

Älä ole kyllästytävä, kypsymätön tylsimys:

Elämäntaito-oppaiden suomennosten käänösstrategiat

Elisa Kapanen

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös-, ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Käännöstiede (englanti)

Pro gradu -tutkielma

toukokuu 2013

Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös-, ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)

KAPANEN, ELISA: *Älä ole kyllästytävä, kypsymätön tylsimys*: Elämäntaito-oppaiden suomennosten käännösstrategiat
Pro gradu -tutkielma, 77 sivua, ja englanninkielinen lyhennelmä, 7 sivua
Kevät 2013

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena oli selvittää, millaisia erilaisia käännösstrategioita elämäntaito-oppaiden suomennoksissa on käytetty. Suomen markkinoilla elämäntaito-oppaat ovat verrattain tuore, mutta sitäkin menestyneempi genre; elämäntaito-oppaiden suomentaminen on aloitettu todenteolla vasta 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, mutta kyseessä on silti nyky-suomen myydyin tietokirjallisuuden laji. Vuonna 2011 Suomen markkinoilla oli yli 900 eri nimikettä elämäntaito-oppaita, osa näistä käännöksiä ja osa suomeksi tuotettuja teoksia.

Käännöstieteellistä tutkimusta elämäntaito-oppaiden parissa on tehty vain vähän. Anna Maurasen vuonna 2006 julkaisemassa artikkelissa ”Genre, käännös ja korpus; elämäntaito-oppaat tarkastelussa” tutkittiin rinnakkain elämäntaito-oppaiden suomennoksia ja suomalaisessa kulttuuripiirissä tuotettuja elämäntaito-oppaita korpustutkimuksen keinoin. Mauranen toteaa artikkelinsa johtopäätöksenä, että sekä Suomessa tuotetut että suomennetut elämäntaito-oppaat osoittivat paljon vieraannuttavia piirteitä. Suomennoksissa tämä piirre oli läsnä voimakkaammin kuin Suomessa tuotetuissa teoksissa. Maurasen löydösten lisäksi myös Douglas Robinsonin jälkikoloniaalisen käännösteorian valossa tutkielmani hypoteesina olikin, että elämäntaito-oppaat on suomennettu enemmän vieraannuttavaa kuin kotouttavaa kokonaiskäännösstrategiaa noudattaen.

Tutkielmaani varten laadin lähinnä Jan Pedersenin, mutta jonkin verran myös Ritva Leppihalmeen teorioihin nojaavan käännösstrategioiden luokittelun, jossa paikallisstrategiat jaetaan ensin kahteen pääluokkaan, kotouttaviin ja vieraannuttaviin strategioihin, ja sitten vielä kuuteen luokkaan, joista jokainen jakaantuu kahteen alaluokkaan.

Tämän luokittelun avulla analysoin aineistoni, jonka olin kerännyt vertailemalla kolmea valitsemaani elämäntaito-oppaan suomennosta niiden lähdeteksteihin. Tutkielmani aineiston muodostivat kaksi amerikkalaista elämäntaito-opasta, Richard Carlsonin *Don't Sweat the Small Stuff About Money* ja Phillip McGraw'n *Family First*, sekä brittiläisen Allen Carrin teos *Easy Way to Stop Smoking* suomennoksineen. Aineistostani löytyi monia erilaisia käännösstrategioita, mutta se ei kuitenkaan tukenut alkuperäistä hypoteesiani vieraannuttavan käännösstrategian ylivoimaisuudesta; jokaisessa analysoimassani teoksessa oli käytetty runsaasti myös erilaisia kotouttavia strategioita.

Avainsanat: elämäntaito-oppaat, käännösstrategiat, käännösnormit, paikallisstrategiat, kotouttaminen, vieraannuttaminen

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
2.	Elämäntaito-oppaista	3
2.1.	Elämäntaito-oppaat ja käännöstieteellinen tutkimus	7
2.2.	Elämäntaito-oppaiden suomennokset jälkikolonialaisen käännösteorian valossa	8
3.	Käännösstrategiat	11
3.1.	Käännösstrategioiden kahtiajako: kokonaisstrategiat ja paikallisstrategiat	13
3.1.1.	Kokonaisstrategiat	14
3.1.2.	Paikallisstrategiat	14
3.2.	Kotouttavat ja vieraannuttavat käännösstrategiat	15
3.2.1.	Siirto	19
3.2.2.	Siirto ja määrittely	20
3.2.3.	Suora käännös	21
3.2.4.	Yleistys	23
3.2.5.	Korvaus	24
3.2.6.	Poisto	25
3.2.7.	Muita käännösstrategioihin liittyviä kysymyksiä: viralliset vastineet ja transeditointi	26
3.3.	Kääntämisen normit ja niiden vaikutus käännösstrategioihin	27
3.4.	Tekstilajit ja käännösstrategia	29
4.	Aineisto ja menetelmät	31
4.1.	Alkukieliset teokset ja niiden suomennokset	31
4.2.	Menetelmä	34
5.	Aineistossa esiintyneitä käännösstrategioita	35
5.1.	Omistuskirjoitusten suomennokset	35
5.2.	Rahasummat ja -yksiköt	37
5.3.	Luvut ja numerot	41
5.4.	Hengelliset ja uskonnolliset elementit	43
5.5.	Sukupuoli	46
5.6.	Nimien suomennokset	48
5.7.	Sanonnat ja sananlaskut	52
5.8.	Muut kulttuurisidonnaisuudet	57
5.9.	Poistot	65
5.10.	Eikö suomeksi voi rakastaa – käännösstrategiana latistaminen	67
6.	Johtopäätökset	70
	AINEISTO	75
	LÄHTEET	75

1. Johdanto

Elämäntaito-oppaat ovat tämän päivän Suomessa myydyin tietokirjallisuuden laji. Niiden avulla pistetään elämä kuntoon: hankitaan parempi työpaikka, laihdutetaan viisitoista kiloa, koulutetaan koira, löydetään elämäkumppani, ollaan yhteydessä siihen todelliseen minään, kasvatetaan pahatapaisista lapsista onnellisia aikuisia ja opitaan päästämään oravanpyörästä irti. Vuonna 2011 Suomessa markkinoilla oli yli 900 eri nimikettä erilaisia elämäntaito-oppaita, osa näistä oli käännettyjä teoksia ja osa alun perin suomen kielellä tuotettuja teoksia. Maailmanlaajuisesti elämäntaito-oppaiden avulla omasta itsestä muokataan parempaa versiota vuosittain arviolta miljardin euron arvosta.

Elämäntaito-oppaat sinällään eivät ole nykyaikainen ilmiö, vaikka ne ovatkin viime vuosikymmeninä kasvattaneet suosiotaan ja myyntilukujaan huimasti. Elämäntapoihin liittyviä ohjeita ja neuvoja on kirjattu ylös kaikissa kulttuureissa niin pitkään kuin kirjoitustaito on tunnettu, ja eräiden arvioiden mukaan Raamattu onkin maailmanhistorian vanhin ja parhaiten tunnettu elämäntaito-opas.

Tarkoitukseni on tässä tutkielmassa tarkastella laadullisen tutkimuksen keinoin kolmen eri elämäntaito-oppaan käännöksiä rinnakkain niiden lähdetekstien kanssa ja selvittää millaisia käänносstrategioita suomennoksissa on käytetty. Ovatko kääntäjät pysytelleet lähellä lähdetekstin kulttuuripiiriä ja sisältöä vai ovatko he pyrkineet tuomaan teokset lähemmäs suomalaista kulttuuria, jolloin lukijan voisi ajatella olevan alttiimpi hyväksymään teoksessa esitetyt väitteet ja neuvot ja toimimaan niiden mukaisesti? Onko kulttuurisidonnaisuuksia siirretty muotoon, jossa suomalaislukijan on ne helppo ymmärtää, onko niitä mahdollisesti avattu suomalaislukijalle vai onko ne käännetty suoraan ilman sen kummempia selvennyksiä?

Kääntäminen ei ole mahdollista ilman lähdetekstin uudelleen kirjoittamista, ja tähän uuteen tekstiin siirtyy väistämättä uusia tulkintoja ja sävyjä. Näihin tulkintoihin vaikuttaa muun muassa kääntäjän käänносnäkemys, joka voi olla joko tiedostettu, tiedostamaton tai jotain siltä väliltä sekä hänen valitsemansa käänносstrategia: päättääkö kääntäjä pysyä lähellä lähdetekstiä vai tuoda käänноksen lähemmäksi lukijaa? Onko käänноksessä tärkeämpää tarkkuus vai tyyli? Nämä valinnat eivät välttämättä ole puhtaasti henkilökohtaisia ja lähtöisin ainoastaan kääntäjistä, vaan myös useat

ulkopuoliset tahot voivat ohjata niitä. Elämäntaito-oppaiden tapauksessa esimerkiksi kustannustoimittaja on varmasti yhteistyössä kääntäjän kanssa ollut mukana päättämässä millaisia käännösstrategioita työssä milloinkin käytetään.

Tutkielmassani esittelen ensin lyhyesti elämäntaito-oppaiden genren, kerron sitten elämäntaito-oppaiden parissa jo tehdystä käännöstieteellisestä tutkimuksesta ja esittelen hypoteesini. Teoriaosuuden lopuksi esittelen erilaisia käännösstrategioita ja kuvaan niistä muodostamaani luokittelua sekä kerron käännösstrategioiden yhteydestä tekstilajeihin. Tämän jälkeen kuvailen aineistoani sekä työssä käyttämäni menetelmää. Aineiston analyysissä kerron erilaisista elämäntaito-oppaiden suomennoksista löytyneistä käännösstrategioista ja lopuksi kuvailen niiden pohjalta vetämiäni johtopäätöksiä.

2. Elämäntaito-oppaista

Maailmanhistorian ensimmäisten elämäntaito-oppaiden voidaan ajatella syntyneen heti kirjoitustaidon kehityttyä. Ensimmäiset ”elämäntaito-oppaat” olivat tekstejä, joihin oli koodattu käytösohjeita ja neuvoja henkilökohtaista kehitystä varten. Eräiden arvioiden mukaan Raamattu onkin maailmanhistorian ensimmäinen ja todennäköisesti myös kaikkien aikojen menestynein elämäntaito-opas. (McGee 2005, 5.) Ihan näin laajalla mittakaavalla elämäntaito-oppaiden genreä ei kuitenkaan ole tapana nykyään määritellä, vaan elämäntaito-oppaiksi mielletään tavallisesti teokset, jotka myyvät henkilökohtaista muutosta: parempaa elämää, suurempaa menestystä ja kasvua ihmisenä. Keinot näiden tarkoitusperien saavuttamiseksi ovat laajat ja vaihtelevat laidasta laitaan aina meditaatiosta maalaisjärkeen nojaaviin neuvoihin. (Hallamaa 2011.)

Varsinaista elämäntaito-oppaista ensimmäisenä suuren suosion saavuttaneena teoksena ja genren esi-isänä pidetään Dale Carnegien Yhdysvalloissa vuonna 1936 julkaistua opasta *How to Win Friends and Influence People*, jota on maailmanlaajuisesti myyty yli 15 miljoonaa nidettä ja josta edelleen otetaan uusia painoksia. Teos on käännetty likipitään jokaiselle nykykielelle, ja sen suomennos *Miten saan ystäviä, menestystä ja vaikutusvaltaa* ilmestyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1939. Teoksen englanninkielisestä versiosta julkaistiin nykyaikaistettu versio vuonna 1981, ja uusi suomennos tuotiin markkinoille vuonna 1984.

Todenteolla elämäntaito-oppaiden katsotaan kuitenkin rantautuneen Suomeen vasta 1980- ja 1990-luvuilla, lähinnä amerikkalaista alkuperää olevien teosten käännösten myötä, joiden vanavedessä tosin pian alkoi ilmestyä myös suomalaista alkuperää olevia elämäntaito-oppaita.

Itsensä kehittäminen ja rajattomien mahdollisuuksien hyödyntäminen tuntuvat konsepteilta, jotka istuvat erityisen hyvin amerikkalaiseen kulttuuriin, ja elämäntaito-oppaiden genren katsotaankin olevan lähtöisin Yhdysvalloista. Erityisen hyvin elämäntaito-oppaat menestyivät Yhdysvaltain markkinoilla viime vuosisadan viimeisellä neljänneksellä ja etenkin sen viimeisellä vuosikymmenellä: American Bookseller -tilastojen mukaan elämäntaito-oppaiden myynti kasvoi vuosien 1996 ja 1998 välillä huimat 96 prosenttia. On myös varsin kuvaavaa, että varovaisten arvioiden mukaan joka kolmas amerikkalainen on elinaikanaan ostanut ainakin yhden elämäntaito-oppaan. (Paul 2001, 60.) Myyntilukujen lisäksi myös genren eri niteiden lukumäärä on paisunut valtavaksi. Yhdysvalloissa elämäntaito-oppaita onkin saatavilla kaikkiin tarpeisiin ja kaiken ikäisille lukijoille vasta lukemaan opettelevista lapsista eläkeläisiin saakka. (McGee 2005, 11–12.)

McGeen arvion mukaan amerikkalaisten lisääntynyt kiinnostus elämäntaito-oppaita kohtaan on suoraan verrannollinen kulttuurissa vallalla olevan yleisen epävarmuuden kanssa. 2010-luvun alun talouskriisin vuoksi amerikkalaisten on pysyteltävä kilpailukykyisinä ja kehitettävä itseään jatkuvasti säilyttääkseen työpaikkansa. Tämän lisäksi perinteinen yhdysvaltalainen avioliittoinstituutio ja perhekeskeinen elämäntapa ovat jo pitkään kärsineet inflaatiosta, ja siksi monet kokevat entistä tärkeämmäksi sen, että parisuhteen ja laadukkaan perhe-elämän eteen tehdään lujasti töitä. Elämäntaito-oppaista haetaan ratkaisuja siihen, kuinka omasta itsestä kehitetään parempi ja, paradoksaalista kyllä, aidompi minä. (McGee 2005, 5–12.)

Sosiologian tohtori Suvi Salmenniemi kertoo elämäntaito-oppaiden kotimaisen suosion nojaavan pitkälti samankaltaisiin syihin. Ensinnäkin suomalaisessa työkulttuurissa on tapahtunut muutos, jonka seurauksena sopivan koulutuksen ja työkokemuksen lisäksi myös työnhakijan persoonan on vastattava työnantajan kriteereitä ja tarpeita. Tästä syystä suomalaiset kaipaavat neuvoja siitä, kuinka oma persoona optimoidaan ja tuotteistetaan ja kuinka näin syntynyttä tuotetta sitten markkinoidaan tehokkaasti potentiaalisille työnantajille. Toisekseen Salmenniemen mukaan nyky Suomessa elämäntaito-oppailla täytetään hyvinvointivaltion alasajon jättämää aukkoa: sosiaalihuollon sijaan apua arjen ongelmiin haetaan nyt kirjakaupan hyllyiltä. (Hallamaa 2011.) Kyseessä ei ole yksittäinen, tai ainoastaan Suomeen rajoittunut ilmiö, sillä Yleisradion tammikuussa 2013 julkaiseman uutisen mukaan skottitutkimus osoittaa, että elämäntaito-oppaiden määrääminen potilaille osana julkista terveydenhuoltoa on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi masennuksen hoitoon. (Yle uutiset 20.1.2013.) Kolmanneksi syyksi genren suosioon Salmenniemi listaa sen, että suomalainen yhteiskunta on viimeisen 50 vuoden aikana liukunut yhteisöllisestä yhteiskunnasta enemmän ja enemmän kohti yksilökeskeistä yhteiskuntaa. Elämäntaito-oppaiden punaisena lankana on väittämä, että ongelmat ovat pääsääntöisesti lähtöisin yksilöstä, ja täten ne voidaan myös ratkaista yksilöä kehittämällä ja muokkaamalla. (Hallamaa 2011.)

Kenelle elämäntaito-oppaat oikeastaan on suunnattu? Suomalaisen kirjakaupan tietokirjoista vastaavan tuotepäällikön Nona Ratian mukaan Suomessa näitä teoksia lukevat yleensä keski-ikäiset ja sitä vanhemmat naiset. Suomalaisia miehiä genre ei niinkään tunnu kiinnostavan. (Hallamaa 2011.)

Vaikka elämäntaito-oppaat ovatkin lähtöisin Yhdysvalloista ja valtaosa suomennetuista elämäntaito-oppaista on yhä edelleen amerikkalaista alkuperää, on ilmiö toki levinnyt myös muualle

maailmaan. Tämän tutkielman aineistossa käytetty Allen Carrin elämäntaito-opas *Easy Way to Stop Smoking* on osa Iso-Britanniasta maailmanlaajuiseen menestykseen ponnistanutta kirjasarjaa. Australialaisen tv-tuottaja Rhonda Byrnen elämäntaito-opas *Secret* julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2006 ja tähän mennessä teos on myynyt liki 21 miljoonaa kappaletta ja se on käännetty 45 kielelle. Oppaan suomennos nimeltään *Salaisuus* on yltänyt Suomessa viiden parhaiten myydyin tietokirjan joukkoon. Tähän mennessä *Secret* on saanut jo neljä jatko-osaa, joista kolme on jo suomennettu. (Hallamaa 2011.)

Suomessa elämäntaito-oppaat eivät kuitenkaan ole pelkästään käännöskirjallisuuden nojaava genre, vaan myös suomalaisia elämäntaito-oppaita on markkinoilla runsaasti, ja osa niistä on menestynyt kotimaan markkinoilla varsin hyvin. Monille suomalaisille tuttuja kotimaisia elämäntaito-oppaita ovat esimerkiksi Tommy Helstenin vuonna 1991 julkaisema *Virtahepo olohuoneessa*, joka lanseerasi lähimmäisriippuvuuden käsitteen, ja Jari Sarasvuon *Sisäinen sankari*. Tommy Helstenin tuorein teos *Saat sen mistä luovut* on Suomen menestynein yksittäinen elämäntaito-opas, myytyjä kappaleita oli vuonna 2011 kertynyt yli 90 000. (Hallamaa 2011.)

Anna Mauranen (2006) nostaa artikkelissaan ”Genre, käännös ja korpus” esiin sen tärkeän seikan, että suomalaiset elämäntaito-oppaat ovat hyvä esimerkki niin kutsutusta kulttuurisesta tuontitavarasta. Kyseessä on siis kirjallisuuden laji, joka alun perin tuotiin Suomen markkinoille käännöskirjallisuutena ja vasta myöhemmin genren kirjoja alettiin tuottaa myös kotimaisin voimin. Lisäksi elämäntaito-oppaiden genren rantautuminen Suomeen tapahtui suhteellisen lyhyen ajanjakson kuluessa ja siksi Maurasen mukaan voidaan turvallisesti olettaa, että genreen on lainattu lähdekulttuurin konventioita kielellisen ilmaisutason elementtejä myöten. (Mauranen 2006, 224.)

Psykologian dosentti Laura Pulkki-Råback antaa artikkelissa ”Osta parempi elämä” ohjeita siitä, kuinka elämäntaito-oppaiden laajasta kirjosta voi tunnistaa laadukkaat teokset puhtaasti viihteellisestä roskatuotannosta. Ensimmäisenä kannattaa katsoa teoksen kustantajaa: kaupallisen kustantajan tuottamaan teokseen Pulkki-Råback kehottaa suhtautumaan suuremmalla varauksella kuin jonkin yliopiston, tunnetun terveystoimijan tai hyvämaineisen järjestön julkaisemaan niteeseen. Myös laaja lähdeluettelo, johon tekstissä todella viitataan, on merkki laadukkaasta teoksesta. Kolmantena vinkkinä Pulkki-Råback kehottaa tarkkailemaan teoksen kolmea ensimmäistä sivua: jos niillä luvataan, että kirjan avulla olet muuttunut ihminen, kannattaa kirja jättää hyllyyn. (Hallamaa 2011.)

Yksi nykypäivän elämäntaito-oppaiden erityispiirteistä on se, että ne ovat harvoin täysin itsenäisiä teoksia, vaan niiden taustalta löytyy usein tv-sarjoja, dvd-julkaisuja, kursseja, seminaareja ja sisarjulkaisuja. Tämän tutkielman aineistokin toimii tästä hyvänä esimerkkinä: Dr. Phil -opas *Family First* (2004) on syntynyt tekijänsä nimeä kantavan tv-sarjan vanavedessä useamman elämäntaito-oppaan sarjaan. Allen Carrin (2004) teoksen *Easy Way to Stop Smoking* lisäksi hänen tupakasta vieroittautumiseen tähtäävää Easyway-menetelmäänsä sovelletaan sadoilla Easyway-klinikoilla ympäri maailman, myös Suomessa. Keväällä 2013 pelkästään Helsingissä järjestettiin useita Easyway-seminaareja. Näiden lisäksi Carr on myös soveltanut menetelmäänsä mm. painonpudotukseen ja lentopelkoon, joista julkaistut Easyway-oppaat on myös suomennettu. Aineiston kolmas teos, Richard Carlsonin (2001) *Don't Sweat the Small Stuff about Money* on niin ikään osa laajaa kirjasarjaa, ja elinaikanaan sen laatija oli myös suosittu seminaariluennoitsija ja puhuja.

Millaisesta genrestä elämäntaito-oppaiden kohdalla lopulta on kyse? Elämäntaito-oppaita tarkastelleet tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että sekä uskonnollisväritteisten että maallisten elämäntaito-oppaiden menestys on aina ollut suoraan riippuvainen niiden kyvystä inspiroida ja innostaa ihmisiä. (McGee 2005, 5.) Kyseessä voidaan siis ajatella olevan jossain määrin informatiivinen, eli tietoa välittävä tekstilaji, mutta ennen kaikkea elämäntaito-oppaiden tarkoituksena on vaikuttaa voimakkaasti lukijoidensa ajatusmaailmaan ja toimintamalleihin. Tekstilajille tyypillisiä piirteitä ovat argumentointi, retorinen ja kohosteinen kieli, lukijan suora puhuttelu sekä runsas kielikuvien ja huumorin käyttö.

Nida ja Reyburn pureutuvat teoksessaan *Meaning Across Cultures* mm. kielikuvien ja kuvainnollisen ilmaisun käyttöön. He toteavat, että kielikuvien käyttö on universaali ilmiö, niitä siis esiintyy kaikissa kielissä. Suhteellisesti kuvainnollista kieltä esiintyy kaikissa teksteissä vähemmän kuin suoraa ilmaisua ja siksi niillä on enemmän vaikutusta. Kuvainnollinen kieli on tiukasti sidoksissa kulttuurisidonnaisiin piirteisiin ja asenteisiin, ja siksi sen käyttö nostaa viestinnän emotionaalista arvoa ja tekee tekstistä merkityksellisemmän ja henkilökohtaisemman. (Nida ja Reyburn 1981, 41.) Tässä valossa ei siis ole mikään ihme, että elämäntaito-oppaiden genressä kielikuvat ja kuvainnollinen ilmaisu ovat erittäin tavallisia vaikutuskeinoja.

Toini Rahtu kirjoittaa artikkelissaan *Tekstilaji on työkalu*, että yksi tekstilajin olemassaolon kriteeri on se, että yhteisö on antanut tekstilajille vakiintuneen nimen (Rahtu 2011, 15). Tehdessäni tätä tutkielmaa varten taustatutkimusta löysin elämäntaito-oppaille useita erilaisia nimiä, joista osa oli

minulle entuudestaan täysin vieraita; lähdemateriaaleissa puhuttiin niin elämäntaito-oppaista, elämäntapaoppaista kuin itsehoito-oppaista, self help -kirjoista ja jopa oma apu -kirjoista. Näistä vaihtoehdoista päätin kuitenkin käyttää tutkielmassani vaihtoehtoa *elämäntaito-opas*, sillä se on mielestäni lukuisista vaihtoehdoista kaikkein kuvaavin ja neutraalein. Itsehoito-opas termi on kyllä tässä yhteydessä myös paljon käytetty, mutta siinä mielessä harhaanjohtava, että sitä käytetään myös lääketieteellisissä julkaisuissa kuvaamaan tiettyjen pitkäaikaissairauksien, kuten diabeteksen kotihoitoa. Termi self help -kirjat taas kuvaa todella hyvin genren amerikkalaisia lähtökohtia, muttei todellista nykytilannetta, ja oma apu -kirjat on paitsi ontuva käännös myös ajatukset kokonaan väärille urille johtava nimi.

2.1. Elämäntaito-oppaat ja käännöstieteellinen tutkimus

Elämäntaito-oppaista on tehty myös jonkin verran käännöstieteellistä tutkimusta, joskaan ei tähän mennessä vielä kovin paljoa. Vuonna 2006 ilmestyneessä artikkelikokoelmassa *Genre – tekstilaji* julkaistiin Anna Maurasen artikkeli ”Genre, käännös ja korpus; elämäntaito-oppaat tarkastelussa”, jossa Mauranen tarkastelee rinnakkain elämäntaito-oppaiden käännöksiä ja suomalaisessa kulttuuripiirissä tuotettuja elämäntaito-oppaita korpustutkimuksen keinoin.

Artikkelissaan Mauranen (2006, 221) toteaa, että elämäntaito-oppaiden kääntäminen suomeksi yleistyi voimakkaasti 1980- ja 1990-luvuilla ja johti myös alan kotimaisen tuotannon kasvuun. Genren nopea rantautuminen Suomeen onkin hyvä esimerkki kulttuurisesta tuontitavarasta, joka on nopeasti vakiinnuttanut asemansa myös uudessa kulttuurisessa kontekstissaan.

Koska elämäntaito-oppaiden genre on Suomessa verrattain nuori ja pohjaa pitkälti amerikkalaisesta lähtökulttuurista suomennettuihin teoksiin, oli Maurasen (2006, 221–239) tutkimuksessa lähtökohtaisena oletuksena se, että genren konventiot ovat pitkälti lainaa alkuperäiskulttuurista. Korpusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessaan Mauranen vertaili elämäntaito-oppaiden suomennoksia alun perin suomeksi kirjoitettuihin elämäntaito-oppaisiin, ja tulokset tukivatkin jossain määrin hänen hypoteesiaan: käännettyissä elämäntaito-oppaisissa henkilöviitteiset, persoonapronomia käyttävät ilmaisut olivat moninkertaisesti tavallisempia kuin supisuomessa, jossa vastaavasti nollapersonaiset ilmaisut olivat tavallisempia kuin käännöksissä. Käännöksissä siis noudateltiin pitkälti lähdetekstissä olevia ilmaisuja, mikäli ne suinkin olivat kohdekielellä mahdollisia, vaikkeivät ne välttämättä olisikaan olleet kohdekielelle tyypillisimpiä ratkaisuja. Tästä

lähdetekstile uskollisesta käännösstrategiasta seuraa kuitenkin ristiriita. Kielen rakenteesta johtuen englanninkielisessä tekstissä henkilöviitteiden käyttö on pakollista. Suomeksi näin ei ole, ja siksi runsas henkilöviitteiden käyttö suomeksi käännettyssä tekstissä johtaa usein korosteisiin merkityksiin, joita lähdetekstissä ei ole. Tästä seuraa se surullinen paradoksi, että käännös ei itse asiassa ole uskollinen lähdetekstile sen paremmin kuin kohdekulttuurin konventioillekaan.

Mauranen (2006, 225–236) toteaa, että elämäntaito-oppaiden englanninkielisissä lähdeteksteissä käytetään yksikön toista pronomina *you* runsaammin kuin kirjoitetussa englannissa yleensä ja että englannissa persoonapronominit ovat ominaisempia puhutulle kuin kirjoitetulle kielelle. Voidaankin siis olettaa, että runsas pronominin *you* käyttö elämäntaito-oppaissa on tarkoitettu luomaan tekstille jutustelunomaista tunnelmaa ja tuomaan kirjoittajaa ja lukijaa lähemmäs toisiaan, jolloin teokseen luodaan luottamuksellisen keskustelun ilmapiiri. Mauranen kuitenkin huomauttaa, ettei vaikutelma suinkaan ole sama, jos *you*-pronomit siirretään käännöksessä uskollisesti suomeen. Runsaan sinä-pronominin viljelyn seurauksena on pikemminkin opettavainen ja vanhahtava sävy, joka luo kirjoittajan ja lukijan välille paremminkin korostetun hierarkkisen kuin luottamuksellisen suhteen.

Erityisen mielenkiintoista Maurasen löydöksissä on se, että sinä-pronomia näytetään käytettävän runsaammin myös supisuomalaisissa elämäntaito-oppaissa verrattuna muuhun alun perin suomeksi kirjoitettuun populaaritietokirjallisuuteen. Vaikuttaakin siltä, että lukijan suorasta puhuttelusta on tullut käännössuomen kautta elämäntaito-oppaiden genrelle ominainen piirre, joka on hyväksytty tähän kyseiseen genreen kuuluvaksi. Johtopäätöksissään Mauranen toteaa, että tällainen vahvasti tuontitavaran leiman omaava genre osoittaa sekä lähdetekstien että kohdekulttuurin läsnäoloa. Hänen tutkimansa käännökset ilmensivät enemmän vieraita piirteitä kuin suomalaisessa kulttuurissa tuotetut tekstit, mutta tutkimus osoitti silti, että lainautuessaan genre muokkaantuu ja sovittautuu osaksi paikallista kulttuuria. (Mauranen 2006, 239.)

2.2. Elämäntaito-oppaiden suomennokset jälkikoloniaalisen käännösteorian valossa

Douglas Robinson (1997) kirjoittaa jälkikoloniaalista kääntämistä käsittelevässä teoksessaan *Translation and Empire* angloamerikkalaisen kulttuurin ja englanninkielen valtaannoususta ja yliasemasta Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen maailmanvalloituksen seurauksena. Jälkikoloniaalisessa käännösteoriassa alistetussa ja ylivallassa olevan kulttuurin ero näyttäytyy muun muassa käännösvolyymeissa: ylivallassa olevan kulttuurin kirjallisuutta käännetään alistetun

kulttuurin kielelle paljon enemmän kuin alistetun kulttuurin kirjoja ylivallassa olevan kulttuurin kielelle. Sama ero toistuu myös siinä mitä käännetään: alistetun kulttuurin teoksista käännetään yliasemassa olevaan kulttuurin lähinnä erikoisalan teoksia asiantuntijakäyttöön, ja lisäksi nämä teokset ovat yleensä niiden normien ja ennakkokäsitysten mukaisia, joita yliaseman kulttuurissa alistetusta kulttuurista on vallalla. Usein alistetun kulttuurin kirjoittajat kirjoittavat jo teosta luodessaan sen vastaamaan ylivallassa olevan kulttuurin odotuksia saadakseen teokselleen mahdollisimman laajan lukijakunnan. Ylivallassa olevasta kulttuurista sen sijaan käännetään alistetulle kulttuurille teoksia, jotka on tarkoitettu suurelle yleisölle. Seurauksena tästä kaikesta on se että, yliasemassa oleva kulttuuri ja kieli vaikuttavat merkittävästi alistetussa asemassa olevan kulttuurin ja kielen kehitykseen. (Robinson 1997, 31–33.)

Robinsonin (1997, 36) mukaan myös käänntöstapa vaihtelee suuresti sen mukaan käännetäänkö ylivallassa olevan kulttuurin tekstiä alistetulle kulttuurille vai päinvastoin. Käännettäessä ylivallassa olevan kulttuurin tekstiä alistettuun kulttuuriin kääntäjät ovat Robinsonin mukaan nöyriä lähdetekstin välittäjiä, jotka vievät myös vieraita elementtejä omaan kulttuuriinsa ilman sen suurempaa kyseenalaistamista. Alistetusta kulttuurista ylivallassa olevaan kulttuuriin käännettäessä kääntäjät sitä vastoin ovat autoritaarisessa roolissa: he pitävät alistetun kulttuurin piirteet turvallisella etäisyydellä omasta kulttuuristaan ja kielestään ja sen sijaan, että siirtäisivät vieraita elementtejä suoraan ylivallassa olevaan kulttuuriin, he selittävät ne auki. Toisin sanoen, Robinsonin teorian mukaan käännettäessä ylivallassa olevan kulttuurin tekstiä alistetulle kulttuurille käytetään vieraannuttavaa käänntöstrategiaa. Vastaavasti käännettäessä alistetun kulttuurin tekstiä ylivallassa olevalle kulttuurille toteutetaan kotouttavaa käänntöstapaa.

Jälkikoloniaalisen käänntösteorian valossa voidaan hyvin tarkastella myös asetelmaa, jossa ylivallassa olevasta angloamerikkalaisesta kulttuurista peräisin olevia teoksia, tässä tapauksessa elämäntaito-oppaita, käännetään alisteisessa asemassa olevaan kulttuurin, Suomen, kielelle, vaikkei näiden kahden kulttuuripiirin välillä koskaan ole varsinaista siirtomaaisäntäsuhdetta ollutkaan. On selvää, että angloamerikkalaisesta kulttuuripiiristä käännetään suomeksi valtavan paljon suurempi määrä teoksia ja tekstiä kuin suomesta englanniksi. Myös Maurasen huomio siitä, että Suomessa tuotetut elämäntaito-oppaat lainaavat paljon lähdekulttuurinsa piirteitä aina kielellisiä elementtejä myöten (Mauranen 2006, 224) tukee hyvin jälkikoloniaalista teoriaa siitä, että ylivallassa oleva kulttuuri vaikuttaa käänntösten kautta alistetussa asemassa olevaan kulttuuriin ja kieleen.

Jälkikoloniaalisen käännteorian ja Maurasen tutkimustulosten valossa voikin esittää hypoteesin siitä, että elämäntaito-oppaiden suomennokset sisältävät runsaasti lähdetekstistä suoraan lainattuja elementtejä, ja vallitseva kokonaiskäännösstrategia näissä teoksissa on vieraannuttava kääntäminen. Tässä tutkielmassa lähdän siis liikkeelle sillä odotuksella, että elämäntaito-oppaiden suomennoksissa käytetyt käännösstrategiat tulevat todennäköisesti olemaan luonteeltaan enemmän vieraannuttavia kuin kotouttavia.

3. Käännösstrategiat

Jos elämäntaito-oppaat ovat verrattain vähän tutkittu osa-alue käännöstieteen parissa, käännösstrategiat ovat sitäkin käsitellympi ja perinteisempi tutkimuskohde. Tosin, kuten Leppihalme (2007, 365) artikkelissaan ”Kääntäjän strategiat” huomauttaa, termiä *käännösstrategia* on käytetty käännöstieteellisessä tutkimuksessa vasta 1980-luvulta lähtien. Tätä ennen, ja osittain myös rinnakkain termin käännösstrategia kanssa, ilmiöstä käytettiin sellaisia termejä kuin *metodi*, *menettelytapa*, *käännösratkaisu* tai tieteellisemmissä yhteyksissä *käännösvaihto* ja *käännösmuunnos*. Termin käännösstrategia etuna näihin muihin käsitteisiin nähden on se, että termi korostaa yksittäisen kääntäjän roolia käännösprosessin päätöksentekijänä. Haittapuolena Leppihalme näkee sen, että terminologian vakiintumattomuudesta johtuen käsitteen merkitys on lievästi epämääräinen.

Eri tutkijat ovat nähneet käännösstrategian käsitteen hyvinkin erilaisin ja toisistaan poikkeavin tavoin. Toisaalta käännösstrategian voidaan katsoa vastaavan suuriin ja yleislinjaisiin ongelmiin, ja toisaalta sen avulla voidaan tarkastella myös sanatasolla liikkuvia käännösratkaisuja. Tässä tutkielmassa miellän paikallistason käännösstrategian käsitteen tarkoittamaan kääntäjän tapaa ratkaista tietty ongelma-kohta, johon hän törmää kääntäessään jonkin tekstin osaa yhdeltä kieleltä toiselle. Käännösstrategiat voidaankin mieltää kääntäjän käsitteellisiksi työkaluiksi, joita suurin osa kääntäjistä käyttää päivittäisessä työssään. (Lörscher 1991, 76.)

Leppihalme (1994) havainnollistaa käännösstrategian käsitettä teoksessaan *Culture Bumps: On the Translation of Allusions* kuvaamalla käännösstrategiat osana kääntäjän jokapäiväistä työtä: kääntäjä kohtaa käännösprosessin aikana hankalan kohdan ja tunnistaa sen käännösongelmaksi, joka hänen tulee ratkaista. Perimmäisenä tavoitteena tämän ongelman ratkaisussa kääntäjällä on toimivan käännöksen luominen. Jotta tähän tavoitteeseen päästäisiin, kääntäjän tulee punnita useita tekstin sisäisiä ja ulkoisia seikkoja ja tehdä monia sekä suuren että pienen mittakaavan päätöksiä, kuten esimerkiksi kuka tekstin kirjoitti ja miksi, kenelle teksti on tarkoitettu, mikä on käännöstekstin funktio, miksi lähtötekstin kirjoittaja päätti laittaa juuri nämä sanat juuri tähän kohtaan tekstiä, mitä ne merkitsevät juuri tässä tilanteessa ja tekstuaalisessa kontekstissa. Seuraavaksi kääntäjä harkitsee erilaisia tapoja ratkaista ongelma. Hän voi pohtia erilaisia strategioita joko abstraktilla tasolla, esimerkiksi käyttäisikö tässä kohdassa minimaalista ratkaisua tai korvaisiko lähdetekstin elementin kohdekulttuurin vastaavalla aineksella, tai kokeilla erilaisia ratkaisuja käytännön tasolla. Sitten kääntäjä tekee päätöksensä: hän valitsee tietyn käännösstrategian ja arvioi sitten, vastaako näin

syntynyt lopputulos tavoitetta, joka siis oli toimivan käännöksen luominen. Jos ratkaisu toimii, kääntäjä siirtyy työssä eteenpäin. Jos ei, hän kokeilee jotain toista ratkaisua. Myöhemmin lopputulosta voivat arvioida myös ulkopuoliset tahot: esimerkiksi kustannustoimittaja, kriitikko tai käännöstekstin kohdeyleisö, lukijakunta. (Leppihalme 1994, 92.)

Lörscher (1991, 119) tekee eron strategisen, eli ongelmia ratkaisevan, ja ei-strategisen kääntämisen välillä, jolla hän tarkoittaa tasaisesti etenevää, ongelmatonta käännösprosessia. Leppihalme taas ei allekirjoita ei-strategisen käännösvaiheen olemassa oloa, vaan mieltää ongelmitta sujuvan kääntämisen enemmänkin prosessiksi, jossa ammattikäntäjän käännösstrategioiden käyttö on niin rutinoitunutta ja automaattista, että kääntäjän täytyy vain harvakseltaan pysähtyä aktiivisesti pohtimaan ongelmanratkaisua. Prosessin automaattisuudesta johtuen kääntäjän voi myös olla vaikea kysyttäessä kuvata käännösprosessiaan. Ei-strategiseksi kääntämiseksi Leppihalme sen sijaan mieltää ei-ammattimaisen kääntämisen, jossa käännösstrategioiden poissaolo selittyy yksinkertaisesti sillä, että epäammattimaisella toimijalla on käytössään vain rajattu määrä käännösstrategioita. (Leppihalme 1994, 92–93.)

Useimmat tutkijat ovat Leppihalmeen kanssa samaa mieltä siitä, että koulutuksella on iso merkitys käännösstrategioiden hyödyntämisessä käännösprosessin työkaluina. Käännöstieteen opiskelijoille opetetaan käännösstrategioiden käyttöä käännöskursseilla, joilla myös käydään keskustelua vaihtoehtoisista ratkaisumalleista ja niiden vaikutuksista. Näin kääntäjäopiskelijat tulevat tietoisiksi erilaisista strategiavaihtoehdoista ja heidän ongelmaratkaisukykynsä kasvaa. (Leppihalme 1994, 93.) Myös ammattikäntäjät käyvät usein keskenään keskustelua erilaisista käännösstrategioista. Näin käännösstrategiat siirtyvät sukupolvelta toiselle, tietysti aina tarpeen tullen muokkautuen ja kehittyen vastaamaan muuttuvan ajan ja kulttuurin tarpeisiin. Tämän lisäksi käännösstrategiat ovat kätevä, käsitteellinen työkalu käännösten analysointiin, niistä keskustelemiseen ja sen erittelyyn, mitä kääntäjät lopulta työssään tekevät. (Chesterman 1997, 87–93.)

Yleensä käännösstrategiat mielletään koskemaan tekstin sisäisiä asioita. Nida kiinnittää kuitenkin teoksessaan *Contexts in Translation* huomiota myös tekstin ulkoisten elementtien vaikutukseen ja kehottaa kääntäjää harkitsemaan voisiko tekstin muotoiluja, esimerkiksi kappalejakoja, sisennyksiä, fontteja, rivijakoa ja listauksia muuttamalla kohdetekstin sisältöä parantaa. (Nida 2001, 11.)

Seuraavassa alaluvussa käsitelen lähemmin erilaisia käännösstrategioita, niiden taustoja, lähtökohtia ja käytännön ilmentymiä.

3.1. Käännösstrategioiden kahtiajako: kokonaisstrategiat ja paikallisstrategiat

Käännösstrategia on siis käsitteellinen työkalu, jonka avulla kääntäjä voi ratkaista ongelmallisen kohdan ja pidättäytyä normatiivisessa ratkaisussa. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että käännösstrategian avulla kääntäjä pystyisi päätyään jonkinlaiseen utopistisen täydelliseen käännösratkaisuun vaan sitä, että tiettyä käännösstrategiaa käyttämällä kääntäjä valitsee sen vastineen, jota hän itse pitää optimaalisena ratkaisuna sillä hetkellä työn alla olevaan yksittäiseen tilanteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että käännösstrategian valinta ja käyttö on ongelmalähtöinen prosessi ja toimintatapa, ja sen olemassa olon voi jälkikäteen jäljittää vertaamalla käännöstä sen lähdetekstiin. (Chesterman 1997, 88–89.)

Chestermanin mukaan kaikkein yksinkertaisimmillaan käännösstrategian voi tiivistää napakkaan neuvoon: muuta jotain. Hieman pidemmin ilmaistuna tämä tarkoittaa sitä, että jos kääntäjälle ensimmäisenä mieleen tuleva käännösratkaisu ei tunnu hänestä tyydyttävältä, johtui tämä sitten kielioppivirheestä, tai siitä, että ratkaisu on semanttisesti ontuva tai pragmaattisesti heikko, tulisi kääntäjän muuttaa jotain ratkaisussaan. (Chesterman 1997, 92.)

Monet käännöstieteilijät kuitenkin mieltävät käännösstrategiat myös laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi Jääskeläinen (1993, 116) määrittelee käännösstrategiaksi myös hyvin yleiset ja laajat kääntämiseen liittyvät periaatteet kuten esimerkiksi ohjenuoran ”tekstejä ei tarvitse kääntää sananasaisesti”. Myös Hömig ja Kussmaul (1982, Bassnet-McGuiren 1997, 36–37 mukaan) ovat esittäneet samansuuntaisia käsityksiä ja määritelleet käännösstrategian koskemaan esimerkiksi kääntäjän päätöksiä siitä, kuinka lukijakeskeisesti teksti käännetään. Levýn suhtautuminen käännösstrategioihin on taas aika lailla kyynisempi kuin useimmilla hänen kollegoistaan. Hän painottaa kääntämisen intuitiivista olemusta ja toteaa että aivan kuten muillakin semioottisilla prosesseilla, kääntämisellä on pragmaattinen ulottuvuus. Käännöstieteen teoriat ovat useimmiten normatiivisia ja pyrkivät opastamaan kääntäjiä päätyään optimaaliseen ratkaisuun. Käytännön käännöstyö, sitä vastoin, on pragmaattista ja tästä syystä kääntäjä useimmiten päättyy intuitiivisesti siihen ratkaisuun, joka näyttää lupaavan maksimaalisen hyödyn minimaalisella vaivalla. Tätä teoriaansa Levý nimittää minimax-käännösstrategiaksi. (Levý 1967, Bassnet-McGuiren 1997, 36–37 ja Leppihalmeen 1994, 92 mukaan.)

Koska käännösstrategian käsitettä voidaan soveltaa sekä suuriin linjoihin että erittäin pieniin yksityiskohtiin, tarvitaan aiheen tutkimista ja käsittelyä varten tarkempi jaottelu. Käännösstrategiat jaetaankin tätä tarkoitusta varten usein kahteen pääluokkaan: kokonais- ja paikallisstrategioihin.

3.1.1. Kokonaisstrategiat

Kokonaisstrategioiden tehtävänä on määritellä käännöksen suuret linjat: kuinka läheinen suhde lähde- ja kohdetekstin välillä säilytetään, kuinka vapaasti käännös laaditaan, kuinka uskollisesti lähdetekstin sisältämiä tyyliseikkoja siirretään kohdetekstiin. Kaikki myöhemmät ratkaisut ovat alisteisia kokonaisstrategian määrittelemälle peruslinjalle. Paikallisstrategiat taas ovat yksityiskohtaisempia käännösstrategioita, joita kääntäjä käyttää ratkaistakseen tiettyjä, tekstin sisällä ilmeneviä ongelmakohtia. (Jääskeläinen 1993, 116; Leppihalme 2007, 366) Nämä kaksi strategialuokkaa eivät kuitenkaan ole täysin itsenäisiä ja toisistaan riippumattomia. Kuten Leppihalme (2001, 40) artikkelissaan ”Translation Strategies for Realia” huomauttaa, kääntäjän valitsema paikallisstrategia on usein riippuvainen koko tekstille valitusta kokonaisstrategiasta. Tämä tarkoittaa siis sitä, että jos tekstin kokonaisstrategiaksi on valittu voimakkaasti kotouttava käännöstapa, esimerkiksi jos käännettävä teksti on pienille lapsille tarkoitettua lastenkirjallisuutta tai keittokirja, on erittäin todennäköistä, että myös kääntäjän valitsemat paikallisstrategiat nojaavat enemmän kotouttaviin kuin vieraannuttaviin ratkaisuihin.

3.1.2. Paikallisstrategiat

Paikallisstrategioiden käytön edellytyksenä ja alkuunpanevina tekijöinä ovat siis käännösprosessissa ilmenevät ongelmatilanteet, joita Pedersen (2005, 1) nimittää artikkelissaan ”How is Culture Rendered in Subtitles?” varsin kuvaavasti käännöksen kriisikohdiksi ja käännekohtiksi. Esimerkkeinä tyypillisistä käännöksen kriisikohdista Pedersen mainitsee lähdetekstissä esiintyvät sanaleikit, runot, suorat lainaukset ja alluusioidet, mutta listaa voisi jatkaa loputtomasti. Kohdatessaan jonkin kriisikohdan, kääntäjä joutuu tekemään aktiivisia päätöksiä, joiden perustana hän käyttää normeja, jotka tavallisessa käännöstilanteessa pysyisivät passiivisesti taka-alalla. Tästä syystä tarkastelemalla kääntäjän kriisikohdassa valitsemia paikallisstrategioita on mahdollista tehdä johtopäätöksiä myös työn taustalla vaikuttavista kokonaisstrategioista.

Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan lähemmin elämäntaito-oppaiden käännöksissä käytettyjä paikallisstrategioita kuin kokonaistason käännösstrategioita, mutta Leppihalmeen ja

Pedersenin huomioiden mukaisesti käännöksen paikallisstrategiat kertovat aina myös taustalla vaikuttavasta kokonaisstrategiasta, joten tämän teorian valossa myös elämäntaito-oppaiden suomennosten taustalla olevista kokonaisstrategioista voidaan tehdä johtopäätöksiä tulkitsemalla niissä esiintyviä paikallisstrategioita.

Yksi käännösstrategioihin liittyvä hyvin mielenkiintoinen kysymys on se, onko käännösstrategioiden käyttö tietoista toimintaa vai ei. Tietoisella toiminnalla tässä yhteydessä tarkoitetaan toimintaa, josta sen suorittaja pystyy tarvittaessa kertomaan. Käännösstrategioiden käyttö voi olla toimintaa, jonka kääntäjä joko tiedostaa tai ei tiedosta tekevänsä. Lisäksi kääntäjä voidaan myös jälkikäteen tehdä tietoiseksi käännösstrategian käytöstä kysymällä häneltä siitä, vaikei hän työtä tehdessään välttämättä olisikaan tiedostanut käyttäneensä tiettyä strategiaa tai tietoisesti valinneensa tietyn strategian jonkun toisen sijaan. On arvioitu, että kokonaisstrategioiden käyttö olisi vähemmän tietoista toimintaa kuin paikallisstrategioiden, mutta tämä on aina tapaus- ja kääntäjäkohtaista. (Chesterman 1997, 91.) On myös todennäköistä, että kokonaisstrategioiden käyttöön vaikuttavat useat muut tahot kääntäjän lisäksi, esimerkiksi työn tilaaja ja kustannustoimittaja ovat varmasti useimmiten mukana keskustelussa, kun käännöksen suurista linjoista päätetään. (Leppihalme 2007, 366.)

3.2. Kotouttavat ja vieraannuttavat käännösstrategiat

Eri käännöstieteilijät ovat luokitelleet käännösstrategioita hyvin erilaisin tavoin. Nida esimerkiksi jakaa käännösstrategiat neljään luokkaan: järjestyksen muutos, poisto, rakenteen muutos ja lisäys. (Chesterman 1997, 93.) Levýn käytännönläheisessä, joskin hieman kyynisessä luokittelussa on vain yksi strategia: minimax, jonka mukaan kääntäjä valitsee sen ratkaisun, joka tuottaa maksimaalisen vaikutuksen minimivaivalla. (Levý 1967 Bassnett-McGuiren 1997, 36–37 ja Leppihalmeen 2007, 368 mukaan.) Chestermanin luokittelu on luonteeltaan heuristinen ja jakautuu kolmeen pääkategoriaan: syntaktisiin eli kieliopillisiin strategioihin, semanttisiin strategioihin ja pragmaattisiin strategioihin. (Chesterman 1997, 93.) Leppihalmeen (2007, 368) mukaan paikallisstrategiat taas voidaan jakaa karkeasti ottaen neljään kategoriaan: säilytä, muuta, lisää ja poista.

Käännösstrategioiden luokittelut vaihtelevat siis varsin pelkistetystä esityksestä erittäin yksityiskohtaisiin jaotteluihin, eivätkä yllä mainitsemani jaottelut sellaisinaan ole soveltuvia

palvelemaan tämän tutkielman tarpeita. Tästä syystä loin tätä tutkielmaa varten oman luokitteluni, joka pääpiirteissään nojaa Jan Pedersenin ja osittain myös Ritva Leppihalmeen esitykseen käännösstrategioiden luokittelusta. Molempien heidän luokittelunsa puolestaan nojaavat useiden eri käännöstieteilijöiden laatimiin kategorisointeihin.

Luokittelussani käännösstrategiat jaetaan kahteen pääluokkaan: vieraannuttaviin ja kotouttaviin käännösstrategioihin. Sekä kotouttava että vieraannuttava strategia voidaan osiltaan jakaa useampaan eri alaluokkaan. Vieraannuttava strategia sisältää luokat siirto, siirto ja määrittely sekä suora käännös, jonka tosin kuuluu vieraannuttavaan luokkaan vain osittain. Kotouttava käännösstrategia puolestaan sisältää alaluokat yleistys ja korvaus. Näiden lisäksi luokitteluni sisältää myös luokan poisto. Osa käännöstieteilijöistä, Pedersen mukaan lukien, pitävät poistoa kaikkein kotouttavimpana käännösstrategiana, mutta itse koen sen olevan kokonaan vieraannuttava-kotouttava jaon ulkopuolella. Sitä, että käännöstekstistä jätetään tietoisesti pois osa viestiä, joka lähdetekstistä löytyy, ei mielestäni voida pitää kädenojennuksena kohde- sen paremmin kuin lähdekulttuurillekaan, ja tästä syystä luokittelussani poisto esiintyy kokonaan omana luokkana. Paikallisstrategioiden jaottelu alaluokkineen on esitetty taulukossa 1. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin luokitteluni pääluokkia, kotouttavaa ja vieraannuttavaa käännösstrategiaa ja käyn sitten lyhyesti läpi niiden jokaisen alaluokan ja poisjättöstrategian.

Paikallisstrategiat											
Vieraannuttavat käännösstrategiat						Kotouttavat käännösstrategiat					
Siirto		Siirto + määrittely		Suora käännös	Suora käännös	Yleistys		Korvaus		Poisto	
Suora siirto	Kohdekieleen sopeutettu siirto	Selvitys	Lisäys	Käännöslaina	Mukautettu käännöslaina	Yläkäsite	Kanssa käsite	Kulttuurinen korvaus	Parafraasi	täysi	osittainen

Taulukko 1. Tässä työssä käyttämäni, Pedersenin teorian pohjalta muokattu paikallisstrategioiden luokittelu.

Myös Pedersenin käänösstrategioiden luokittelu jakautuu näihin samoihin ääripäihin: vieraannuttaviin ja kotouttaviin käänösstrategioihin. Tosin Pedersen ei pidä näistä venutilaisiksi kutsumistaan termeistä, sillä hänen mukaansa ne eivät ole tarkoituksenmukaisia käännettäessä englanninkielisestä valtakielestä selvästi pienempään kieleen päin, jollainen suomikin on. Tästä syystä Pedersen käyttää pääluokistaan nimiä lähde- ja kohdetekstisuuntautunut strategia. (Pedersen 2005, 3.) Itse kuitenkin pidän käänöstieteessä perinteisesti käytettyjä kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteitä erittäin selkeinä ja hyvin tunnettuina termeinä, jotka palvelevat tarkoitustaan paremmin ja ovat helpompia ymmärtää kuin hieman kömpelöltä kuulostavat lähde- ja kohdetekstisuuntautuneet strategiat, joten Leppihalmeen tavoin käytän omassa luokittelussani mieluummin näitä termejä.

Kotouttava käänösstrategia tunnetaan myös nimellä kulttuurinen suodatus, ja näiden käsitteiden rinnalla käytetään usein myös termejä luonnollistaminen ja sopeuttaminen. Kaikki nämä termit viittaavat tapaan, jolla lähdetekstin sisältämiä elementtejä, etenkin kulttuurisidonnaisuuksia, käännetään kohdekielelle käyttäen kohdekulttuurista löytyviä kulttuurisia tai funktionaalisia vastaavuuksia, jolloin vieraat elementit muotoutuvat kohdekulttuurin normeihin sopiviksi ja sellaisina helpommin hyväksyttäviksi. (Chesterman 1997, 108.) Hilaire Belloc (1931, Bassnett-McGuiren 1997, 117 mukaan) on kuvaillut kääntämisen luonnetta näin: *The essence of translating is the resurrection of an alien thing in a native body*. Bellocin mukaan kääntämisen ydin on siis vieraan olennon herättäminen henkiin paikallisessa ruumiissa. (Bassnett-McGuire 1997, 117.) Ajatus kiteyttää hyvin kotouttavan käänösstrategian ydinajatuksen.

Kotouttamisen vastakohtaa kutsutaan vieraannuttamiseksi. Vieraannuttaminen tarkoittaa siis sitä, että lähdetekstin sisältämiä kulttuurisidonnaisia piirteitä ei mukauteta vastaamaan kohdekulttuurin normeja, vaan ne siirretään käänökseen sellaisenaan. (Chesterman 1997, 108.) Usean muunkin käänöstieteilijän tavoin Lawrence Venuti on erityisesti kampanjoinut vieraannuttavan käänösstrategian puolesta perustellen näkemystään sillä, että vieraannuttava käänös muistuttaa käänöstekstin lukijaa siitä tosiasiasta, ettei lähdeteksti ole hänen oman kulttuurinsa tuote. (Venuti 2008, 15–16.) Venutin lähestymistapaa on kutsuttu vastarintakääntämiseksi, ja sen päämääränä on kulttuurien välisen vuorovaikutuksen tasapainottaminen ja angloamerikkalaisen kulttuurin ylivoimaisen romuttaminen. (Koskinen 2003, 382–383.)

David Katan kritisoi teoksessaan *Translating Cultures* Venutin ajatusta vieraannuttavasta käänöstavasta apuvälineenä etnosentrisyyden tai ryhmäkeskeisyyden hävittämiseksi. Katanin

mukaan Venutin teoriassa on vaarana se, että vieraannuttava käännostapa saattaa vahvistaa kohdekulttuurissa vallalla olevia negatiivisia stereotyyppioita. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta hän mainitsee amerikkalaisen romaanin, jossa kerrotaan yksityiskohtaisesti, kuinka kallis päähenkilön asunto on, ja minkä hintaiset kengät tällä on jalassaan. Amerikkalaislukijalle tällaiset yksityiskohdat ovat symboleita siitä, millaisesta asunnosta ja kengistä on kyse. Teoksesta laadittua vieraannuttavaa käännostä lukiessaan ranskalaislukija sen sijaan pitää helposti näitä yksityiskohtia todisteina hänen kulttuurissaan vallalla olevasta stereotyypiasta, jonka mukaan amerikkalaiset ovat mauttomia, dollarin kuvat silmissä kulkevana materialisteja. Tämä ei missään nimessä ole se viesti, jota kirjailija on teoksellaan halunnut välittää, eikä se myöskään auta millään lailla tasapainottamaan kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Katan ehdottaakin, että kotouttava käännostrategia olisi tällaisessa tilanteessa toimivampi ratkaisu, ja rahasummien sijaan näissä kohdissa käytettäisiin adjektiiveja kuten *ylellinen*, *tyylikäs* tai substantiivimuotoa kuten *merkkivaate*. (Katan 1999, 155–156.)

Tiina Puurtinen toteaa artikkelissaan ”Käännosten hyväksyttävyyttä”, että lähdekielen ja -kulttuurin status suhteessa kohdekielen ja -kulttuuriin vaikuttaa siihen valitaanko kokonaiskäännostrategiaksi enemmänkin vieraannuttava vai kotouttava strategia. Yleensä valtasemassa olevissa kulttuureissa, kuten esimerkiksi angloamerikkalaisessa kulttuurissa, suositaan enemmän kotouttavaa käännostrategiaa, jossa lähdeteksti mukautetaan kohdekielen ja -kulttuurin normeihin sopivaksi, kun taas suomen kaltaisissa pienissä kielissä ja kulttuureissa vieraannuttava käänntäminen on tavallisempaa, ja tätä kautta vieraita käsitteitä ja ilmaisuja myös pikku hiljaa omaksutaan osaksi kieltämme ja kulttuuriamme. (Puurtinen 2003, 90.) Käsittelen tätä teemaa laajemmin yllä tämän tutkielman alaluvussa 2.2.

Käännostrategioiden käytöllä on myös historiallinen ulottuvuutensa. On esitetty arvioita siitä, että ajallisesti ensimmäiset käännostet olisivat olleet perusstrategialtaan kotouttavia, ja vastaavasti myöhemmin käännosteksiä on alettu viedä enemmän ja enemmän vieraannuttavaan suuntaan. Tätä teoriaa kutsutaan uudelleenkäänntämishypoteesiksi, ja se on saanut jonkin verran tukea käännostehistoriasta, joskin myös päinvastaisia todisteita on kertynyt, ja hypoteesi kaipaa vielä tarkennusta. Lisäksi tiettyjen strategioiden, esimerkiksi mukautuksien ja käänntäjän huomautusten, hyväksyttävyyttä on erittäin aika- ja kulttuurisidonnaista. (Leppihalme 2007, 373.)

Aika- ja kulttuurisidonnaisuuksien lisäksi käännostrategioiden käyttöä määrittelevät myös tekstilaji sekä ammattikunnan ja kustantajan asettamat normit. Leppihalme (2007, 373) huomauttaakin, että

itsenäisen aseman saavuttanut, kokenut kääntäjä voi hyväksyttävästi käyttää poikkeaviakin käännösratkaisuja, kun taas kokematon kääntäjä todennäköisemmin pyrkii noudattamaan tarkasti annettuja ohjeita ja normeja.

Käsittelen seuraavaksi tarkemmin jokaista vieraannuttavan ja kotouttavan käännösstrategian alaluokkaa ja aloitan näiden luokkien tarkastelun vieraannuttavista käännösstrategioista.

3.2.1. Siirto

Luokitteluni vieraannuttavin käännösstrategia on siirto, joka tarkoittaa vieraskielisen elementin siirtämistä kohdekieliseen käännöstekstiin sellaisenaan. Mikäli vieras elementti siirretään käännöstekstiin sellaisenaan ilman minkäänlaista muokkausta tai selitystä, on kyseessä suora siirto. Suomen kielessä on tavallista, muttei kuitenkaan pakollista, että vieraskielinen elementti erotetaan kohdekielisestä tekstistä joko kursiiivin tai lainausmerkkien avulla. Esimerkkinä tällaisesta siirrosta voisi olla vaikkapa englanninkielisen lauseen ”The lawyer said she would take my case pro bono” kääntäminen suomeksi näin: ”Asianajaja kertoi ottavansa tapaukseni hoitoonsa *pro bono*.”

Vieraskielisen elementin kirjoitusasuun voidaan kuitenkin myös tehdä pieniä muutoksia, jotta se paremmin sopisi kohdekielen normeihin, esimerkiksi englanninkielen sanan *pub* suomentaminen sanalla *pubi* on esimerkki kohdekieleen sopeutetusta siirrosta. Toinen tyypillinen esimerkki kohdekieleen sopeutetusta siirrosta on tilanne, jossa käännökseen siirretään lähdetekstistä vieraskielinen substantiivi, jonka artikkeli kuitenkin jätetään siirrosta pois. (Pedersen 2005, 4, Leppihalme 2001, 14.) Kuten edellä mainitsemastani pubiesimerkistä voi päätellä, siirto on yksi tavallisimpia tapoja tuoda kohdekieleen vierasperäisiä sanoja, jotka ajan saatossa mukautuvat tavallisiksi kohdekielen ilmaisuiksi. Muita esimerkkejä suomen kieleen viime vuosina siirron kautta tulleista vierasperäisistä sanoista ovat esimerkiksi viinin *bouquet*, josta käytetään yleisesti myös suomalaistettua kirjoitusasua *bukee*, ja kahvin *crema*.

Vinay ja Darbelnet (2000, 85) käyttävät omassa käännösstrategialuokittelussaan siirrosta nimeä *laina*, ja heidän mukaansa siirtoa käytetään yleensä tyylikeinona tuomaan tekstiin paikallisväriä. Vinay ja Darbelnet kuitenkin korostavat, että kääntäjän tulee siirtoa käyttäessään varoa niin kutsuttua *false friends* -ilmiötä, jossa kahden kielen samalta kuulostavat ilmaisut tarkoittavat kuitenkin kahta täysin eri asiaa.

Henkilöiden ja paikkojen nimet ovat lähdetekstin elementtejä, jotka tavallisesti siirretään käännöksiin suoraan. Poikkeuksen tähän sääntöön tekevät luonnollisesti sellaiset nimet, joille on olemassa virallinen käännösvastine: London on suomeksi Lontoo ja Charles I Kaarle I. Fantasia- ja lastenkirjallisuus tekevät kuitenkin usein poikkeuksen tähän sääntöön, sillä näissä genreissä henkilöhahmojen ja paikkojen nimiä käännetään ja muokataan usein kohdekielisiksi. (Leppihalme 2001, 14.) Esimerkkinä nimien kohdekielistämisestä ovat esimerkiksi Harry Potter -suomennokset, joissa velholapset opiskelevat suomeksi Tylypakkassa, eivät Hogwartsissa.

Pedersenin mukaan siirtoa voidaan pitää kaikkein lähdetekstiuskollisimpana vaihtoehtona, siirretäänhän siinä lähdeteksti kirjaimellisesti sanatarkasti myös kohdetekstiin. Ongelmana tässä strategiassa sekä Pedersenin että Leppihalmeen mukaan on kuitenkin se, että se jättää käännökseen lukijan täysin oman onnensa nojaan eikä tarjoa minkäänlaista tulkintaa lukijalle mahdollisesti täysin vieraasta käsitteestä. (Pedersen 2005, 4.)

3.2.2. Siirto ja määrittely

Kuten edellisessä alaluvussa todettiin, siirto yksinään saattaa aiheuttaa käännökseen lukijalle jopa ylitsepääsemättömiä tulkintavaikeuksia. Seuraava luokittelu tarjoaakin ratkaisun tähän ongelmaan. Siirto ja määrittely -luokassa lähdetekstin elementti siirretään suoraan kohdetekstiin, mutta sen mukana kohdetekstiin tuodaan sellaista lisätietoa, jota lähdetekstissä ei ole ja jonka avulla lukijan on helpompaa tulkita viestin vieraskielisen osuuden merkitys. (Pedersen 2005, 4.)

Siirto ja määrittely -käännösstrategia voidaan edelleen jakaa kahteen eri alaluokkaan: selvennys ja lisäys. Joskus ero näiden kahden alaluokan välillä on häilyvä, ja tästä syystä olenkin omassa luokittelussani käyttänyt yksiselitteisenä pitämäni Leppihalmeen esittämää jaottelua. Leppihalmeen jaottelun mukaan selvennys tarkoittaa sitä, että lähdetekstissä epäsuorasti läsnä oleva tieto tuodaan kohdetekstissä suoraan ilmi. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi lähdetekstissä esiintyvien lyhenteiden avaaminen kohdetekstissä kokonaisiksi sanoiksi ja lähdetekstissä vain sukunimeltä puhutellun henkilön etunimen tai tittelin lisääminen kohdetekstiin, jotta käännökseen lukija pysyisi paremmin perillä siitä, kenestä on kyse. (Pedersen 2005, 4.) Jos esimerkiksi lähdetekstissä päähenkilö nautiskelee hyvää *stiltonia*, suomennoksessa hän voi herkutella *stiltonjuustolla*. Englantilaislukijalle on itsestään selvää, mitä *stilton* on, suomalaislukijalle sana saattaa

olla täysin vieras. Olennaista selvennykselle on se, että selitys tapahtuu käännöstekstin sisällä. Selvennys on lukijaa palveleva käännösstrategia, jonka tarkoituksena on tasoittaa kulttuurienvälisiä eroja. Leppihalme kuitenkin varoittaa, että joitain lukijoita tekstiin sisällytetyt lisäykset saattavat ärsyttää, ja lisäksi tämä strategia saattaa latistaa tekstin vaikutusta: teksti on kyllä selvempää ja ymmärrettävämpää, mutta vaarana on se, että tekstistä katoaa vivahteikkuus ja myös mahdolliset sivumerkitykset. (Leppihalme 2001, 143.)

Lisäykseksi Leppihalme taas katsoo sellaiset käännösratkaisut, joissa käännökseen siirretty vieras elementti on selitetty jossain käännöstekstin ulkopuolella. Lisäykset voivat sijaita esimerkiksi kääntäjän esipuheessa, alaviitteissä, jälkikirjoituksessa tai kääntäjän huomautuksissa. Joskus vieraita käsitteitä avataan teoksen lopussa, erillisessä luettelossa. Stilton-esimerkkiin palatakseni tässä tapauksessa käännöstekstissä päähenkilö söisi stiltonia, ja esimerkiksi alaviitteessä selitettäisiin, että stilton on suosittu englantilainen sinihomejuusto, jolle Euroopan unioni on myöntänyt nimisuojan. Lisäykset ovat usein yksittäisten, vieraskielisten sanojen selityksiä, mutta niiden avulla voidaan selittää myös pidempiä kulttuurisia ilmiöitä. (Leppihalme 2001, 144.) Lisäysten on arvioitu hankaloittavan lukukokemusta, ja ne saattavat myös ärsyttää osaa lukijoista, sillä niitä käytettäessä kääntäjä tulee väliaikaisesti tekstin lukijan ja alkuperäisen kirjoittajan väliin, ja lähdetekstin kirjoittaja siirtyy hetkeksi taka-alalle. (Chesterman 1997, 112.)

Leppihalmeen suomalaisten kääntäjien parissa tekemä tutkimus paljasti, että kääntäjät itse kokevat parempana vaihtoehtona vieraan termin määrittelyn ujuttamisen tekstin sekaan kuin asian selvittämisen erillisessä huomautuksessa. Toisaalta taas kääntäjän näkyvyyden kannalta esipuheet ja kääntäjän huomautukset ovat tärkeä työkalu, joiden avulla lukijoiden huomio voidaan kiinnittää siihen tosiasiaan, että kyseessä on nimenomaan käännös. (Leppihalme 2001, 144.)

3.2.3. Suora käännös

Suora käännös, josta usein käytetään myös nimitystä käännöslaina tai sanatarkka käännös, tarkoittaa lähdetekstissä esiintyvän elementin siirtämistä käännökseen siten, että se käännetään kohdekielelle sananasaisesti. Chesterman (1997, 93–96) määrittelee suoran käännöksen löyhästi käännökseksi, joka seuraa mahdollisimman tarkasti lähdetekstin sisältöä, mutta on kuitenkin kohdekielen kieliopin mukainen. Vinay ja Darbelnet (2000, 86–87) lisäävät, että suoraa käännöstä esiintyy tyypillisesti silloin, kun käännös tapahtuu kahden samaan kieliperheeseen kuuluvan kielen välillä, ja vielä

tavallisempaa se on silloin, kun lähde- ja kohdekulttuurit ovat samankaltaiset. Leppihalme (2007, 368–369) huomauttaa lisäksi, että mitä vahvempi vieraan kielen asema on äidinkieleen nähden, sitä helpommin kielenkäyttäjät turvautuvat käännöslainaan sen sijaan, että hakisivat sen tilalle luontevan äidinkiellisen vastineen. Moni yliasemassa olevan kielen ilmaisu tuntuu ensikohtaamisella tuoreelta ja ilmeikkäältä, ja siksi niitä omaksutaan helposti käyttöön suoran käännöslainan kautta. Leppihalmeen mukaan monet englanninkielen ilmaisut ovatkin juuri tästä syystä tulleet käyttöön myös suomeksi. Esimerkkinä hän mainitsee englanninkielestä suomeen hiipineen ilmaisun *ystävällinen tuli*, joka on omaksuttu yleiseen käyttöön siitä huolimatta, että suomeksi on perinteisesti totuttu puhumaan *omien tulesta*. (Leppihalme 2007, 368–369.)

Leppihalmeen mukaan suora käännös on tavallisin käännösstrategia tilanteissa, joissa käännettävänä olevaa asiaa tai ilmiötä ei tunneta kohdekulttuurissa lainkaan, ja siksi sille tarvitaan kokonaan uusi sana. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta Leppihalme mainitsee Enid Blytonin lastenkirjojen suomennoksista tutun käännöslainan *inkivääriolut*, joka on sanasanainen käännös termistä *ginger beer*. (Leppihalme 2001, 14.) Siirron tavoin myös käännöslainoina tutuksi tulleista termeistä tulee usein ajansaatossa tavallisia kohdekielen ilmauksia, kuten on käynyt esimerkiksi inkiväärioluen tapauksessa.

Poikkeuksena siirtoon ja määrittelyyn, suora käännös ei tarjoa lukijalleen mitään sellaista lisätietoa, jota lähdetekstissä ei olisi suoraan ilmaistu. Toisaalta käännöslainasta ei myöskään jää pois mitään lähdetekstin sisältämää tietoa, kuten on vaarana suoran siirron tapauksessa. Lisäerotuksena suoraan siirtoon suorassa käännöksessä lähdetekstin elementti on kuitenkin käännetty kohdekielelle ja tuloksena on siten kohdekieltä oleva käännösratkaisu, joka voi kuitenkin kohdekielisestä lukijasta tuntua jollain tavalla vieraalta, etenkin jos kyseessä on puhdas käännöslainan käyttö. Tästä käännösstrategiasta on kuitenkin olemassa myös vähemmän lähdetekstiuskollinen versio, mukautettu käännöslaina, jossa siis käännöslainaa muokataan sopimaan paremmin kohdekulttuurin konventioihin. Mukautettu käännöslaina onkin jotain kotouttavan ja vieraannuttavan käännösstrategian väliltä. (Pedersen 2005, 5.) Tarkalleen ottaen se ei kuulu kumpaankaan kategoriaan ja siksi olen taulukkomuotoisessa esityksessäni käännösstrategioista sijoittanut sen harmaalle alueelle vieraannuttavan ja kotouttavan käännösstrategian väliin.

3.2.4. Yleistys

Yleistys on ensimmäinen täysin kotouttavaksi luettu käänösstrategia, vaikkakin se on kotouttavista strategioista kaikkein lähinnä vieraannuttavaa strategiaa. Tässä strategiassa lähdekielisessä tekstissä esiintyvä, usein kulttuurisidonnainen elementti käännetään kohdekielen vastineella, joka on yleisemmällä tasolla kuin lähdetekstin elementti. Usein, mutta ei aina, yleistyksessä kohdekielinen vastine on lähdetekstin hyperonyymi, eli yläkäsite. (Pedersen 2005, 6.) Aiempaa esimerkkiäni käyttäkseni, jos kääntäjä kohtaa lähdetekstissä päähenkilön, joka syö stiltonia, voisi hän valita käänösstrategiaksi yleistyksen, jolloin kohdetekstissä henkilö söisikin homejuustoa, tai vielä yleisemmällä tasolla pelkkää juustoa. Blytonin suomentaja taas voisi yleistystä käyttäen kääntää ginger beerin virvoitusjuomaksi tai limonadiksi.

Pedersen huomauttaa, että siirto ja määrittely sekä yleistys ovat toisiaan lähellä olevia käänösstrategioita sikäli, että molemmissa strategioissa käytetään usein hyperonyymia selvittämään kohdetekstin lukijalle, mistä on kyse. Siirto ja määrittely -luokkaa voisi jopa kutsua luokaksi siirto ja yleistys. Olennainen ero näiden kahden strategian välillä on kuitenkin siinä, tarjoaako lähde- vai kohdeteksti lukijalleen enemmän informaatiota. Yleistyksessä kohdetekstin merkitys on lähdetekstin merkitystä yleisemmällä tasolla ja siksi kohdeteksti tarjoaa vähemmän informaatiota kuin lähdeteksti. Siirto- ja määrittely -strategiassa tilanne on päinvastainen: kohdeteksti tarjoaa usein enemmän tietoa kuin lähdeteksti. Siirto ja määrittely -strategiaa käytettäessä ei määrittelyä välttämättä edes tehdä hyperonyymilla vaan käytössä on usein meronyymi, eli osakäsite (Pedersen 2005, 6.)

Myös Leppihalme varoittaa siitä, että yleistystä käytettäessä lähdetekstissä esiintyvät yksityiskohdat hukkuvat kohdetekstistä, mutta toteaa samalla, että tilanteessa, jossa lähdetekstin elementille ei ole olemassa vastinetta kohdekulttuurissa, tekstin latistaminen yläkäsitteen käytöllä on välttämätön paha. (Leppihalme 2001, 147.)

Yläkäsite on ylivoimaisesti tavallisin yleistyksen muoto, mutta ei suinkaan ainoa. Leppihalme kirjoittaa toisena vaihtoehtona olevan esimerkiksi hyponyymien, eli alakäsitteen, käytön. Esimerkiksi sanat *Tulppaani* ja *ruusu* ovat sanan *kukka* hyponyymeja. Täten käänöstekstissä kohdekielen sanan

tulppaani voi tarvittaessa korvata lähdekielen sanalla ruusu. Hyponyymien käyttö käännösstrategiana on Leppihalmeen mukaan kuitenkin erittäin harvinaista. (Leppihalme 2001, 147.)

3.2.5. Korvaus

Korvaus-käännösstrategiassa lähdetekstin sisältämä kulttuurinen elementti korvataan kohdetekstissä jollain toisella elementillä, esimerkiksi vastaavalla kohdekulttuurin elementillä tai parafrasilla. Näistä vaihtoehdoista ensimmäinen, eli kulttuurinen adaptaatio, on tavallisempi tapa. (Pedersen 2005, 6.) Stilton-esimerkkiin palatakseeni kulttuurinen adaptaatio tarkoittaa siis sitä, että englanninkielisessä lähdetekstissä esiintyvä stilton käännettäisiin suomennoksessa aurajuustoksi. Kyseessä on siis vahvasti kotouttava käännösstrategia, jonka käyttö on tarkoituksenmukaista esimerkiksi resepti- tai keittokirjakäännöstä laadittaessa.

Myös Leppihalmeen mukaan kulttuurinen adaptaatio on tietyissä tilanteissa paikallaan. Esimerkiksi lastenkirjoja käännettäessä tämän käännösstrategian käyttö on erittäin tavallista, sillä lasten kokemuspiiri on vielä verrattain kapea, ja siksi tutujen elementtien ja asioiden käyttö tekee lapsille suunnatuista tarinoista ja teksteistä vaikuttavampia. Toinen tekstityyppi, jonka käänöksissä käytetään usein kulttuurista adaptaatiota on huumori. Toimiakseen huumori vaatii usein lukijalle tutut elementit, ja siksi kotouttava käännösratkaisu toimii humorististen tekstien käänöksissä paremmin kuin vieraannuttava. (Leppihalme 2001, 142.)

Toinen korvaus-luokkaan kuuluva käännösstrategia on parafrasien käyttö. Parafraasi on tekstin eri asuun pukeva, usein selventävä käännösstrategia, jonka käytöstä tuloksena on usein kohdeteksti, joka on hyvin vapaasti käännetty, joissain yhteyksissä jopa alikäännetty. (Chesterman 1997, 103–104.) Parafraasin käytön voi vielä jakaa kahteen eri kategoriaan: merkityksen siirtoon ja lähdetekstin tietyn elementin korvaamiseen kohdetekstissä eri merkityksellisellä elementillä, joka sopii kontekstiin. Merkityksen siirto tarkoittaa sitä, että lähdetekstissä esiintynyttä, usein kulttuurisidonnaista elementtiä ei siirretä kohdetekstiin, vaan sen merkitys selitetään lukijalle toisella tavalla, usein suorasanaistemmin. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi käyttää vaikkapa englanninkielisen sanonnan ”wear your heart on your sleeve” suomentamista. Sanonta viittaa henkilöön, joka ilmaisee tunteitaan avoimesti ja juontaa juurensa luultavasti ritariaikaan, jolloin ritarit kantoivat turnajaisissa kannattamansa ylhäisen naisen värejä esimerkiksi huivissa tai nauhassa, joka oli sidottu ritarin käsivarren ympärille. Suora suomennos ”pukea sydän hihaansa” ei

ole millään lailla ymmärrettävä, eikä vastaavaa suomenkielistä sanontaa ole olemassa, joten kääntäjän ainoaksi vaihtoehdoksi jää sanonnan kääntäminen parafrasoin avulla, esimerkiksi ”hän ei ole peitelty tunteitaan”. Toinen mahdollinen tapa käyttää parafrasia käänösstrategiana on jättää lähdetekstin sisältämä kulttuurisidonnaisuus kohdetekstistä kokonaan pois ja korvata se täysin eri sisältöisellä, mutta kontekstiin sopivalla parafrasilla. (Pedersen 2005, 6.) Jos lähdetekstissä olisi esimerkiksi sanaleikki, joka keskittyisi hihan ja sanonnan ”wear your heart on your sleeve” ympärille, voisi suomentaja kehittää samaan kohtaan toisen sanaleikin vaikkapa suomenkielisen sanonnan ”ässä hihasta” ympärille.

3.2.6. Poisto

Luokitteluni viimeinen käänösstrategia, poisto, tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että lähdetekstissä oleva elementti jätetään siirtämättä missään muodossa kohdetekstiin. Se siis poistetaan käännöksestä kokonaan. Poistoa pidetään usein käänösstrategioista kaikkein kotouttavimpana vaihtoehtona, sillä siinä jätetään kaikki vieras elementti kokonaan kohdetekstin ulkopuolelle. Itse en kuitenkaan miellä poistoa kotouttavaksi käänösstrategiaksi, sillä sitä käytettäessä jää käännöstekstin lukijalta väistämättä osa lähdetekstin viestistä saamatta. Käänösstrategia poisto kyllä epäilemättä on, mutta luokittelussani haluan jättää sen kokonaan kotouttava-vieraannuttava jaottelun ulkopuolelle.

Pedersenin mukaan on olemassa tiettyjä tilanteita, joissa poisto on ainoa toimiva käänösstrategia. Leppihalme puolestaan tähdentää, että kääntäjä voi käyttää poistoa joko vastuullisesti; sen jälkeen kun on harkinnut kaikkia muita käänösstrategioita ja todennut ne riittämättömiksi ratkaisuuksi, tai vastuuttomasti; tilanteessa jossa kohdalle sattuu ilmiö, jota kääntäjä ei tunne, ja sen sijaan, että tekisi taustatutkimusta ja selvittäisi mistä on kyse, hän päättää jättää kohdan kokonaan pois käännöksestä. (Leppihalme 1994, 93.) Chesterman (1997, 110) lisää, että poistoon on olemassa myös hienovaraisempia keinoja kuin kokonaisten lauseiden tai ajatuskokonaisuuksien jättäminen käännöstekstin ulkopuolelle. Esimerkiksi yhteenveto ja tiivistäminen ovat tavallisia hienovaraisempia poistamisen keinoja.

Leppihalme (2007, 372) kirjoittaa, että joskus kääntäjä voi työssään joutua toimimaan eräänlaisena portinvartijana, jonka tehtävänä on karsia käännöksestä tarpeettomiksi tai sopimattomiksi katsomansa lähdetekstin elementit. Tämä on tavallista erityisesti silloin, kun kohde- ja

lähdekulttuurit poikkeavat suuresti toisistaan. Esimerkkinä tällaisista tilanteista Leppihalme mainitsee Astrid Lindgrenin lastenkirjojen käännökset, joista eräissä kohdekulttuureissa on poistettu erilaisia elämän varjopuolia kuvaavia asioita, kuten köyhyyttä, likaa ja kuolemaa, koska on koettu tarpeelliseksi suojella nuoria lukijoita maailmaan pahuudelta. Leppihalme huomauttaa kuitenkin, ettei nykypäivän suomennoksissa tarvita tällaisia kulttuurisyyhin nojaavia poistoja. Pienempiä poistoja kuitenkin tehdään edelleen, ja niiden taustalla voi olla esimerkiksi kulttuuriset kommunikointierot, jolloin vaikkapa epäluontevaksi koettuja huudahduksia tai puhutteluja (ah, well, sir) karsitaan suomennoksesta. Suomennoksissa on myös tavallista, että poistoa kompensoidaan toisaalla; esimerkiksi jos kääntäjä päätyy yhdessä kohdassa poistamaan käännöksestä sanaleikin, voi hän korvata menetyksen toisessa kohtaa käännöstä keksimällä uuden sanaleikin, jota lähdetekstissä ei ole. (Leppihalme 2007, 372.)

3.2.7. Muita käännösstrategioihin liittyviä kysymyksiä: viralliset vastineet ja transeditointi

Pedersen kirjoittaa oman käännösstrategialuokittelunsa yhteydestä myös virallisten vastineiden käytöstä, joka voidaan tavallaan nähdä käännösstrategiana mutta joka toisaalta ei täytä kokonaan käännösstrategian määritelmää. Viralliset vastineet ovat vakiintuneessa käytössä olevia käännösvastineita, esimerkiksi Donald Duck suomennetaan yleensä aina Aku Ankaksi ilman sen kummempia pohdintoja. Juuri tästä syystä voidaankin kuitenkin kyseenalaistaa, onko virallisen vastineen käyttö varsinainen käännösstrategia. Tilanteessa, jossa virallinen vastine on olemassa, ei yleensä synny kriisikohtaa, joka tavallisesti on käännösstrategian lähtökohtana. Pedersen kirjoittaakin, että muista käännösstrategioista poiketen, virallista vastinetta käytettäessä kyseessä on byrokraattinen, ei niinkään lingvistinen prosessi. (Pedersen 2005, 3.) Tästä syystä olen jättänyt virallisen vastineen oman käännösstrategialuokitteluni ulkopuolelle.

Transeditointi taas on alun perin Stettingin ehdottama termi, joka on yhdistelmä sanoja *translation* (kääntäminen) ja *editing* (editointi) ja viittaa siis ajoittain rankkaankin tekstinmuokkaukseen, jota kääntäjä joutuu tekemään kohdatessaan huonosti kirjoitetun lähdetekstin tai lähdetekstin, joka sellaisenaan ei vastaa kohdetekstin tarkoitusperiä. Transeditointi voi pitää sisällään esimerkiksi radikaalia tekstin uudelleen järjestelyä ja uudelleen kirjoittamista laajemmassa mittakaavassa kuin käytettäessä muita käännösstrategioita. (Chesterman 1997, 112.) Kysymys siitä, kuuluuko kääntäjän työhön huonosti kirjoitettujen lähdetekstien parantelu, on itsessään kiistanalainen. Kuuluuko kääntäjän korjata lähdetekstissä mahdollisesti havaitsemansa virheet ja puutteet, vai pitäisikö ne

toistaa myös käännöksessä? Nida kirjoittaa teoksessaan *Contexts in Translation*, että useimmat kääntäjät tuottavat automaattisesti lähdetekstiä paremman kohdetekstin, koska ovat viestinnän ammattilaisia. Lähtötekstien laatijoista monet sen sijaan eivät ole ammattikirjoittajia. (Nida 2001, 68.)

3.3. Kääntämisen normit ja niiden vaikutus käännösstrategioihin

Kääntämisen normit alkoivat kiinnostaa käännöstieteen tutkijoita 1980- ja 1990-luvuilla, osana ns. kulttuurikäännettä, jolloin tutkimuksen painopiste siirtyi pois kielitieteestä, ja käännöksiin liittyvät kulttuuriset ja sosiologiset ilmiöt, yhteiskunnalliset syyt ja seuraukset, nousivat etualalle. Tekstin sijasta ihmisen toiminta nousi tutkimuksen keskeiseksi kysymykseksi. Aiemmin käännöstieteessä kiinnostuksen kohteena ollut vastaavuuden käsite häipyi taka-alalle, ja kannatusta sai Gideon Touryn näkemys, jonka mukaan vastaavuus määräytyy kulttuurien normien mukaan eikä siksi ole käsitteenä ensisijainen. (Chesterman 2007, 357; Toury 1995, 61.)

Normi on yksinkertaisesti ilmaistuna tietyn yhteiskunnan tai yhteisön käsitys korrektiudesta, eli oikeasta tavasta toimia tai oikeanlaiseksi mielletystä tuotteesta. Norminmukainen toiminta on siis tietyn yhteiskunnan enemmistön mielestä korrektaa tai standardinmukaista toimintaa. Normit sijoittuvat yhteiskunnassa lakien ja konventioiden välimaastoon: normin rikkominen ei ole varsinaisesti kiellettyä, kuten lakien rikkominen, mutta saattaa aiheuttaa kritiikkiä. Normista poikkeaminen saattaa kuitenkin saada osakseen ihailua ja johtaa lopulta uuden normin syntymiseen. Konventioiden rikkomisesta ei seuraa kritiikkiä: ne ovat normeja heikompia. (Chesterman 2007, 357–358.)

Normien tehtävänä on ohjata toimintaamme ja tukea yhteisiä, sovittuja arvoja. Ne palvelevat yhteisöllistä elämää ja lisäävät keskinäistä luottamusta. Normien filosofisessa tutkimuksessa on esitetty, että normit tulevat voimaan kahdella eri tavalla: joko auktoriteetin määräyksestä tai käytännön kautta. Normit ovat myös erilaisia: toiset ovat vahvempia, toiset heikompia, toiset laajasti vallitsevia, toiset vain pientä ryhmää koskevia. Normi voi olla pitkäkestoinen tai lyhytaikainen, uusi ja mullistava tai vanha ja väistyvä. Normit eivät ole staattisia vaan muuttuvat jatkuvasti. Käännöstieteen historian tutkijoita kiinnostavatkin erityisesti käännösnormien synty ja muutokset, normien rikkomiset, uudelleenikäntäminen sekä eri kulttuurien ja aikakausien käännösnormien eroavaisuudet. (Chesterman 2007, 358.)

Normien käsiteanalyysi perustuu seuraavaan oivallukseen: jos kääntäminen (kuten kaikki inhimillinen toiminta) on normien ohjaamaa toimintaa (kääntäjät joko noudattavat normeja tai rikkovat niitä), ei sen lopputulos voi olla läpinäkyvä, vaan se on väistämättä normien värittämä. Perinteinen käännoätieteen käsite vastaavuudesta alkoi tämän oivalluksen myötä horjua ja ymmärrettiin, että vaikka käännoös edustaakin lähtötekstiä, ei se koskaan edusta sitä puhtaasti, sillä normit jättävät väistämättä jälkensä käännoöseen. Koska normit muuttuvat ja vaihtelevat jatkuvasti, ei universaalial käännoöskäsitettä voi olla olemassa. Sen sijaan eri kulttuureissa ja aikakausina vallitsee erilaisia normeja ja käsityksiä siitä, millainen hyvän käännoöksen tulisi kulloinkin olla. (Chesterman 2007, 358.)

Toury on huomauttanut, että kaikkiin normeihin kuuluu toiminnan vapauden rajoittaminen. Toisaalta taas normin perusluonteeseen kuuluu jonkinlaisen liikkumavaran olemassaolo, koska normia ei ole pakko noudattaa. Jos olemassa on vain yksi mahdollinen toimintatapa, ei kyseessä ole normi vaan pakko. Jos normit siis edellyttävät valintaa, normien tutkimuksessa tulisi ottaa huomioon vaihtoehtoiset toimintatavat tai ratkaisut, jotka on hylätty norminmukaisen tuloksen saavuttamiseksi. (Toury 1995, 54–55.) Theo Hermans (1999, Chestermanin 2007, 359 mukaan) on vienyt tätä Touryn havaintoa vielä pidemmälle ja todennut, että tutkittaessa kääntäjän ratkaisuja tulee ottaa huomioon myös muut mahdolliset käännoösratkaisut, joiden joukosta kääntäjä on valinnut juuri tämän yhden ratkaisun. Näin päästään syvällisempään ymmärrykseen kääntäjän päätöksenteosta. Tällainen tutkimustapa vie tutkijan lähemmäksi kääntäjää; tutkija ikään kuin asettaa itsensä hetkeksi kääntäjän asemaan tietyssä tilanteessa ja yrittää hahmottaa niitä vaihtoehtoja, joita kääntäjällä siinä tilanteessa on käytössään.

Käännoösnormeja on myös luokiteltu monin eri tavoin. Toury jakaa käännoösnormit kolmeen luokkaan. Näistä ensimmäinen, ennakkonormit (*preliminary norms*), käsittelevät kääntämisen yleistä politiikkaa: mikä teksti on sopiva käännettäväksi? Millainen henkilö on sopiva kääntäjä? Pitääkö aina kääntää suoraan lähdetekstistä vai voidaanko kääntää välikielen kautta? Miksi ylipäänsä käännetään? Touryn toinen normiluokka on nimeltään alunormit (*initial norms*). Ne ohjaavat kääntäjää suuntautumaan joko lähdekulttuuriin tai kohdekulttuuriin, jolloin tuloksena on joko tarkempi vieraannuttava tai lukijaystävällisempi kotouttava käännoös. Alunormin valintaan vaikuttaa mm. käännoöksen tarkoitus, tekstilaji, asiakkaan toivomus ja kääntäjän yhteisössä vallitseva kääntämiskäsitys. Kolmas Touryn normityyppi on toimintanormit (*operational norms*). Toimintanormit ohjaavat kääntäjän päätöksiä itse käännoöprosessin aikana ja käsittelevät esimerkiksi sellaisia kysymyksiä kuin saako kääntäjä käyttää alaviitteitä, tehdä kääntäessään

poistoja ja lisäyksiä, avaako hän vieraat käsitteet lukijalle, saako tekstin formaattia tai rakennetta muuttaa ja saako kääntäjä korjata havaitsemiaan asiavirheitä tai parantaa tyyliä. (Toury 1995, 56–58.) Touryn normityypeistä alkunormi ja toimintanormi ovat ne, jotka koskevat myös käännösstrategioita. Alkunormi määrittää valittavan kokonaisstrategian ja toimintanormit ohjaavat paikallisstrategioiden valintaa käännösprosessin aikana.

3.4. Tekstilajit ja käännösstrategia

Tekstilajit ovat erottamaton osa yhteisöjen elämää ja viestintää, ja ne muuttuvat luonnollisesti sitä mukaa kuin yhteisön viestintätarpeet muuttuvat. Tekstilajit ovat myös abstraktio: käsitykset siitä, mikä minkäkin tekstilajin nimi on, miten tekstilajit eroavat toisistaan tai mitä mihinkin tekstilajiin kuuluu muuttuvat ja vaihtelevat viestintätapojen ja ihanteiden muuttuessa. Tekstilaji luodaan kielenkäytön avulla. Jos siis tekstilajin kielellisten tuntomerkkien selittäjäksi nähdään se, mitä tekstilajilla yhteisössä tehdään, voidaan erilaiset käännösstrategiat myös nähdä pohjimmiltaan tekstilajiratkaisuina. (Rahtu 2011, 11–23.)

Inkeri Vehmas-Lehto (2011, 29) kirjoittaa artikkelissaan ”Lähtötekstin ja käännöksen suhde kvantitatiivisesta näkökulmasta”, että mikäli kääntäjä ottaa huomioon sen seikan, että saman tekstilajin tekstit ovat eri kielyhteisöissä erilaisia, hän joutuu päättämään noudattaako hän käännöksessään lähtökulttuurille ominaisia tekstilajikonventioita vai muuttaako hän käännöstä sopimaan paremmin kohdekulttuurin konventioihin. Se, kuinka suuresti eri kulttuurien tekstilajit poikkeavat toisistaan, riippuu kyseessä olevista kulttuureista. Vaikka suomalainen ja angloamerikkalainen kulttuuri eivät tässä suhteessa ole kovin erilaisia (novelli ja runo ovat suomeksi ja englanniksi koko lailla samanlaisia tekstilajeja), löytyy näidenkin kulttuurien tekstilajeista selkeitä eroja. Esimerkiksi suomalaisen kulttuuriin suunnattu ansioluettelo, suosittelukirje ja työtodistus poikkeavat konventioiltaan kovasti angloamerikkalaisen kulttuurin vastaavista teksteistä. Vehmas-Lehdon mukaan kääntäjän tekemät valinnat rajoittuvat yleensä kielellisiin konventioihin ja piirteisiin, sillä tekstin rakenteeseen puuttuminen on vaikeaa, eikä suuria sisällöllisiä poikkeamia yleensä tehdä. Koska kieli heijastaa käsitemaailmaa, on kielellisellä mukauttamisella rajansa, ja siksi käännökset jäävät aina väistämättä jossain määrin kahden kielen ja kulttuurin väliin. Nykyaikaisen kääntämisenormin mukaan kääntäjän tulisi aina ottaa huomioon se, millaisiin teksteihin ja konventioihin käännöksen lukija on tottunut ja millaisia tekstejä tämä täten odottaa.

Rahtu tekee omassa artikkelissaan sen tärkeän huomion, että kääntäjä ei yleensä koskaan ole käännöksen ainut tuottaja, vaan käännöksellä on yleensä aina myös tilaaja, jonka aloitteesta käännös tuotetaan. Tilaajalla on yleensä omat intressinsä ja mielipiteensä siitä, mitä tarkoitusta varten käännöstä ylipäänsä lähdetään tekemään, kenelle käännös on suunnattu, ja miten tietyt asiat ja yksityiskohdat käännöksessä toteutetaan. Näillä ajatuksilla voi olla suuri merkitys kääntäjän valitsemiin käännösstrategioihin, eikä kääntäjä siten yleensä ole yksin vastuussa käännöksessä toteutetuista ratkaisuista. (Rahtu 2011, 23.)

Käännettäessä joudutaan aina väistämättä tekemään myös tekstilajiin liittyviä valintoja. Kyse ei kuitenkaan ole tekstin sekaan ripoteltavista ulkoisista tekstilajin tunnusmerkeistä tai jonkinlaisesta muotista, johon käännösteksti valetaan, vaan tekstilaji tulisi kääntäessä ymmärtää kielellisesti ilmeneväksi toiminnaksi, joka on kääntäjälle korvaamattoman arvokas työkalu. (Rahtu 2011, 25.)

4. Aineisto ja menetelmät

4.1. Alkukieliset teokset ja niiden suomennokset

Valitsin tätä tutkielmaa varten kolme eri elämäntaito-opasta, joista jokainen edustaa hieman erilaista aihepiiriä: ihmissuhteita, terveyttä ja rahaa. Alkuperäisteoksista kaksi on julkaistu alun perin Yhdysvalloissa ja yksi Iso-Britanniassa, sillä halusin ehdottomasti, että mukana olisi sekä amerikkalainen alkuperäisteos että jossain muualla tuotettu lähdeteksti. Toinen tärkeä valintakriteeri oli se, että kaikki suomennokset olivat eri kääntäjän käsialaa, jotta mukaan saataisiin mahdollisimman erilaisia käännöksiä. Lisäksi pidin tärkeänä myös sitä, että käännökset olivat melko tuoreita; aineistoni kaikki teokset on suomennettu 2000-luvulla. Myös lähde- ja kohdetekstin hyvällä saatavuudella oli aineiston valinnassa oma roolinsa. Haluan tässä yhteydessä vielä korostaa, että tarkoitukseni ei tässä tutkielmassa ole arvostella erillisten kääntäjien tekemiä käännösratkaisuja tai heidän työnsä laatua. En olisi valinnut näitä suomennoksia tutkielmani aineistoksi, jos pitäisin niitä jollain lailla heikkoina tai ontuvina käännöksinä. En myöskään pidä tässä tutkielmassa esittämiäni käännösratkaisuja puhtaasti kääntäjän tekeminä, eikä tarkoitukseni ole arvioida, arvostella tai arvottaa kääntäjien, lähdetekstien kirjoittajien tai kenenkään muun teosten työstämiseen osallistuneen työtä.

Käsittelen seuraavaksi aineistoni teokset ja kerron lyhyesti lähdeteksteistä sekä niiden suomennoksista.

Phillip McGraw'n vuonna 2004 julkaiseman teoksen *Family First* suomennos *Perheen parhaaksi* ilmestyi Hilppa Lappalaisen kääntämänä neljä vuotta myöhemmin. Phillip McGraw tunnetaan sekä kotimaassaan Yhdysvalloissa että Suomessa paremmin nimellä Dr. Phil, ja hän on vuodesta 2002 juontanut samaa nimeä kantavaa tv-sarjaa, johon ihmiset tulevat keskustelemaan ongelmistaan. Dr. Phil -sarjaa on esitetty myös Suomessa useiden vuosien ajan. Koulutukseltaan Dr. Phil on psykologi, ja *Family Firstin* lisäksi hän on julkaissut myös useita muita elämäntaito-oppaita. Alkuperäinen teos on yhdysvaltalaisen Free Pressin julkaisema, ja suomennoksen on kustantanut WSOY.

Family First keskittyy nimensä mukaisesti perhe-elämän ja lastenkasvatuksen haasteisiin. Lähdetekstin kieli on erittäin värikästä ja se sisältää runsaasti kuvailuja, esimerkkejä, sananlaskuja

ja kulttuurisidonnaisia viitteitä. Lukijaa puhutellaan suoraan sinämuodossa, kirjoittaja on teoksessa niin ikään läsnä minämuodossa. Välillä korostetaan lukijan ja kirjoittajan yhteisiä tavoitteita puhumalla meistä. Kirjoittaja kertoo esimerkkeinä runsaasti tarinoita omasta lapsuudenkodistaan ja perheestään sekä myös potilaista, joita hän on uransa aikana kohdannut. Teoksessa vedotaan usein maalaisjärjen käyttöön, mutta toisaalta välillä nojataan myös klinisiin tutkimustuloksiin ja tieteelliseen näyttöön. Kirja on selkeästi suunnattu kaikilta elämäniloilta tuleville maallikkolukijoille. Ammattisanastoa ei esiinny juuri lainkaan, ja se vähä mitä esiintyy on avattu lukijalle erittäin selkeästi. Kirja on erittäin informatiivinen ja pyrkii selvästi ja peittelemättä vaikuttamaan sekä lukijansa ajatusmaailmaan että toimintatapoihin. Tekstin seassa on useita lukijalle suunnattuja tehtäviä ja kehotuksia etsiä lisätietoa mm. kirjoittajan omilta nettisivuilta tai muista teoksista. Alkuperäisteoksessa on kattava lähdeluettelo, joka on jätetty suomennoksesta kokonaan pois. Suomennoksen kansilehdelle on sen sijaan lisätty tietoa siitä, että kirjallisuusviitteet toimitetaan pyydettyinä englanninkielisinä.

Terveyttä käsittelevä teokseni on Allen Carrin ensimmäistä kertaa vuonna 1985 kustannusyhtiö Penguinilla julkaisema teos *Allen Carr's Easy Way to Stop Smoking*, jonka käännös *Stumppaa tähän!* ilmestyi suomeksi vuonna 2006. Teoksen kääntäjä on Helinä Kangas, ja se on Bazar Kustannus Oy:n julkaisema. Allen Carr oli brittiläinen tilintarkastaja, joka kehitti vuonna 1983 uuden menetelmän tupakoinnin lopettamiseen. Hän lopetti työnsä ja perusti ensimmäisen Allen Carr's Easyway-klinikan, jolla hoidettiin tupakasta riippuvaisia pääsemään tavasta eroon. Nykyään näitä klinikoita toimii yli 150 ympäri maailmaa, ja myös Suomessa järjestetään vuosittain useita tupakoinnin lopettamiseen tähtääviä Easyway-seminaareja. Vuonna 2006 keuhkosityöpään menehtynyt Carr kirjoitti *Easy Way to Stop Smokingin* lisäksi myös useita muita samaan menetelmään pohjaavia elämäntaito-oppaita, joissa neuvottiin mm. kuinka vähentää alkoholinkäyttöä, oppia nauttimaan lentämisestä, hallita painoa ja lakata murehtimasta. *Easy Way to Stop Smoking* on ilmestynyt suomeksi kolmena eri painoksena, ja myös Carrin painonpudotusta käsittelevä teos on suomennettu.

Easy Way to Stop Smokingin pääteesinä on se, että pelko on ainoa asia, joka estää tupakoitsijaa lopettamasta tupakanpolton. Tämän teeman lisäksi teoksessa käsitellään useita harhaluuloja, joita sekä tupakoitsijoilla että tupakoimattomilla ihmisillä on tupakoinnista, liittyen esimerkiksi vierotusoireisiin ja tupakasta saatavaan nautintoon. Teos on sävyiltään erittäin kannustava ja pyrkii peittelemättä vaikuttamaan lukijansa toimintaan. Siellä täällä teoksessa on kohtia joita on korostettu

kirjoittamalla sanat isoin kirjaimin: SINÄ PYSTYT SIIHEN KYLLÄ! ja nämä on siirretty myös suomennokseen erittäin uskollisesti. Lukijaa puhutellaan suoraan sekä lähdetekstissä että suomennoksessa, ja myös kirjoittaja on molemmissa versioissa läsnä minämuodossa. Carr jakaa teoksessa paljon esimerkkejä sekä omasta elämästään, potilaistaan että lukijoistaan. Tehokeinoina teoksessa käytetään vuorotellen huumoria ja järkipuhetta, tieteellisiä tuloksia sekä tilastoja, pelottelu sen sijaan ei kuulu Carrin repertuaariin.

Richard Carlsonin ensimmäistä kertaa vuonna 1997 julkaiseman teoksen *Don't Sweat the Small Stuff About Money* uudistettu painos, josta myös teoksen suomennos on laadittu, ilmestyi vuonna 2001. Teoksen suomennos julkaistiin samana vuonna 2001. Nimeltään suomennos on *Älä hikeenny raha-asioista* ja käännös on Kirsi Tannerin laatima. Kirja on alun perin julkaistu Yhdysvalloissa kustannusyhtiö Hyperionin toimesta ja suomenkielisen laitoksen kustantaja on WSOY.

Vuonna 2006 menehtynyt Richard Carlson oli kirjailija, filosofian tohtori ja psykoterapeutti, joka uransa aluksi johti stressinhallintaan keskittynyttä hoitolaitosta. Carlson julkaisi ensimmäisen teoksena jo vuonna 1985, mutta tuli tunnetuksi vasta vuonna 1997 julkaistun 12. teoksensa *Don't Sweat the Small Stuff – And It's All Small Stuff* vanavedessä. *Don't Sweat the Small Stuff* -teemasta tuli lopulta kirjasarja, joka käsitti 14 eri aihepiirin teosta aina murrosiästä parisuhteeseen ja tehokkaaseen työnhakuun asti. WSOY on kustantanut suomeksi *Älä hikeenny raha-asioista* -teoksen lisäksi myös oppaat *Älä hikeenny pikkuasioista*, *Älä hikeenny parisuhteessa*, *Älä hikeenny työasioista* ja *Älä hikeenny murkkuiästä*.

Don't Sweat the Small Stuff About Money sisältää 100 noin puolentoista sivun mittaista esseetä, jotka antavat ohjeita vaurastumiseen. Essee "Buy Large Deductable Insurance" (Hanki vakuutus, jossa on suuri omavastuu) on jätetty suomennoksesta kokonaan pois, ja näin ollen suomennoksessa on vain 99 esseetä. Teoksen perusajatuksena on se, että pelko, huolehtiminen ja stressi vaikuttavat negatiivisesti ihmisen kykyyn menestyä taloudellisesti, ja opettelemalla uudenlaisen asenteen, jossa turhista asioista ei huolehdi, pääsee helposti ja mukavasti parempiin tuloksiin. Teoksen esseet keskittyvätkin kuvailemaan, miksi mikäkin huolenaihe on turha, ja lisäksi niissä annetaan paljon maalaisjärkeen perustuvia neuvoja, esimerkiksi, että käyttäytymällä kanssaihmiä kohtaan ystävällisesti ja kunnioittavasti saavuttaa parempia tuloksia kuin kiukuttelemalla ja kiusaamalla toisia. Carlsonin teoksen sävy on leppoisa, kannustava ja humoristinen. Aineistoni muiden teosten tapaan myös Carlsonin teoksessa lukijaa puhutellaan suoraan ja kirjoittaja on läsnä teoksessa

minämuodossa. Myös kirjassa esiintyvät esimerkit ovat pitkälti peräisin kirjoittajan omasta elämästä, lähipiiristä ja ammattiuralta.

4.2. Menetelmä

Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää millaisia käännösstrategioita elämäntaito-oppaiden suomennoksissa käytetään. Lähdin selvittämään tätä ongelmaa laadullisen ja kuvailevan tutkimuksen keinoin. Aloitin aineistoni analysoinnin käymällä läpi tutkielmaani varten valitsemani kolme teosta. Luin rinnakkain jokaisen lähdetekstin ja sen suomennoksen alusta loppuun saakka, ja tein havaintoja mielenkiintoisista käännösratkaisuista ja esiinnousseista strategioista. Lukiessani tein havainnoistani tarkat muistiinpanot. Kun olin käynyt näin läpi kaikki kolme teosta, siirryin vertailemaan tekemiäni muistiinpanoja keskenään ja ryhmittelin näin syntyneen aineiston yhteisten otsikoiden alle. Seuraavaksi analysoin havaintojani tätä tutkielmaan varten laatimaani käännösstrategialuokittelua vasten, joka pohjaa pitkälti Pedersenin käännösstrategiateorioihin. Lopuksi vertasin tekemiäni havaintoja ja analysointia hypoteesiini, jonka mukaan siis elämäntaito-oppaiden käännösstrategiat olisivat luonteeltaan enemmän vieraannuttavia kuin kotouttavia.

Kuten Leppihalme (2007, 368) huomauttaa, kuvailevan käännöstutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä käännöksistä mahdollisia virheitä. Toki käännettäessä, aivan kuten kaikessa inhimillisessä toiminnassa, sattuu silloin tällöin virheitä. Kääntäjille on tuttu niin sanottu *false friends* -ilmiö, jossa kahden kielen ilmaisujen samankaltaisuus johtaa virheelliseen olettamukseen niiden samasta merkityksestä. Myös kääntäjän puutteellinen kielitaito tai kulttuurintuntemus voi ajoittain johtaa virhetulkintoihin, mutta virheen tekemistä ei kuitenkaan voi luokitella käännösstrategiaksi, eikä käännösvirheitä sinällään voi tutkia käännösstrategiaan liittyvinä ilmiöinä. Sen sijaan virhetilanteessa voidaan todeta, ettei käytetty paikallisstrategia tue tekstile valittua kokonaisstrategiaa ja johtaa siksi käännöksen sisäiseen ristiriitaisuuteen. On myös mahdollista, että tietyn sanan käännös voi sinänsä olla moitteeton, muttei toimi juuri siinä tekstiyhteydessä, jossa sitä on käytetty.

5. Aineistossa esiintyneitä käännösstrategioita

Tässä luvussa käsittelen aineistonani olleista kolmesta suomennoksesta poimimiani erilaisia käännösratkaisuja, jotka edustavat edellä esittelemiäni erilaisia käännösstrategioita. Olen jakanut ratkaisut niiden sisällön mukaan erilaisten otsikkojen alle aineistosta esiin nousseitten, yhteisten teemojen mukaan.

5.1. Omistuskirjoitusten suomennokset

Kaikki kolme tämän tutkielman aineistona olleista teoksista sisälsivät teoksen aluksi lyhyet omistussanat ja nämä oli sisällytetty mukaan myös jokaiseen suomennokseen. Pääsääntöisesti omistussanat oli käännetty kaikissa kolmessa teoksessa melko lähdetekstiuskollisesti, kuten seuraavasta Dr. Philin teoksen *Family First* omistussanojen suomennoksesta ilmenee:

To Robin, Jay and Jordan, my family, my base of operations, **my strength in life**.

And to

My mother, who has loved and **sacrificed** for her family with joy and selflessness. In memory of my father, whose spiritual growth was inspiring.

And to

All the parents in this world who are striving to get it right, **maximize their histories** and give their children a real chance at **authenticity**, success and happiness. (McGraw 2004)

--

Robinille, Jaylle ja Jordanille, omalle perheelleni, tukikohdalleni, **elämänvoimalleni**.

Ja

Äidilleni, joka on rakastanut perhettään ja **uhrannut itsensä** sen hyväksi ilolla ja vailla itsekkyyttä. Isäni muistolle, sillä hänen henkinen kasvunsa oli innoittavaa.

Ja

Kaikille vanhemmille, jotka pyrkivät hoitamaan asiat oikein, **maksimoimaan voimavaransa** ja antamaan lapsilleen todellisen tilaisuuden **autenttisuuteen**, onnistumiseen ja onneen. (McGraw 2008)

Omistussanojen suomennos seuraa lähdetekstiä melko tarkasti ja käännösstrategiana on käytetty osoittain suoraa, osittain mukautettua käännöslainaa. Paikoitellen tämä vieraannuttava strategia saa suomenkielisen tekstin vaikuttamaan hieman kömpelöltä ja vieraalta. Esimerkiksi oman perheen kuvaaminen suoraa käännöslainaa käyttäen *elämänvoimaksi* tuntuu suomalaislukijasta hieman teennäiseltä ja vieraalta. Samoin äidin *itsensä uhraaminen* kuulostaa epäterveeltä ja hieman pelottavaltakin asialta; englanninkielisessä tekstissä tällaista negatiivista kaikua ei ole, ehkä siksi,

että lähdetekstissä äiti tekee perheensä puolesta uhrauksia, muttei sentään uhraa itseään. *Authenttisuus* on termi, joka toistuu Dr. Phil teoksen suomennoksessa usein, ja on siis mukautettu käännöslainana lähdetekstistä (engl. authenticity). Lainasanan sijaan voisi käyttää myös suomenkielistä muotoa *aitous*, mutta kääntäjä on kokenut paremmaksi käyttää vierassanaa johdonmukaisesti läpi teoksen.

Täysin vieraannuttava tämä omistussanojen suomennos ei kuitenkaan ole. Lähdetekstissä oleva, hieman oudolta kuulostava *maximize their histories* (maksimoida menneisyytensä) on suomennettu kotouttavasti *maksimoida voimavaransa*. Tässä kohdassa käännösstrategiaksi on valittu parafrasainen korvaus: lähdetekstin epäselvältä tuntuva elementti on korvattu käännöksessä ymmärrettävämällä ja helpommin hyväksyttävämällä ilmauksella.

Myös *Stumppaa tähän!* teoksessa omistussanojen merkitys on suomennettu melko lähdetekstiuskollisesti, suoran käännöksen käännösstrategiaa noudattaen:

To smokers I have failed to cure,
I hope it will help them to get **free**

And to Sid Sutton

But most of all to Joyce. (Carr, 2004)

--

Tupakoitsijoille, joita en ole pystynyt parantamaan
toivoen heidän pääsevän **vihdoin vapaiksi tupakasta**

ja Sid Suttonille

mutta ennen kaikkea Joycellle. (Carr, 2006)

Tässä esimerkissä kiinnitin huomiota erityisesti Carrin lauseen *to get free* suomennokseen, joka on käännetty selventävää strategiaa noudattaen *vihdoin vapaiksi tupakasta*. Lähdetekstissä kirjoittaja toivoo yksinkertaisesti, että tupakoitsijat vapautuisivat, suomennoksessa on täsmennetty, että toiveena on tupakoitsijoiden vapautuminen nimenomaan tupakasta ja vielä erillinen maininta siitä, että tämä tapahtuisi ”vihdoin”, siis monien yritysten jälkeen. Lähdetekstissä tällaista lisämäärettä ei ole. Suomennoksessa on lähdetekstiin nähden myös toinen ero: lähdetekstissä kirjoittaja toivoo, että juuri tämä teos auttaisi tupakoitsijoita lopettamaan tapansa, suomennoksessa toivotaan yleistävästi, että tupakoitsijat vapautuisivat, kirjaa ei tässä yhteydessä mainita.

Richard Carlsonin omistuskirjoituksen suomennos noudattelee myös suoraa käänösstrategiaa, mutta siinä on myös mielenkiintoinen poisto:

This book is dedicated to my father and good friend, Don Carlson, without whom neither this book, nor its title, would have been created. Thank you for your **love**, generosity, and creative ideas. **I love you.** (Carlson 2001)

--

Omistan kirjani isälleni, hyvälle ystävälleni Don Carlsonille. Ilman häntä ei tätä kirjaa eikä sen nimeä olisi keksitty. Kiitokset **rakkaudestasi**, anteliaisuudestasi ja kekseliäistä ideoistasi. (Carlson 2001)

Suomennoksesta on siis jätetty kokonaan pois viimeinen lause: Rakastan sinua. On helppo ajatella, että kyseessä on ylimääräisen toiston poisto, koska Carlson on jo edellisessä lauseessa kiittänyt isäänsä tältä saamastaan rakkaudesta. Samanlainen poisto esiintyy kuitenkin heti teoksen seuraavalla sivulla erillisten kiitosten kohdalla:

Finally, thank you to my incredible family – Kris, Jazzy and Kenna – for being so patient and supportive while I was writing this book. **I love you all so much.** (Carlson 2001)

--

Lopuksi haluan kiittää perhettäni – Krisiä, Jazzya ja Kennaa – siitä, että olitte kärsivällisiä ja tuitte minua kaikin tavoin kirjoittaessani tätä kirjaa. (Carlson 2001, 7.)

Tähän viimeiseen lauseeseen asti noin puolen sivun mittaiset kiitokset on käännetty melko suoraan. Viimeisestä lauseesta on kuitenkin jälleen jätetty rakkaudentunnustus perheelle pois, ja lisäksi adjektiivi *incredible* (uskomaton, mahtava) on jätetty kääntämättä. Vaikuttaisikin siltä, että käänösstrategiana on tässä kohtaa ollut jättää kokonaan pois suomalaisen kulttuuriin huonosti istuvat voimakkaat tunneilmaisut ja ylisanaiset adjektiivit. Käsittelen tätä ilmiötä laajemmin tämän tutkielman alaluvussa 5.10.

Elämäntaito-oppaiden omistuskirjoitukset oli siis pääsääntöisesti käännetty suoraa käännöstä noudattaen vieraannuttavasti, joskin myös muita vieraannuttavia strategioita, kuten kohdekieleen sopeutettua siirtoa ja selvitystä esiintyi suomennoksissa. Lisäksi oli käytetty myös parafrasista, kotouttavaa strategiaa sekä poistoa.

5.2. Rahasummat ja -yksiköt

Havainnoin aineistossani paljon erilaisia käänösratkaisuja liittyen rahasummien ja valuuttojen suomentamiseen. Yleistäen voidaan todeta, että kääntäjä voi valita kahden käänösstrategian väliltä: joko rahayksiköt käännetään kotouttavasti niin, että lähdetekstissä mainittu rahasumma konvertoidaan kohdekulttuurin valuutaksi, strategiana tällöin siis kulttuurinen korvaus. Toinen vaihtoehto on vieraannuttava strategia, kohdekieleen sopeutettu siirto: rahasumma siirretään käännökseen suoraan lähdetekstin valuutalla, joka kuitenkin kirjoitetaan kohdekielisessä

kirjoitusasussa. Aineistostani löytyi kuitenkin myös useita esimerkkejä kolmannestakin mahdollisuudesta: käännöksessä voi jättää tarkan rahasumman ilmoittamatta ja kääntää summa sen sijaan arvottaen: kallis, edullinen, valtava summa, mitätön summa jne. Kyseessä on tällöin yläkäsitteen tai parafrasoin käyttö. Aineistoni jokaisesta suomennoksesta kävi ilmi, ettei niissä oltu tehty yhtä selkeää valintaa strategioiden välillä rahasummien ja valuuttojen käännöksiä koskien, vaan strategioita käytettiin sekaisin. Tässä luvussa kerron esimerkkien kautta näiden erilaisten strategioiden käytöstä.

Carlsonin käännöksessä lähes kaikki lähdetekstissä dollareina mainitut raha-yksiköt on käännetty kotouttavasti, ja mielenkiintoista kyllä, Suomen markkoiksi. Tämä ratkaisu tuntuu poikkeukselliselta siitä syystä, että suomennos on ilmestynyt vuonna 2001 ja euro otettiin käyttöön Suomen virallisena valuuttana 1. tammikuuta 2002. Tuleva valuutanmuutos oli vuonna 2001 jo yleistä tietoa, ja hinnat ilmoitettiin koko vuoden ajan rinnakkain markkoina ja euroina, jotta kansalaiset tottuisivat uuteen valuuttaan. Valuutanmuutoksen seurauksena Carlsonin suomennoksen alkupuolelta löytyykin kohta, joka johtaa nykylukijaa pahasti harhaan:

... if you can consistently **earn \$50 an hour** doing whatever it is you do, then it makes more sense for you to keep doing it and hire someone to do the time-consuming job of keeping your books and records. (Carlson 2001, 28.)

--

... jos pystyt **ansaitsemaan parisataa tunnissa** omalla alallasi, mitä se sitten onkin, on järkevämpää tehdä sitä työtä ja palkata toinen henkilö huolehtimaan kirjanpidostasi. (Carlson 2001, 38.)

Suomennoksessa ei tässä kohtaa mainita lainkaan, että summa on annettu Suomen markkoina, ei euroina ja siksi nykypäivän lukija tulkitsee viestin virheellisesti niin, että vain alojensa ehdottomien huippuosaajien, jotka tienaa rutosti rahaa, kannattaa palkata kirjanpitäjä. Carlsonin alkuperäinen viesti kuitenkin on, että kohtalaista tuntipalkkaa tienavaan on tuottavampaa siirtää kirjanpitoasiat ulkopuolisen hoidettaviksi ja kuluttaa niihin menevä aika mieluummin omiin töihin. Ongelmaa lisää tässä kohtaa entisestään se, että teoksessa ei tähän kohtaan mennessä ole vielä kertaakaan mainittu mitään valuuttaa, muutama kymmenen sivua myöhemmin rahayksiköksi avataan ensimmäistä kertaa markka:

Suppose you find a house that you truly love, **and** the asking price is **\$100,000**. (Carlson 2001, 47.)

--

Löydät talon, johon ihastut kovasti, **mutta** siitä pyydetään **miljoona markkaa**. (Carlson 2001, 55.)

Käännösstrategiana tässä esimerkissä on kulttuurinen korvaus; lähdetekstin dollarisumma on annettu käännöksessä Suomen markkoina. On tavallaan ymmärrettävää, että suomennosta laadittaessa vuonna 2001 on päätetty käytetty sitä valuuttaa, joka maassa oli käytössä. Toisaalta taas ei liene liian optimistista odottaa, että kirjan myynti-ikä ulottuu huomattavasti ensimmäistä vuotta

pidemmälle, ja vuonna 2001 euro oli jo läsnä suomalaisten arjessa. Kymmenen vuotta valuuttamuutoksen jälkeen on äkkiseltään hankala hahmottaa millaisen suuruusluokan summa miljoona markkaa on. Esimerkissä pistää silmään myös se, että suomennoksessa on käytetty sanaa mutta: talo on ihana, *mutta* se maksaa miljoonan, kun taas lähdetekstissä talo on ihana *ja* maksaa satatuhatta dollaria. Englanniksi tilanne vaikuttaa siis paljon positiivisemmalta kuin suomeksi. Valuuttaa ei esimerkiksi muutenkaan ole käännetty tarkasti: 100 000 dollaria tekisi Suomen markoissa noin 600 000, ei miljoona markkaa. Ehkä käänöksessä on otettu huomioon ero kiinteistöjen hinnoissa Suomessa ja Yhdysvalloissa, tai kenties on päätetty käyttää miljoonaa, jotta tilanne kuulostaisi entistä toivottomammalta.

Yksi mahdollinen ratkaisu tähän vanhentuvan valuutan ongelmaan olisi ollut jättää summat dollareiksi. Tällaista kohdekieleen sopeutettua siirtoa on käytetty paikoitellen Dr. Phil -suomennoksessa:

Consumer product companies spend **trillions of dollars** trying to convince your child that life has no meaning without Nintendo or MTV or computers. (McGraw, 2004, 154.)

--

Erilaiset kulutuselektroniikka- ja muut yhtiöt käyttävät **triljoonia dollareita** yrittäessään vakuuttaa lapsellesi, että elämällä ei ole tarkoitusta ilman Nintendoa, MTV:tä tai tietokoneita. (McGraw 2008, 208–209.)

Tähän vieraannuttavaan käännökseen on päässyt lipsahtamaan ison mittakaavan virhe: amerikanenglannin sana *trillion* on suomeksi *biljoona* (10^{12}), ei *triljoona* (10^{18}). Kyseessä on niin kutsuttu *false friends* -ilmiö: lähdetekstin sana kuulostaa samalta kuin kohdekielen ilmaisu, mutta niiden merkitys on eriävä. Tässä esimerkissä erehdys ei kylläkään ole kovin merkittävä; molemmat mainitut rahasummat ovat niin valtavia, ettei niitä voi mieltää muuta kuin todella suurina summina rahaa, ja lähdetekstin viesti välittyy siten hyvin myös suomalaislukijalle.

Näissä esimerkeissä ero siinä, käännetäänkö valuutat kotouttavasti vai vieraannuttavasti on samaistumisessa: lukijan on helpompi samaistua 100 000 euron kuin 100 000 dollarin talon ostamiseen (unohdetaan tässä vertailussa vanhentunut valuuttatieto ja keskitytään kotouttamisen ja vieraannuttamisen eroihin). Toisaalta taas suomalaislukijan mielestä lapsia markkinointikampanjoillaan houkuttelevat suuryritykset voivat olla, ja todennäköisesti ovatkin, amerikkalaisia: dollari valuuttana istuu tähän kohtaan oikein hyvin.

On olemassa myös muita syitä kääntää valuutat vieraannuttavalla tavalla, kuten seuraavasta esimerkistäni ilmenee.

I once witnessed a taxi driver reach back and almost kill an elderly man over a **disagreement about a few dollars**. (Carlson 2001, 2.)

--

Kerran näin taksikuskin lähes tappavan asiakkaan **vain muutaman dollarin tähden**. (Carlson 2001, 16.)

Jos rahasumma olisi tässäkin esimerkissä muualla teoksessa käytettyä strategiaa noudattaen käännetty markoiksi, syntyisi outo mielikuva siitä, että Carlson oli tapauksen nähdessään Suomessa. Suomenoksessa on lisäksi käytetty alluusiota Sergio Leonen ohjaamaan spagettiwesterniin *Vain muutaman dollarin tähden*, jolloin suomalaislukijalle välittyy mielikuva siitä, että tilanne oli kuin suoraan villistä lännestä.

Kotouttavan ja vieraannuttavan strategian lisäksi rahasummien kääntämisessä on olemassa kolmaskin vaihtoehto: valuutan häivyttäminen käännöksestä kokonaan yleistyksen tai parafraasin avulla. Seuraava esimerkki on Carlsonin teoksesta.

I was once sitting next to a very wealthy man in **his \$100,000 car**. (Carlson 2001, 46.)

--

Istuin kerran hyvin rikkaan miehen vieressä **hänen loistoautossaan**. (Carlson 2001, 54.)

Tässä valuutan häivyttäminen suomenoksesta parafraasin *loistoauto* avulla on erittäin toimiva käännösratkaisu. Sillä ei ole mitään väliä, kuinka paljon auto tarkalleen maksoi, sana loistoauto välittää tarkan kuvan siitä, millainen auto kyseessä oli. Tämä ratkaisu on sama, jota Katan ehdottaa kirjoittaessaan haitallisesta vieraannuttavasta käännökstavasta. En osaa sanoa kokevatko suomalaislukijat tarkkojen rahasummien mainitsemisen tässä yhteydessä yhtä negatiivisena kuin ranskalaiset, mutta ratkaisu kieltämättä tuntuu oikein sujuvalta.

Samaa, tarkan rahasumman parafraasin avulla häivyttävää taktiikkaa on käytetty myös Carrin teoksen suomenoksessa:

The average, twenty-a-day smoker spends **£50,000** in his or her lifetime on cigarettes. (Carr 2004, 12.)

--

Tavalliselta, kaksikymmentä savuketta päivässä polttavalta tupakoitsijalta kuluu savukkeisiin **pieni omaisuus** elämänsä aikana. (Carr 2006, 45.)

Tässä tarkan summan häivyttäminen ratkaisee myös sen ongelman, että Suomen oloihin sopeutettuna summa todennäköisesti olisi erilainen, sillä tupakkatuotteiden hinnat eivät ole identtiset Suomessa ja Iso-Britanniassa.

Tämän arvottavan käännösratkaisun lisäksi valuutat on Carrin teoksen suomennoksessa käännetty kautta linjan kulttuurista korvausta käyttäen niin, että punnat on konvertoitu euroiksi.

A policeman trying to give up smoking put a **£20 note** in his cigarette packet. He had a pact with himself. He could smoke again, but he had to set light first to the £20 note. (Carr, 2004, 146.)

--

Tupakanpolton lopettamista yrittävä poliisi pani **50 euron setelin** savukerasiaansa. Hän oli tehnyt itsensä kanssa sopimuksen: hän sai tupakoida, mutta ensin hänen oli poltettava seteli. (Carr, 2006, 194.)

Tässä esimerkissä rahasumman kotouttavaa käännöstä rajoittaa lähdetekstin sanelema olosuhde: puntamääräistä summaa ei tässä voi konvertoida tarkasti euroiksi vaan käännöksessä on mainittava summa, josta on olemassa euroseteli. Nykykurssilla kaksikymmentä puntaa olisi lähempänä kahtakymmentä euroa kuin viittäkymmentä, mutta vuonna 2006 tilanne oli varmasti toisenlainen.

Rahasummien ja valuuttojen käännöksissä ilmeni runsaasti erilaisten strategioiden käyttöä. Tavallisimmat esiintymät olivat kohdekieleen sopeutettu siirto, vieraannuttava strategia, jossa rahasumat ja valuutat oli siirretty suoraan käännökseen, sekä kulttuurinen korvaus, jossa valuutta oli kotoutettu joko Suomen markoiksi tai euroiksi. Kotouttavista käännösstrategioista aineistossani ilmeni myös parafraasista korvausta.

5.3. Luvut ja numerot

Myös muiden lukujen ja numeroiden suomentamisesta eri käännösstrategioin löytyy aineistostani runsaasti esimerkkejä. Ensimmäinen niistä on teoksesta *Stumppaa tähän!*:

This book was first published by Penguin **twenty years ago** and has been a bestseller **every year since then**. (Carr 2004, xviii.)

--

Tämä kirja julkaistiin ensimmäisen kerran **vuonna 1985** ja se on ollut bestseller **siitä lähtien**. (Carr 2006, 14.)

Lähdetekstissä ei mainita tarkkaa ilmestymisajankohtaa, kerrotaan ainoastaan, että se tapahtui kaksikymmentä vuotta sitten. Suomennoksessa sen sijaan mainitaan teoksen tarkka ilmenemisvuosi. Tämä ratkaisu palveleekin lukijaa hyvin, etenkin kun ajatellaan kuinka pitkä kirjan elinkaari on: tätä kirjoittaessani Carrin teoksen ensimmäisestä julkaisusta on kulunut jo lähemmäs 30 vuotta. Esimerkissä ilmenee kaksi muutakin käännösstrategiaan liittyvää, mielenkiintoista seikkaa: suomennoksesta on kokonaan poistettu alkuteoksen kustantaja Penguin, ja myyntilukuihin liittyvää tieto on suomennettu yleistystä noudattaen: suomennoksessa todetaan teoksen olevan bestseller, kun taas lähdetekstissä kerrotaan, että kirja on ilmestymisensä jälkeen yltänyt bestseller-listalle joka vuosi.

Vaikka edellisessä esimerkissä suomennoksessa olikin annettu täsmällisempi luku kuin lähdetekstissä, löytyy saman teoksen suomennoksesta esimerkki myös päinvastaisesta lukuihin liittyvästä käännostrategiasta:

I dedicated the first edition to **the 16 to 20 per cent of smokers** that I had failed to cure. (Carr 2004, xxv.)

--

Omistin kirjan ensimmäisen painoksen **niille tupakoitsijoille**, joita en pystynyt parantamaan. (Carr 2006, 22.)

Tässä suomennoksessa lukuihin liittyvä viesti on jätetty kokonaan pois. Myöhemmin samassa kappaleessa englanninkielisessä versiossa selitetään, että Carrin onnistumisprosentti on nykyään huomattavasti tuota ensimmäisen painoksen aikaista 16–20 prosenttia suurempi. Suomennoksessa yksinkertaisesti todetaan mikä onnistumisprosentti on kirjoitushetkellä, lähtötilanne on jätetty kokonaan pois. Osasyynä tähän poistoon voi olla myös se, että Carrin teoksen ensimmäistä painosta ei ole suomennettu.

Joskus lukujen mittasuhteet muuttuvat käännettäessä. Seuraava esimerkki on myös Carrin teoksen suomennoksesta:

Let me make it clear, EASYWAY isn't magic, but for me and the **hundreds of thousands of ex-smokers** who have found it so easy and enjoyable to quit, it seems like magic! (Carr, 2004, xix.)

--

Korostan, että EASYWAY ei ole taikuutta, mutta minulle ja **tuhansille entisille tupakoijille** lopettaminen on ollut niin helppoa ja miellyttävää, että se tuntuu taikuudelta! (Carr 2006, 15.)

Englanniksi Carrin avulla tupakoinnin lopettaneita henkilöitä on satoja tuhansia, suomeksi vain tuhansia. Tässä voi olla kyse joko yksinkertaisesta virheestä tai sitten kyseessä on tietoinen valinta: tuhannet lopettaneet kuulostavat suomalaislukijan korvaan uskottavammalta kuin sadat tuhannet.

Seuraavassa esimerkissä luku ilmoitetaan suomeksi eri muodossa kuin englanniksi:

About a year later there was another phone call. 'Allen, I had a small cigar at Christmas and now I'm back on **forty cigarettes** a day. (Carr 2004, 39.)

--

Hän soitti uudestaan noin vuoden kuluttua: "Allen, sorruin jouluna pieneen sikariin ja nyt poltan taas **kaksi askia** päivässä. (Carr 2006, 75.)

Lähdetekstissä soittaja kertoo polttavansa neljäkymmentä savuketta päivässä, suomeksi hän kertoo kanssakäsitettä käyttäen polttavansa kaksi askia. Kaksi askia on konkreettisempi määrä kuin neljäkymmentä savuketta, ja ehkä juuri tästä syystä lukijan on helpompi mieltää, millaisesta määrästä on kyse. Toisaalta taas neljäkymmentä savuketta kuulostaa paljon isommalta määrältä kuin kaksi askia ja voisi sinänsä toimia tässä myös hyvin. Suomennoksessa on myös ilahduttavalla

tavalla lisäsävyä tuova sana *sorruin* jota lähdetekstissä ei ole; soittaja oli tupakoinnin jo kertaalleen lopettanut henkilö, joten sortuminen on tähän kohtaan juuri oikea ja erittäin kuvaava verbi.

Aineistossani lukuihin ja numeroihin liittyviä käännösongelmia on ratkaistu mm. parafraasin, poiston ja kanssakäsitteen avulla.

5.4. Hengelliset ja uskonnolliset elementit

Elämäntaito-oppaiden genressä käsitellään usein hengellisiä ja joskus myös mystisiä ja yliluonnollisia ilmiöitä. Uskonnollisuus ja hengellisyys ovat asioita, jotka tuntuvat istuvan angloamerikkalaiseen kulttuuriin varsin luontevasti: *In God we trust* (Jumalaan me turvaamme) on Yhdysvaltojen virallinen motto, joka on lyöty ja painettu kaikkiin amerikkalaisiin rahoihin, ja monissa amerikkalaiskouluissa jokainen koulupäivä aloitetaan lippuvalalla, jossa kansakunnan vannotaan toimivan Jumalan alaisuudessa. Suomalaisessa yhteiskunnassa uskontoon ja hengellisyyteen liittyvät asiat koetaan kuitenkin usein hyvin henkilökohtaisina asioina, joista ei välttämättä sovi puhua ääneen, ja joiden avulla ei ole tapana perustella väitteitä saatikka sitten myydä tuotteita tai ideoita. Tästä kulttuurienvälisestä erosta saattaa kääntäessä syntyä ristiriitatilanteita. Tässä luvussa otankin esille erilaisia käänносstrategioita, joiden avulla uskontoon ja hengellisyyteen liittyviä asioita on aineistossani suomennettu.

Ensimmäinen Carlsonin teoksen hengellisyyteen liittyvä käänносstrategia löytyy jo teoksen nimestä:

Don't Sweat the Small Stuff About Money: **Spiritual** and Practical Ways to Create Abundance and More Fun in Your Life. (Carlson 2001)

--
Älä hikoile raha-asioista. 99 selkeää ohjetta, joilla vaurastuminen onnistuu. (Carlson 2001)

Teoksen nimen suomennoksesta on jätetty kokonaan pois lähdekielisessä nimessä oleva viittaus hengellisyyteen ja suomenkielisessä alaotsikossa puhutaan hengellisten tapojen sijasta vain selkeistä ohjeista. Alkuperäinen alaotsikko on poistettu ja korvattu kontekstiin sopivalla, mutta eri sisältöisellä parafrasilla. Tässä kohdassa poistoa on käytetty Leppihalmeen teorian mukaan vastuullisella tavalla: suomalaisen lukijan olisi varmasti vaikea sulattaa talousneuvojen kauppaamista hengellisyyden nimissä ja siksi on perusteltua jättää ajatus kokonaan suomennoksen ulkopuolelle.

Dr. Phil-suomennoksessa uskonnollisuuteen ja hengellisyyteen liittyvät kohdat on käännetty enimmäkseen vieraannuttavaa, suoraa käänösstrategiaa noudattaen. Ensimmäinen esimerkki tällaisesta lähdetekstiuskollisesta ratkaisusta on heti kirjan alusta, Dr. Philin kirjeestä vanhemmille:

As fellow parents, Robin and I **prayed** about this important challenge and made a pledge to each other, to our family and ultimately **to God** a number of years ago, and I now invite you to do the same through the reading and application of Family First and any and all of the many resources listed in the bibliographical references. (McGraw, 2004, xv.)

--

Kanssavanhempina Robin ja minä **rukoilimme** tämän tärkeän haasteen onnistumiseksi ja annoimme siitä juhlallisen lupauksen toisillemme, perheellemme ja lopulta **Jumalalle** lukuisia vuosia sitten, ja nyt minä kutsun sinut tekemään saman lukemalla ja soveltamalla tämän kirjan tarjoamia mahdollisuuksia. (McGraw 2008, 13.)

Tässä siis kristinuskoon liittyvä rukoilu ja Jumala on käännetty hyvin lähdetekstiuskollisesti, suoraa käänösstrategiaa noudattaen.

Dr. Phil teoksen lopussa on vastaava, täysin suoraa käänösstrategiaa noudattaen käännetty uskonnollinen viittaus:

Create for them a chance by leading your family with passion and commitment. And when you do, **God will smile.** (McGraw 2004, 27.)

--

Luo heille tilaisuus johdattamalla perhettäsi intohimoisesti ja sitoutuneesti. Ja kun teet niin, **Jumala hymyilee.** (McGraw 2008, 363.)

Toisaalla samassa teoksessa annetaan lukijalle neuvoja, jotka liittyvät suoraan uskonnon harjoittamiseen. Nämä on myös suomennettu kokolailla suoran käänösstrategian mukaisesti, mutta käänöksessä on pieni sävyero lähdetekstiin nähden:

Pray or meditate with your child. Teaching children how to be still and listen to their hearts or to the **depths of God** will strengthen their sense of peace and integrity. (McGraw 2004, 135.)

--

Rukoile tai mietiskele yhdessä lapsesi kanssa. Kun lapselle opetetaan, miten ollaan hiljaa ja kuunnellaan sydäntä tai **jumaluutta**, se vahvistaa heidän rauhan ja eheyden tunnettaan. (McGraw 2008, 185.)

Suomennoksessa puhutaan *jumaluudesta*, joka voidaan nähdä laajempaan ja useampaan uskontoon tai muuhun hengellisyyteen liittyvänä asiana kuin kristillinen Jumala, joka lähdetekstissä mainitaan. Lisäksi esimerkissä englanninkielen sana *meditate* on käännetty mukautettua käänöslainaa käyttäen suomenkielisellä vastineella *mietiskele* sen sijaan, että olisi käytetty suoraa, vieraannuttavaa käänösvastinetta *meditoi*, joka veisi suomalaislukijan ajatukset liikaa aasialaisiin uskontoihin, kuten buddhalaisuuteen ja hindulaisuuteen, tai joogan harjoittamiseen. Suomalainen sana *mietiskely* on mukavan neutraali ilmaisu, joka kuulostaa sopivalta toiminnalta minkä tahansa uskontokunnan edustajille.

Toisaalla Dr. Phil -suomennoksessa uskonnollisuus ja Jumalan rooli on häivytetty kokonaan pois kontekstiin sopivaa parafrasaa käyttäen:

It means becoming the parent **God** intended when he **blessed** you with the gift of your children. (McGraw 2004, 14.)

--

Se tarkoittaa, että tulet siksi vanhemmaksi, joksi **elämä** sinut tarkoitti **siunatessaan** sinua lapsillasi. (McGraw 2008, 31.)

Samaa strategiaa noudattava hengellisyyden häivytyks löytyy myös Carlsonin teoksen suomennoksesta:

The universe knows what it's doing. Everything you give away will return, with interest! (Carson 2001, 7)

--

Ihmiset tietävät mitä tekevät. Kaikki mitä annat, palautuu sinulle, ja vieläpä koron kera! (Carlson 2001, 21)

Dr. Phil -kirjan suomennoksesta poimitussa esimerkissä lähdetekstissä oleva Jumalan rooli lasten antajana on suomennoksessa siirretty elämälle, ja tämä neutraali ratkaisu varmasti miellyttää useampaa suomalaisvanhempaa kuin lähdetekstille uskollisempi käänkösvaihtoehto. Toisaalta taas muualla teoksessa uskonnollisia viitteitä ei juuri ole pyritty häivyttämään, joten on hieman kyseenalaista, miksi tässä kohtaa näin on päätetty tehdä. Carlsonin suomennoksesta poimimassani esimerkissä lähdetekstissä esiintyy epämääräinen *universumi*, joka vaikuttaa ihmisten elämään, ja suomennoksessa sama voima ja valta on siirretty ihmiselle itselleen. Tämä väittäjä on varmasti useimpien suomalaislukijoiden helpompi mieltää ja allekirjoittaa kuin maailmankaikkeuden vaikutus ihmiselämään. Molemmissa esimerkeissä on siis käytetty käänköstrategiana kulttuurista korvausta: lähdetekstissä esiintynyt kulttuurinen ilmiö ei sellaisenaan välttämättä ole kohdekulttuurissa hyväksyttävä ja siksi se on toisella, kontekstiin sopivalla ilmiöllä, joka on kohdekulttuurin parissa helpommin hyväksyttävissä.

Seuraavassa Carlsonin teoksen suomennoksesta peräisin olevassa esimerkissä lähdetekstissä Jumala on mainittu korostekeinona tunteellisen purkauksen yhteydessä, suomennoksesta tämä on jätetty kokonaan pois:

"Oh, that's just great! I'm going to have to go see my manager – I don't have that much change. You're going to have to sit here. **God help me.** I can't believe it." (Carlson 2001, 199.)

--

«Sepä hienoa. Nyt minun on lähdeittä pomon luo – ei minulla ole niin paljon vaihtorahaa. Teidän on odotettava tässä. Ei voi olla totta.» (Carlson 2001, 190.)

Suomeksikin on kyllä olemassa melko lailla lähdetekstiä vastaavia sanontoja, esimerkiksi *luoja minua auttakoon* tai *taivas varjele*, mutta tällaisessa tilanteessa näiden sanontojen käyttäminen suomeksi tuntuisi niin isolta paisuttelulta ja liioittelulta, että suomennos saisi tahattoman koomisen sävyn. Suomennos on kieltämättä hieman latteaa, eikä puhujan turhautuminen ja tuskastuminen välity yhtä selvästi kuin lähdetekstistä, mutta Jumalan mukaan tuominen tuskin auttaisi asiaa.

Carrin teoksessa uskonnollisia viittauksia ei ole oikeastaan lainkaan, mikä ehkä selittyy sillä, että alkuteos on brittiläinen, ei amerikkalainen. Hakemalla haettuani löysin teoksesta kuitenkin yhden esimerkin, jossa mainitaan edes jotain uskontoon liittyvää:

THE NON-SMOKER. Someone who has never fallen for the trap, but should not be complacent. He is a non-smoker only **by the grace of God**. (Carr 2004, 115.)

--

TUPAKOIMATON. Sellainen, joka ei ole koskaan joutunut tupakanpolton ansaan. Hänellä ei kuitenkaan ole syytä röyhistellä rintaansa, koska hän on savuton vain **Luojan armosta**. (Carr 2006, 162.)

Tässä esimerkissä lähdetekstin viittaus Jumalaan on lähdetekstiuskollisesti siirretty myös käännökseen suoraan käännöstä käyttäen, tosin valinta on sikäli turvallinen, että sekä lähdetekstissä että käännöksessä kyse on enemmän uskontoon liittyvästä ilmiöstä osana sanontaa kuin varsinaisesta viittauksesta mihinkään uskonnolliseen elementtiin. Esimerkissä on myös erittäin värikäs suomennos englanninkielen sanalle *complacent* (itseensä tyytyväinen, omahyväinen), joka on parafrasaa käyttäen suomennettu suomalaisella sanonnalla *röyhistellä rintaansa*.

Aineistossani viittauksia hengellisyyteen esiintyi lähinnä vain kahdessa amerikkalaisteoksessa, ja ne oli käännetty enimmäkseen suoraan, vieraannuttavaa käännösstrategiaa käyttäen. Jonkin verran hengellisiä elementtejä oli käännetty myös kulttuurista korvausta, mukautettua käännöslainaa sekä myös poistoa käyttäen.

5.5. Sukupuoli

Analysoidessani aineistoani tein mielenkiintoisia sukupuoleen liittyviä havaintoja sekä käännöksissä että myös niiden lähdeteksteissä. Carlsonin teoksen alkuperäisversiossa on yllättävä ja virkistävä feministiseltä kannanotolta vaikuttava piirre: kirjoittaessaan yleisellä tasolla elämässään ja urallaan hyvin menestyneistä ihmisistä, Carlson käyttää heistä aina naiseen viittaavaa pronominia *she*, kun englannin kielessä on perinteisesti totuttu käyttämään maskuliinista pronominia *he* tilanteissa, joissa sukupuoli ei ole tiedossa tai se ei ole olennainen. Vastaavasti kirjoittaessaan yleisellä tasolla assistenteista, Carlson käyttää maskuliinista pronominia *he*, vaikka perinteisesti assistentit mielletään naisiksi. Alla on muutama esimerkki Carlsonin sukupuolipronominien käytöstä:

Take a typical small business that is based on fear. Picture **the manager** who is responsible for hiring the people **she** works with. (Carlson 2001, 27.)

It's extremely rare to find a **successful person** who whines, complains, and frets about **her** circumstances. This is despite the fact that **she** may have overcome great obstacles to achieve **her** level of success. (Carlson 2001, 75.)

Consider the following example: You have **an assistant**. Every day when **he** walks in the door, you remind **him** how incompetent **he** is. You point out **his** weaknesses and flaws. (Carlson 2001, 137.)

Ryhdyinkin heti asian havaittuani tarkkailemaan, onko tämä feministinen kannanotto siirretty myös suomennokseen, mutta tästä ei juurikaan löytynyt todisteita. Sen sijaan löysin esimerkin, joka välittää täysin päinvastaista viestiä:

There's little doubt in the minds of most **business people** I've met that, overall, stress interferes with the quality of business. (Carlson, 25001 13.)

--

Useimmat **liikemiehet** ovat sitä mieltä, että stressi vaikuttaa yleisesti liiketoiminnan laatuun. (Carlson 2001, 25.)

Tässä esimerkissä lähdetekstissä on käytetty sukupuolineutraalia ilmaisua *business people*, kun taas suomennoksessa sen sijaan puhutaan hyvin perinteisellä tavalla *liikemiehistä*. Ero ehkä selittyy osaksi sillä, ettei sukupuolineutraali kieli ainakaan vielä ole Suomessa läheskään yhtä arka ja päivänpolttava asia kuin Yhdysvalloissa. Kotouttavan käänösstrategian mukaisesti suomennokseen on valittu suomenkielessä tällaisissa yhteyksissä tavallisesti käytetty sana *liikemies*, vaikka se jättääkin välittämättä lähdetekstiin selvästi tarkoituksella valitun viestin sukupuolineutraaliudesta. Vaihtoehtoisesti kohdan olisi voinut kääntää lähdetekstiuskollisemmalla, mutta kieltämättä kömpelömmällä rakenteella *liikemiehet ja -naiset*, tai vielä vieraannuttavammin mukauttavaa käänöslainaa käyttäen muodossa *bisnesihmiset*.

Toisaalla Carlsonin teoksen suomennoksessa sukupuoliero on kuitenkin tehty selväksi myös suomennoksessa:

For example, I know a **person** who was working as an independent salesperson. **Her** goal was to double her income. (Carlson 2001, 80.)

--

Tunnen erään yksityisyrittäjän**naisen**. Hänen tavoitteenaan oli kaksinkertaistaa tulonsa. (Carlson 2001, 82.)

Tässä naissukupuoli on tuotu selvästi esille myös suomennoksessa, mutta esimerkki poikkeaa edellisestä sillä, että kyseessä on tietty henkilö, joka on sukupuoleltaan nainen, tässä ei siis puhuta yleisellä tasolla liiketoimintaa harjoittavista henkilöistä. Naissukupuoli ei tässä kohtaa teosta kuitenkaan ole olennainen seikka; suomentaja olisi myös hyvin voinut olla korostamatta sukupuolelta millään lailla ja kirjoittaa luontevasti vain yksityisyrittäjästä.

Toisaalla saman teoksen suomennoksessa naissukupuoli on kuitenkin nostettu esille lähdetekstiä enemmän:

If you could look into the minds of successful **men and women** you would discover a wealth of positive energy – thoughts of success and abundance, and a complete lack of doubt. (Carlson 2001, 99.)

--

Jos voisit kurkistaa menestyvien **naisten ja miesten** ajatusmaailmaan, huomaisit positiivisen energian runsauden – menestyksen ja yltäkylläisyyden ajatuksia ja epäilyn täydellisen puuttumisen. (Carlson 2001, 97–98.)

Kyseessä voi tietysti olla pelkkä sattumanvarainen lipsahduskin, mutta suomenkielisessä käännöksessä naiset on listattu ennen miehiä, kun taas lähdetekstissä mainitaan ensin miehet ja sitten vasta naiset. Suomeksi tuntuisi myös luontevammalta sanoa miehet ja naiset. Leppihalmeen poistoihin liittyvän teorian pohjalta voidaankin spekuloida, että todennäköisesti kääntäjä on ollut tietoinen lähdetekstin sukupuolineutraalista, ajoittain jopa feministisestä kielen käytöstä, mutta kokenut, ettei sen siirtäminen suoraan suomennokseen ole luontevaa. Tämä sekä edellinen esimerkkinä voisivat tämän teorian valossa hyvin olla kääntäjän hienovaraisia tapoja nostaa Carlsonin feminististä ilmaisutapaa esille myös suomennoksessa.

McGraw'n ja Carrin teosten alkuperäisversioissa sukupuolta on käsitelty kahdella toisistaan poikkeavilla, mutta Carlsonia paljon perinteisemmällä tavalla. Kirjoittaessaan passiivimuodossa tai yleisellä tasolla, Carr käyttää reippaasti perinteistä, maskuliinista he-pronominia. Kenties sukupuolineutraali kieli ei ole Britanniassa yhtä päivänpolttava aihe kuin Yhdysvalloissa, sillä Dr. Philin kirjassa yleisellä tasolla puhuttaessa käytetään usein, muttei kuitenkaan aina, neutraalia vaihtoehtoa *he or she*, jossa molemmat sukupuolet mainitaan erikseen. Kummankaan teoksen suomennoksissa näitä seikkoja ei ole tuotu esiin millään lailla, vaan passiivit on käännetty tavallisten suomen kielen konventioiden mukaan.

Myös sukupuolikysymys ilmeni aineistossani paremminkin amerikkalaisena kuin eurooppalaisena ilmiönä. Etenkin Carlsonin alkuperäisteoksessa sukupuolittunut kieli nousi tärkeään asemaan, mutta käännökseen tästä ideologiasta oli siirretty vain pieni osa: suurimmaksi osaksi teksti oli käännetty kotouttavasti suomenkielen konventioita noudattaen.

5.6. Nimien suomennokset

Erisnimet ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia ilmiöitä, jotka viittaavat suoraan siihen kulttuuriin, jonka parista teksti on lähtöisin. Tästä syystä niitä voidaan myös lähteä kääntämään hyvin erilaisten strategioiden pohjalta, ja nimivalintoihin liittyvien strategioiden voidaan ajatella kertovan paljon

myös valitusta kokonaisstrategiasta. Aineistoni ei tehnyt poikkeusta tähän oletukseen; siitä löytyi esimerkkejä hyvin erilaisista nimiin liittyvistä käänösstrategioista. Carrin ja Carlsonin suomennoksissa nimet oli pääsääntöisesti käännetty suoraa siirtoa noudattaen erittäin lähdetekstiuskollisesti lukuun ottamatta muutamia sanontoihin ja tuotemerkkeihin liittyviä nimiä. Palaan näihin esimerkkeihin tarkemmin tämän alaluvun loppupuolella.

Dr. Phil -teoksen suomennoksessa sen sijaan oli käytetty nimien kohdalla hyvinkin erilaisia käänösstrategioita. Näistä ensimmäisenä käsittelen teoksen alkupuolella olevaa kadunnimen suomennosta:

If you compared the family living at **#6 Elm Street USA** to the family living at **#7 Elm Street USA**, you would hear a different rhythm... (McGraw 2004, 43.)

--

Jos vertailisit **Yhdysvalloissa Jalavakatu 6:ssa** asuvaa perhettä ja **Yhdysvalloissa Jalavakatu 7:ssä** asuvaa perhettä toisiinsa, kuulisit rytmien eron... (McGraw 2008, 69.)

Tässä on tehty erittäin mielenkiintoinen ja hieman epätavallinen kotouttava käänösratkaisu kääntää yhdysvaltalainen kadunnimi suomeksi kulttuurista korvausta käyttäen. Erityisen ristiriitaiseksi kotouttavan strategian valitsemisen tekee se, että samassa yhteydessä erikseen tarkennetaan, että mainittu katu sijaitsee Yhdysvalloissa, ei Suomessa. Ajatus siitä, että Yhdysvalloissa olisi tie nimeltä Jalavakatu, tuntuu jo lähtökohtaisesti todella oudolta. On ainoastaan loogista, että amerikkalaisen kadun nimi mainitaan myös suomenkielisessä tekstissä englanniksi: *Yhdysvalloissa Elm Street 6:ssa asuva perhe*. Toinen vaihtoehto olisi ollut poistaa Yhdysvallat käänöksestä ja puhua pelkästä Jalavakadulla asuvasta perheestä, miksei myös esimerkiksi Puistokadusta, joka lienee suomeksi vastaava, yleinen kadunnimi kuin Elm Street englanniksi.

Samassa suomennoksessa esiintyy myös esimerkki täysin päinvastaisesta, vieraannuttavasta käänösratkaisusta:

Kids are much more open to talking about things that have no downside to them, like movies, sport or what **cousin Billy** did last weekend. (McGraw 2004, 166.)

--

Lapset puhuvat paljon avoimemmin asioista, joihin ei liity huonoja puolia, kuten elokuvista, urheilusta tai siitä, mitä **Billy-serkku** teki viime viikonloppuna. (McGraw 2008, 223.)

Tässä suoralla siirrolla toteutetussa, vieraannuttavassa käänösratkaisussa geneerisen Billy-serkun on annettu olla amerikkalainen, eikä ole koettu tarpeelliseksi tuoda häntä lähemmäs suomenkielistä lukijaa puhumalla vaikkapa Pekka-serkusta.

Myöhemmin samassa teoksessa esiintyvä Sparky-koira sen sijaan on haluttu kotouttaa Suomen oloihin paremmin istuvaksi lemmikiksi:

...everyone has negotiated their role in the family – even **Sparky the dog**, whose tail-wagging and barking are persuasive negotiation tools. (McGraw 2008, 181.)

--

...jokainen on neuvotellut roolinsa perheessä – jopa **Lurppis-koira**, jonka hännänheilutus ja haukkuminen ovat hyvin suostuttelevia neuvottelukeinoja. (McGraw 2008, 241.)

Tässä esimerkissä sekä lähdetekstin Sparkylla että sen suomalaisella lajitoverilla Lurppiksella on tekstiä keventävä, humoristinen rooli, jota englanninkielinen Sparky ei olisi suomalaislukijoille kyennyt välittämään. Kotouttava strategia kulttuurisella korvauksella on tässä siksi paikallaan.

Samanlainen kulttuurisen korvauksen strategia on valittu käyttöön myös kohdassa, jossa Dr. Phil antaa neuvoja lasten nimeämisrituaaleihin:

When a child gets older and wants to be called by a more mature name, for example, it is perfectly okay to say, "**You can be called Kathleen now**, instead of **Kathy**," or "**Robert**, instead of **Bobby**." (McGraw 2004, 51.)

--

Kun lapsi hieman vartuttuaan haluaa "aikuisemman" nimen, voit hyvin sanoa: "**Olkoon nimesi vastaisuudessa Katriina**, ei enää **Kati**" tai "**Johannes**, ei enää **Jonne**". (McGraw 2008, 79.)

Tässä kohdassa kotouttava käännösratkaisu tuo neuvon lähemmäksi lukijaa ja se on helpommin sisäistettävissä ja hyväksyttävissä suomenkielisillä nimillä kuin lähdetekstin englanninkielisillä nimillä. Suomeksi tämän kohdan puhuttelusta on tosin tehty oudon jäykkä ja muodollinen: "olkoon nimesi vastaisuudessa..." on lausahdus, joka sopii paremmin papin tai tuomarin kuin lapsensa kasvua tarkkailevan vanhemman suuhun, eikä lähdetekstissä ole lainkaan tällaista jäyhän juhlallista sävyä.

Carrin teoksen suomennoksessa nimet on käännetty lähes yksinomaan suoraa siirtoa noudattaen.

Tässä yksi esimerkki suorasta siirrosta käänносstrategiana nimiä käännettäessä:

Everyone knows of **an Uncle Fred** who smoked a forty a day, never had a day's illness in his life, and lived to be eighty. (Carr 2004, 39.)

--

Jokainen heistä tuntee **jonkun Fred-sedän**, joka poltti kaksi askia päivässä, ei ollut koskaan sairas ja eli kahdeksankymmentävuotiaaksi. (Carr 2006, 75.)

Toisaalla Carrin suomennoksessa esiintyy myös samanlainen nimen ja tittelin suora siirto lähdetekstistä käännökseen, ensin elokuvan nimessä ja sen seurauksena myös oikeasta henkilöstä puhuttaessa:

You've probably seen **the film Sister Kenny**. In case you haven't, it's about the time... **Sister Kenny** believed the irons inhibited recovery... (Carr 2004, xxvii.)

--

Olet ehkä nähnyt **elokuvan Sister Kenny**. Se kertoo ajasta... **Sister Kenny** oli varma, että raudat estivät paranemisen... (Carr 2006, 24.)

Kummallista tässä suoran siirron ratkaisussa on se, että Suomessa tämä elokuva tunnetaan nimellä *Sisar Kenny*. Tässä kohtaa kaikista yksinkertaisin ratkaisu olisi ollut käyttää tätä virallista vastinetta, jolloin myöhemmin olisi ollut luontevaa puhua myös sen päähenkilöstä sisar Kennynä. Todennäköisesti vieraannuttava käännösstrategia johtuu siitä, että *Sisar Kenny* on vuonna 1946 tehty elokuva, joka ei nykypäivän Suomessa ole kovin tunnettu. Tämän seikan puolesta puhuu myös suomennoksessa lähdetekstiin nähden tapahtunut painotuksen muutos: lähdetekstissä sanotaan, että olet todennäköisesti nähnyt elokuvan *Sister Kenny*, suomennoksessa todennäköisyys on muuttunut muotoon ehkä.

Carr-suomennoksen ainoat lähdetekstille ei täysin uskolliset nimikäännökset liittyvät erityistapauksiin. Tässä ensimmäinen esimerkki poikkeavasta nimeen liittyvästä käännösratkaisusta:

All the years that I remained a smoker I honestly believed that, had I known of the links between lung cancer and cigarette smoking, I would have never become a smoker. The truth is it doesn't make a slightest bit of a difference. The trap is the same today as when **Sir Walter Raleigh** fell into it. (Carr 2004, 38.)

--

Tupakoijana ajattelin tosissaan, että jos olisin tiennyt keuhkosityövän ja tupakoinnin yhteydestä, en olisi koskaan aloittanutkaan. Totuus on, että asialla ei ole yhtään mitään merkitystä. Ansa on nykyaikana aivan yhtä vaarallinen kuin **aina ennenkin**. (Carr 2006, 74.)

Tässä esimerkissä Sir Walter Raleigh esiintyy historiallisen ulottuvuuden vertauskuvana. Sir Walter Raleigh oli englantilainen löytöretkeilijä, joka toi ensimmäisenä tupakan Eurooppaan. Jokainen britti varmasti tietää kuka hän on ja miten hän liittyy tupakoinnin historiaan, mutta suomalaislukijalle nimi ei välttämättä sano yhtään mitään. Todennäköisesti tästä syystä Raleigh'n rooli on kokonaan poistettu suomennoksesta ja historiallinen viittaus on kuitattu yksinkertaisesti sanoin ”aina ennenkin”. Tämä onkin mielenkiintoinen esimerkki kahden käännösstrategian päällekkäisestä käytöstä: toisaalta suomennoksesta on poistettu viittaus Raleigh'in, toisaalta taas kyseessä on korvaavan parafrasoinnin käyttö.

Seuraavassa Dr. Phil suomennoksesta tulevassa esimerkissäni ei ole käytetty tällaista kotouttavaa strategiaa, vaan suomalaislukijalle vieraan henkilön on annettu olla vieras:

Alexander Hamilton and Abraham Lincoln grew up without much parental involvement. But the same was true of Saddam Hussein and Adolf Hitler. (McGraw 2004, 145.)

--

Alexander Hamilton ja Abraham Lincoln varttuivat pääosin ilman vanhempien valvontaa. Mutta niin varttuivat myös Saddam Hussein ja Adolf Hitler. (McGraw 2008, 196–197.)

Abraham Lincoln, Saddam Hussein ja Adolf Hitler ovat varmasti kaikki suomalaislukijalle tuttuja henkilöitä, ja erottelu ”hyvien” ja ”pahojen” välillä on heidän perusteellaan helppo tehdä. Lauseessa heti ensimmäisenä mainittu Alexander Hamilton sitä vastoin tuskin sanoo kovinkaan monelle

suomalaislukijalle mitään. Tämän Yhdysvaltain entisen valtionvarainministerin ja yhden perustuslain laatijan olisi hyvin voinut jättää suomennoksesta kokonaan pois, merkitys olisi kyllä välittynyt vastakkainasettelulla Abraham Lincoln vastaan Saddam Hussein. Poistolla tosin listan tasapaino, kaksi hyvää ja kaksi pahaa, olisi järkkynyt. Yksi vaihtoehto olisi ollut valita Hamiltonin tilalle joku toinen vapaan kasvatuksen saanut historiallinen hyväntekijä tai poistaa listalta sekä Hamilton että toinen roistoista.

Tässä Carrin teoksen suomennoksesta peräisin olevassa esimerkissä lähdetekstissä esiintyvän nimi on korvattu parafrasilla tilanteessa, jossa nimi on osa brittienglannin sanontaa:

It seems to me that there is no intermediary stage between the obvious learner and **'Fag-ash Lil'**. (Carr 2004, 18.)

--

Minusta tuntuu, että tupakoivia naisia on vain kahdenlaisia: onnettomia aloittelijoita ja **vastenmielisiä tupruttelevia eukkoja**. (Carr 2006, 51.)

Tässä kohtaa käytetty parafrasinen käänösstrategia on varmasti toimivin ratkaisu; suomen kielessä Fag-ash Lil'iä vastaavaa ilmaisua ei yksinkertaisesti ole olemassa eikä suora käänös olisi suomeksi ymmärrettävä.

Carlsonin teoksen suomennoksessa lähdetekstin sanonnassa esiintyvä nimi taas on suomennoksessa korvattu sujuvasti vastaavan merkityksen omaavalla suomalaisella sanonnalla:

Don't get advice from **Uncle Charlie** unless, he, himself, is a successful person. (Carlson 2001, 40.)

--

Älä tyydy **Matti Meikäläisen** neuvoon, ellei hän itse satu olemaan hyvin menestynyt. (Carlson 2001, 49.)

Suurin osa aineistossani esiintyneistä erisnimistä oli käännetty vieraannuttavasti suoraa siirtoa käyttäen. Myös kulttuurista korvausta oli käytetty paljon ja jonkin verran ilmeni myös poistoa ja parafrasien käyttöä käänösstrategiana.

5.7. Sanonnat ja sananlaskut

Sanontoja ja sananlaskuja esiintyi runsaasti kaikissa aineistoni teoksissa ja näiden käyttö onkin varsin tavallinen elämäntaito-oppaiden genren piirre. Tässä luvussa tarkastelen millaisin erilaisin käänösstrategioin sanontoja ja sananlaskuja oli aineistossani käsitelty.

Ensimmäinen esimerkkini on sananlasku, joka esiintyi kahdessa aineistoni lähdeeteoksista ja on molemmissa suomennoksissa käännetty erilaista strategiaa käyttäen. Käsittelen seuraavaksi näitä esimerkkejä rinnakkain.

He has told the owner, many times, how much he had appreciated his willingness to **”go the extra mile”**.
(Carlson 2001, 109.)

--

Asiakas oli kertonut omistajalle, kuinka paljon hän arvosti sitä, että tämä **oli valmis venymään**. (Carlson 2001, 107–108.)

Think of two people: one is a fabulously successful artist or CEO or athlete but a remote father to his children, a stranger to them, the second is an average guy, a plumber perhaps or a bus driver, who never wrote himself into the history books, but who **went the extra mile** for his kids, always showed up... (McGraw 2004, 275.)

--

Ajattele kahta ihmistä: toinen on upea menestynyt artisti tai toimitusjohtaja tai urheilija, mutta etäinen isä lapsilleen ja muukalainen heidän silmissään, toinen on keskivertokaveri, putkimies tai ehkä bussikuski, joka ei koskaan kirjoittanut itseään maailmanhistoriaan, mutta joka **kulki ylimääräisen kilometrin** lastensa tähden, tuli aina paikalle... (McGraw 2008, 361–362.)

Molemmissa esimerkeissä esiintyy siis amerikanenglannin sanonta *go the extra mile*. Ensimmäisessä esimerkissä sanonta on käännetty kotouttavasti parafraasia käyttäen *venymiseksi*. Sanontaa ei ole yritetty kääntää suoraan, eikä sen tilalle ole yritetty löytää vastaavaa suomenkielistä sanontaa, joka voisi tässä tapauksessa olla vaikeaa. Toisessa esimerkissä sanonta taas on käännetty vieraannuttavasti mukautetun käänöslainan avulla: suomennos on laadittu sanatasolla vastaamaan lähdetekstiä ja maili on kyllä kotoutettu kilometriksi, mutta suomen kielessä ei ole olemassa sanontaa ”kulkea ylimääräinen kilometri”. Asiasyhteydestä suomalaislukija voi kyllä suurin piirtein päätellä mitä tässä yritetään sanoa, mutta suomennos pistää tekstin seasta silmään ja vierauden tunne on väistämätön, riippumatta siitä tunteeko lukija alkuperäisen englanninkielisen sanonnan vai ei.

Seuraavassa samasta suomennoksesta peräisin olevassa hyvin samankaltaisessa esimerkissä koko sanonta on jätetty vieraannuttavaan muotoon aina mailia myöten:

The willingness to **walk a mile in your child’s shoes** can be great gift of the heart, particularly is he or she feels alone, frustrated and misunderstood. (McGraw 2004, 160.)

--

Halukkuus **kävellä mailin matka lapsen kengissä** voi olla upea sydämestä tuleva lahja, varsinkin jos lapsi tuntee itsensä yksinäiseksi, turhautuneeksi ja väärinymmärretyksi. (McGraw 2008, 216.)

Esimerkissä sanonta on jälleen käännetty puhdasta käänöslainaa noudattaen vastaamaan sananasaisesti lähdetekstiä, ja ratkaisu johtaa erittäin vieraaseen vaikutelmaan, jota mailin mainitseminen korostaa entisestään. Toisaalta voidaan ajatella, että mailin jättäminen näkyviin vieraaseen sanontaan on luontevampi ratkaisu kuin sen muuttaminen kilometriksi, jolloin lopputuloksena voi olla outo sekoitus tuttua ja vierasta. Sanonnalle on kuitenkin olemassa myös

luonteva suomalainen vastine: asettua lapsen kenkiin, tai asettua lapsen asemaan olisi ollut toimiva, suomenkielinen ratkaisu.

Seuraavassa esimerkissäni englanninkielinen sanonta on käännetty kotouttavasti vastaavan merkityksen omaavalla suomalaisella sanonnalla:

...say to yourself, 'But I didn't get hooked again, so there's no harm in having another.' You are already **on your way down the slippery slope**. (Carr 2004, 178.)

--

...hän ajattelee ”Minähän en sortunut uudestaan, joten voin aivan hyvin polttaa toisenkin.” Tässä vaiheessa hän on **heikoilla jäillä**. (Carr 2006, 229.)

Tällaisen kulttuurista korvausta käyttävän strategian etuna on se, että käänнос välittää tarkasti lähdetekstin viestin ja tuntuu silti lukijasta erittäin luontevalta ja helposti ymmärrettävältä ja istuu suomenkieliseen kontekstiin hyvin.

Vastaava esimerkki löytyy myös Dr. Phil -teoksen suomennoksesta:

If there are two of you involved on a daily basis you must both have a **whatever-it-takes mentality**. (McGraw 2004, 239.)

--

Jos teitä on tässä mukana kaksi päivittäin, teidän molempien täytyy olla valmiita menemään **vaikka läpi harmaan kiven**. (McGraw 2008, 315.)

Tässä esimerkissä kulttuurinen korvaus on toteutettu supisuomalaisen sanonnan avulla, ja sanonta istuu kontekstiin mainiosti ja välittää myös lähdetekstin merkityksen erittäin luontevalla tavalla.

Joskus voi kuitenkin olla parempi kääntää sananlasku vieraannuttavalla strategialla:

Keep the eye on the donut, not on the hole. (McGraw 2004, 195.)

--

Pidä silmällä donitsia, älä sen reikää. (McGraw 2008, 259.)

Tässä valittu strategia on suora käänöslaina. Sanonnasta on kyllä olemassa myös suomalaisemmalta kaikuva versio, jossa kehoitetaan keskittymään reikäleipään, ei reikään, mutta kääntäjä Jänisniemen teorian mukaisesti reikäleipä tuntuu istuvan huonosti amerikkalaisen tv-tohtorin suuhun. Donitsi sen sijaan sopii sinne mainiosti, eikä suomalaislukijalla ole ongelmia ymmärtää, mitä sanonta merkitsee.

Toisaalta taas vieraan sanonnan kääntäminen turhan sananasaisesti käänöslainaa käyttäen saattaa kulttuurieroista johtuen aiheuttaa virhetulkintoja:

Be a **cheerleader**, not a **doomsayer**. (McGraw 2004, 175.)

--

Ole **huutosakin johtaja**, älä **tuomiopäivän airut**. (McGraw 2008, 235.)

Suomalaiselle huutosakin johtaja tuo mieleen paremminkin huiskuja heiluttavan teinibimbon kuin lastaan kannustavan vastuullisen vanhemman, mutta amerikkalaislukijalle vertauksessa tuskin on mitään outoa.

Joskus suora käännöslaina sanonnan yhteydessä saattaa johtaa väärinymmärrykseen tai merkityksen katoamiseen:

Let's get real about your children and **what makes them tick**. (McGraw 2004, 235.)

--

On aika ottaa huomioon lapsesi ja selvittää, **mikä saa heidät tikittämään**. (McGraw 2008, 311.)

Pelkään pahoin, että suomennetun lauseen ymmärtävät oikein ainoastaan ne lukijat, jotka tuntevat amerikanenglannin ilmaisun "what makes you tick" ja osaavat yhdistää sen suomennokseen ilman läsnä olevaa lähdetekstiä. Lähtötekstin viestinä on, että vanhemman tulee ottaa selville mitkä asiat innostavat hänen lastaan. Suomeksi *tikittäminen* kuitenkin kuulostaa uhkaavalta, ehkä jopa hieman pelottavalta. Suomeksi olemme tottuneet ajattelemaan että kello tai aikapommi tikittää, joten suomennoksen viesti on helppo tulkita virheellisesti niin, että nyt on aika ottaa selville millä tavalla oman lapsen saa oikein kunnolla räjähtämään.

Seuraavassa esimerkissä esiintyy latinankielinen sanonta, joka on vakiinnuttanut asemansa englannin kielessä, mutta jota ei suomenkielisessä kulttuurissa ainakaan arkikielessä ole totuttu käyttämään:

Once you've instilled in your child this sense of life being a series of **quid pro quos**, if she doesn't fulfill her obligations... (McGraw 2004, 190.)

--

Kun olet juurruttanut lapseesi tämän käsityksen elämästä **vastapalvelusten sarjana** ja hän ei sitten täytäkään velvollisuuksiaan... (McGraw 2008, 253.)

Tässä siis latinankielinen sanonta *quid pro quo* on käännetty kotouttavasti parafrasilla *vastapalvelusten sarja*. Ratkaisu on erittäin onnistunut, valitulla strategialla lähdetekstin merkitys välittyy hyvin.

Samaa sanontaa ei tietenkään aina tarvitse kääntää samalla tavalla, ei edes saman teoksen sisällä. Seuraavassa esimerkissä sama latinankielinen sanonta *quid pro quo* on toisaalla teoksessa suomennettu myös parafrasiasa käyttäen, mutta valittu parafraasi ei ole sama kuin edellisessä esimerkissä:

In a **quid pro quo world** it's very simple to say, "If it's chaotic on Monday, everybody is getting up thirty minutes earlier on Tuesday." (McGraw 2004, 251.)

--

Aina samalla mitalla maksavassa maailmassa on varsin helppo sanoa: "Jos maanantai on kaoottinen, kaikki nousevat puoli tuntia aikaisemmin tiistaina." (McGraw 2008, 330.)

Nämä kaksi erilaista ratkaisua ovat hyvä esimerkki siitä, miten kaksi erilaista tapaa kääntää sama sanonta voivat kumpikin olla omassa kontekstissaan erittäin toimivia.

Toisaalla samassa teoksessa esiintyy eräs toinen latinankielinen sanonta, joka on siirretty suoralla siirrolla suomenkieliseen tekstiin:

Because it has been so successful for such a long time that your child will not give it up easily. The child will double his or her efforts to maintain the **status quo**. (McGraw 2004, 215.)

--

Koska se on toiminut niin hyvin niin pitkän aikaa, lapsi ei luovu siitä helposti. Hän yrittää entistä enemmän jatkaa **status quota**. (McGraw 2008, 285.)

Status quo on varmasti monelle englanninkieliselle lukijalle tuttu sanonta, mutta suomeksi harvempi lukija tunnistaa tämän latinankielisen sanonnan tai tuntee sen merkityksen. Tässä esimerkissä Suomen taivutusmuoto *quota* tekee sanonnasta vieläkin vaikeamman tunnistaa. Suomenkielinen vastaava ilmaisu *vallitseva tila* tai *samaan malliin* olisi paljon ymmärrettävämpi käännös, etenkin kun kyseessä on maallikkolukijoille suunnattu teksti. Kyseisessä esimerkissä konteksti onneksi tekee sanonnan tulkitsemisen mahdolliseksi, vaikkei lukija sitä suoralta kädeltä tunnistaisikaan.

Seuraavassa esimerkissäni vaikuttaa siltä, että lähdetekstissä esiintynyt symbolinen sanonta on käännösprosessin aikana virheellisesti tulkittu kirjaimellisesti ja käännetty suorana käännösstrategiaa noudattaen sananasaisesti. Seurauksena on silmiinpistävän outo ja vaikeasti ymmärrettävä suomenkielinen lause:

Too often, parents look only at undesirable behaviors, and consequently their parenting styles dissolve into complaining and reacting and, well, **the old crash-and-burn pileup in the family room**. (McGraw 2004, 202.)

--

Vanhemmat kiinnittävät aivan liian usein huomiota vain kielteisiin käyttäytymismalleihin ja sen seurauksena heidän vanhemmuutensa laimenee valittamiseksi ja, tuota, **vanhan romun kertymiseen olohuoneeseen**. (McGraw 2008, 268.)

Crash-and-burn on englanninkielinen sanonta, jolla viitataan suuren luokan epäonnistumiseen. Lähdetekstissä siis sanotaan, että negatiivisiin asioihin keskittyvät vanhemmat epäonnistuvat pyrkimyksessään hyvään vanhemmuuteen ja aiheuttavat perheessään tuhoa. Suomennoksen *vanhan romun kertyminen olohuoneeseen* ei välitä lähdetekstin viestiä eikä myöskään sovi asiayhteyden millään lailla, ja suomennoksen lukija jää todennäköisesti hämmentyneenä miettimään mitä lauseella oikein yritetään sanoa.

Joskus kaikkein luontevin ratkaisu voi olla lähdetekstissä esiintyneen tavallisen lauseen korvaaminen kohdekielisellä sananlaskulla:

Work on "knowing" instead of "believing". (Carlson 2001, 35.)

--

Luulo ei ole tiedon väärä. (Carlson 2001, 43.)

Tässä esimerkissä käännösstrategiana on kulttuurinen korvaus.

Myös viimeinen sanontoihin liittyvä esimerkkini noudattaa kulttuurisen korvauksen strategiaa, ja on erittäin onnistunut ratkaisu:

Whereas if you say, 'if only I could survive these three weeks without a cigarette,' you will be **dying for a cigarette** after the three weeks are up. (Carr 2004, 153.)

--

Mutta jos ajattelet: "Kunpa vain kestäisin nämä kolme viikkoa ilman tupakkaa", kolmen viikon päästä **palat halusta tupakoida**. (Carr 2006, 202.)

Esimerkissä englanninkielen sanonta *dying for a cigarette* on käännetty luontevalla suomalaisella sanonnalla *palaa halusta tupakoida*. Käännösratkaisuna on siis kulttuurinen korvaus, englanninkielinen sanonta on korvattu vastaavan merkityksen omaavalla suomenkielisellä sanonnalla. Erityisen onnistuneeksi ratkaisun tekee se, että sekä lähdetekstissä että suomennoksessa on käytetty samankaltaista mustaa huumoria: lähdetekstissä tupakasta eroon pyristelevä ihminen haluaa *kuollakseen* tupakkaa, tupakointihan tunnetusti tappaa, suomennoksessa hän taas *palaa* halusta sytyttää tupakka.

Aineistossani sanontojen käännöksissä oli käytetty ehkä laajinta skaalaa erilaisia käännösstrategioita: niissä esiintyi parafrasaa, kulttuurista korvausta, sekä mukautettuja että suoria käännöslainoja sekä suoraa siirtoa.

5.8. Muut kulttuurisidonnaisuudet

Osallistuin joitain vuosia sitten kaunokirjallisuuden kääntäjä Laura Jänisniemen Tampereen yliopistolla pitämälle vierailuluonnolle, jolla Jänisniemi puhui kulttuurisidonnaisuuksien suomentamisen vaikeudesta ja mainitsi esimerkkinä sen, että Skotlannin nummilla vaeltavalla brittipäähenkilöllä ei vain yksinkertaisesti voi olla jalassaan *salmiakkiruutuisia* sukkiä, sillä britit eivät tiedä mitä salmiakki on. Kulttuurisidonnaisuuksien kotouttavat käännösratkaisut myös kertovat paljon kulttuurien välisistä eroista: niistä selviää, mitkä asiat ovat kulttuureissa toisin, ja

millaisia seikkoja joudutaan muuttamaan kohdekulttuurin lukijaa varten. Tässä luvussa selvitän aineistossani ilmenneitä kulttuurisidonnaisuuksia ja niihin liittyviä erilaisia käännösstrategioita.

Ensimmäinen tähän liittyvä esimerkkini kertoo pienestä, mutta sitäkin selvemmästä erosta Suomen ja Iso-Britannian kulttuurien välillä:

However, if you can first remove the brainwashing and stop moping about the cigarette, the break and the **cup of tea** can still be enjoyed even while the body is craving nicotine. (Carr 2004, 164.)

--

Mutta jos aivopesu on sitä ennen poistettu, niin että hän ei psykologisesti enää kaipaa savuketta, hän pystyy nauttimaan tauosta ja **kahvikupillisesta**, vaikka hänen kehonsa vielä vaatisikin nikotiinia. (Carr 2006, 213.)

Esimerkissä käännösstrategiana on käytetty kulttuurista korvausta; Suomessa kahvitauko on nimensä mukaisesti kahvitauko ja sen aikana juodaan kahvia, britille taas tauko ei ole tauko, ellei sen aikana pääse nauttimaan kupillista teetä. Molemmissa maissa juodaan toki myös paljon toista juomaa, mutta perinteen ja käytäntöjen ero tulee esimerkistä selvästi esille.

Samanlainen pienempi kulttuurienvälinen ero on nähtävillä myös tässä esimerkissä:

If you have the indignity of having to go out and buy a packet you are more likely to overcome the temptation, and in any event the pang will probably have passed before you get to the **tobacconist's**. (Carr 2004, 174.)

--

Jos sinun täytyy sitä vastoin vaivautua menemään ulos savukkeita ostamaan, ehkä kiusaus on helpompi voittaa. Saattaa sitä paitsi olla, että päästessäsi **kioskille** koko tupakanhimosi on jo hävinnyt. (Carr 2006, 224.)

Englantilainen tupakoitsija ostaa savukkeensa tupakkakaupasta. Suomessa erillisiä tupakkakauppoja ei ole, joten tupakoitsija suuntaa suomennoksessa ostoksille kioskille. Myös tässä käännösstrategiana on kulttuurinen korvaus.

Seuraava Dr. Phil -teoksen suomennoksesta lähtöisin oleva esimerkki taas kertoo erosta suomalaisen ja amerikkalaisen koulujärjestelmän välillä:

My approach is not new if you have spent your adult life studying human behavior, but if you haven't, there is a whole lot more to it than what you learned **watching** mice in a maze. (McGraw 2004, 198.)

--

Minun lähestymistapani ei ole uusi, jos olet viettänyt aikuisikäsi tutkimalla ihmisten käyttäytymistä, mutta jos et ole, siihen kuuluu paljon enemmän kuin mitä opit **lukemalla** labyrintin hiiristä. (McGraw 2008, 262.)

On erittäin mielenkiintoista, että amerikkalaisessa lähdetekstissä labyrintissa juoksevia hiiriä *tarkkailtaan*, kun taas suomennoksessa niistä vain *luetaan*. Ero johtuu todennäköisesti siitä, että amerikkalaisessa lukio- ja yliopistotason koulutuksessa tehdään paljon erilaisia käytännön kokeita kun taas suomalaisessa koulutusjärjestelmässä keskitytään enemmän teoreettiseen opiskeluun.

Seuraavassa esimerkissäni käännösratkaisu kertoo eroista suomalaisessa ja brittiläisessä oikeuskäytännössä:

However, I'm convinced that any **jury** in the world, comprised of smokers only, would have pardoned me on the grounds of justifiable homicide. (Carr 2004, xxi.)

--

Olen kuitenkin varma, että mikä tahansa **tuomioistuin** – edellyttäen että se koostuisi pelkistä tupakoitsijoista – olisi vapauttanut minut vedoten siihen, että teko oli tehty äärimmäisessä hätätilanteessa. (Carr 2006, 17.)

Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä tuomiosta päättää tuomioistuin, ei jury kuten brittijärjestelmässä, ja tämä näkyy myös käänöksessä.

Dr. Phil teoksesta oleva seuraava esimerkkini taas käsittelee eroja Suomen ja Yhdysvaltojen terveydenhuoltojärjestelmissä:

The division of labor concerning the child, such as feeding, bathing, supervising, **doctor visits**, homework, discipline, and so forth. (McGraw 2004, 25.)

--

Työn jako, eli lapsen syöttäminen, kylvetys, valvonta, **lääkäri- ja neuvolakäynnit**, läksyt, kuri ja niin edelleen. (McGraw 2008, 46.)

Lähdetekstissä puhutaan vain lääkärikäynneistä, mutta suomennoksessa on otettu huomioon suomalainen terveydenhuoltojärjestelmä, jossa varsinkin pikkulapset käyvät tavallisemmin neuvolassa kuin lääkäriissä ja varmasti juuri tästä syystä neuvolakäynnit on lisätty suomennokseen.

Myös historialliset seikat voivat vaikuttaa käänösstrategiaan. Tähän liittyvä esimerkkini on Carrin teoksen suomennoksesta:

I was five years old when **the war** started. We were bombed out... (Carr 2004, 135.)

--

Olin viisivuotias **toisen maailmansodan** syttyessä. Kotimme joutui pommituksen kohteeksi... (Carr 2006, 184.)

Englanninkielisessä lähdetekstissä puhutaan pelkästään sodasta, suomennoksessa täsmennetään, että kyse oli nimenomaan toisesta maailmansodasta. Tämä selvennyksen käyttö käänösstrategiana johtuu siitä, että englantilaiselle lukijalla on ilman muuta itsestään selvää, mistä sodasta kirjoittaja puhuu, eikä sitä tarvitse heille erikseen selventää. Suomenkielisen käänöksen lukijalle taas ei välttämättä ole millään lailla selvää mistä sodasta Carr kirjoittaa, joten selvennoksen avulla suomenkielisen lukijan on vaivaton pysyä kärryillä.

Seuraavasta esimerkistäni ilmenee kulttuuriero nikotiinituotteiden käytössä Suomessa ja Iso-Britanniassa:

Snuff-taking was the previous most popular form of nicotine addiction until it became anti-social and died. However, there are still **some weirdos** who continue to take snuff, and, probably, there always will be. (Carr 2004, xxvi.)

--

Nuuskan käyttö oli entisaikoina suosituin nikotiiniriippuvuuden muoto, kunnes siitä tuli epäsosiaalista ja sen käyttö hiipui. Mutta nykyäänkin on olemassa **joitakin ihmisiä**, jotka jatkavat sen käyttöä, ja luultavasti niin tulee aina olemaan. (Carr 2006, 22.)

Nykypäivän Britanniassa nuuskan käyttö on erittäin harvinaista, vaikkakin Carria lainatakseni ”jotkut oudot hiipparit” sitä siellä vielä harrastavat. Suomessa taas Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan vuonna 2011 jopa 13 prosenttia 25–34 vuotiaista miehistä käytti nuuskaa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013). Jos nuuskan käyttäjistä olisi siis lähdetekstiuskollisesti myös suomennoksessa puhuttu outoina hiippareina, olisi suomennos todennäköisesti loukannut aika montaa suomalaislukijaa joko suoraan tai välillisesti, esimerkiksi nuuskaa käyttävän pojan, veljen tai ystävän kautta. Ei siis ole mikään ihme, että suomennoksessa nuuskaajista puhutaan hyvin neutraaliin sävyyn ”joinain ihmisinä”.

Seuraavassa esimerkissä käänösratkaisuun on vaikuttanut ero hallinnollisessa kulttuurissa:

The most annoying part is that they sense that non-smokers are not missing anything and that they are laughing at them (it is difficult not to **on Budget Day**). (Carr 2004, 21.)

--

Kaikkein ärsyttävintä heistä on tietää, etteivät tupakoimattomat menetä mitään ja että nämä nauravat heille (ja **rahanmeno**a ajatellessa onkin vaikeaa olla nauramatta). (Carr 2006, 54.)

Budget Day on Iso-Britannian hallintojärjestelmässä päivä, jona parlamentti esittelee seuraavan vuoden budjettinsa. Tällöin siis myös ilmoitetaan mm. korotukset tupakan verotukseen. Suomennoksessa tätä ei ole lähdetty sen kummemmin selittelemään vaan lähdetekstistä on haettu sen perimmäinen viesti; se että, tupakointi on kallista, ja parafrasista käänösstrategiaa noudattava suomennos on rakennettu tälle ajatukselle.

Edellisissä esimerkeissäni kulttuurisidonnaiset elementit on käännetty kotouttavasti, jolloin ne lukijasta tuntuvat tutuilta ja helposti hyväksyttäviltä. Aineistostani löytyi kuitenkin myös kulttuurisidonnaisuuksia, jotka oli käännetty vieraannuttavasti lähdetekstin sisältöä noudattaen, jolloin ne tuntuvat suomalaislukijasta enemmän tai vähemmän kummallisilta. Ensimmäinen esimerkki on Dr. Phil suomennoksesta.

A sensible target behavior could be one of the following:

- **Taking a shower after playing outside** and before sitting down for dinner or study. (McGraw 2004, 203.)

--

Järkevä tavoitekäyttäytyminen saattaisi olla jokin seuraavista:

- **Suihkussa käyminen ulkoleikkien jälkeen** ja ennen kuin istuudutaan syömään tai tekemään läksyjä.

(McGraw 2008, 269.)

Amerikkalaisessa kulttuurissa on ilmeisesti tavallista, että ulkoleikkien jälkeen ja ennen ruokapöytään istumista käydään suihkussa, mutta suurimmassa osassa suomalaisperheitä näin ei varmastikaan tehdä. Käännöksessä on kuitenkin noudatettu suoraa käännösstrategiaa, ja siihen on siirretty tämä vieraannuttava neuvo sen sijaan, että sitä olisi lokalisoitu suomalaiseen kulttuuriin sopivammaksi. Esimerkiksi siistiytyminen tai käsienpesu ulkoleikkien jälkeen ja ennen pöytään käymistä olisi meidän oloissamme ymmärrettävämpi käytösmalli.

Carlsonin teoksen suomennoksesta taas löytyy ravintolakulttuuriin liittyvä, suoraa käännösstrategiaa noudattava vieraannuttava ratkaisu:

Be generous. Pay others well, **tip your waitress that extra dollar.** (Carlson 2001, 7.)

--

Ole antelias. Maksa muille hyvin. **Anna tarjoilijalle tippinä ne muutamat ylimääräiset kolikkosi.** (Carlson 2001, 21.)

Tarjoilijalle tipin antaminen ei suomessa ole vieläkään mitenkään kovin yleistä, joskin tapa on varmasti useimmille lukijoille tuttu ulkomaan matkoilta. Toisaalta taas lauseen lopussa on kotouttavasti hävitetty dollarit kolikoiksi, ja tässä kohtaa käännösstrategiaksi on valittu yleistys.

Vieraannuttavissa käännösratkaisuissa voi joskus olla tarpeen myös selvittää asioita kääntäjän huomautuksella. Esimerkkini tästä on Carrin teoksen suomennoksesta:

Advertising men know well the power of suggestion over the subconscious mind, hence the large posters the smoker is hit with as he drives around, the adverts in every magazine. (Carr 2004, 36.)

--

Mainosmiehet tietävät suggestion voiman, ja siksi teiden varsilla on suuria mainosjulisteita, ja lehdissä on sivukaupalla mainoksia². (Carr 2006, 72.)

Kääntäjän huomautuksessa sivun alalaidassa lukee näin: ²*Suomessa kiellettiin tupakkatuotteiden mainostaminen kaikissa tiedotusvälineissä vuonna 1977 ja oheistuotteiden mainonta vuonna 1995.* Kääntäjän huomautuksessa suomalaislukijalle siis selvitetään, miksi hän ei ole törmännyt teiden varsilla tai lehtien sivuilla lopettamis päätöstä horjuttaviin mainoksiin. Kyseessä on suora käännösstrategia, jota on selvennetty lukijalle lisäyksen avulla.

Joskus kääntäjä saattaa tulkita väärin lähdetekstin kulttuurisidonnaisuuksia ja tuloksena on siksi tavalla tai toisella ontuva tai ristiriitaiselta tuntuva käännös:

They've given up on any higher aspirations for Sammy. They've decided he'll never be a **National Honor Society member** or a **McDonald's All-Star** or a **Juillard candidate**. (McGraw 2004, 146.)

--

He ovat luopuneet kaikista suurimmista tavoitteista Sammyn osalta. He ovat päättäneet, ettei hänestä tule koskaan **ritarikunnan jäsentä** tai **McDonald'sin kuukauden työntekijää** tai **Juillardin pääsykokeisiin valmistautuvaa opiskelijaa**. (McGraw 2008, 198.)

Tässä esimerkissä kaikkein silmiinpistävin ongelma on McDonald'sin kuukauden työntekijän tittelin mainitseminen kohdassa, jossa luetellaan vanhempien kunnianhimoisia tavoitteita lapsilleen. Lähdetekstissä tarkoitetaan kuitenkin McDonalds'in sponsoroimia, lukion viimeisellä luokalla olevien opiskelijoiden koripallopelejä, joissa osavaltionsa parhaat pelaajat pääsevät edustamaan koulujaan, ei suinkaan hampurilaisravintolan kuukauden työntekijöitä. Erityisen oudolta Mäkkärin kuukauden työntekijän mainitsemisen tässä yhteydessä tekee sen, että sen ympärillä puhutaan isoista saavutuksista: ritarikunnan jäsenyydestä ja alansa parhaaseen oppilaitokseen pyrkimisestä.

Tulkintavirheen lisäksi esimerkissä on sotkettu ristiriitaisella tavalla vieraannuttavaa ja kotouttavaa käännösstrategiaa. *National Honor Society* on amerikkalaisyhdistys, joka palkitsee hyvin lukiotason opinnoissaan menestyneitä opiskelijoita. Suomenoksessa tämä on käännetty kulttuurista korvausta käyttäen ritarikunnan jäsenyydeksi, joka on Suomessa myönnettävä kunnia-arvo isänmaan palveluksessa ansioituneille kansalaisille. Vertaus on ontuva, mutta kyse on selvästi vahvasti kotouttavasta käännösstrategiasta. Osuvampi kotouttava vertaus *National Honor Society memberille* olisi voinut olla esimerkiksi *kuuden ällän ylioppilas*. Lauseen lopussa taas on otettu käyttöön täysin vastakkainen linja, käännösstrategiaksi on valittu suora siirto, ja suomenkieliseen tekstiin on jätetty *Juillard* ilman minkäänlaista selittävää rakennetta. Useimmille suomalaislukijoille tämä yhdysvaltalainen, tanssia, draamaa ja musiikkia opettava alansa ehdoton huippuoppilaitos ei ole entuudestaan tuttu, joten muutama selittävä sana olisi ollut paikallaan, jos välttämättä halutaan käyttää suoraa siirtoa käännösstrategiana. Esimerkin alun kotouttavaa, korvaavaa strategiaa mukailien ongelmakohtaan olisi hyvin ratkaista esimerkiksi puhumalla Teatterikorkeakouluun pyrkimisestä. Puhtaasti kotouttavassa käännösratkaisussa olisi siis voinut kertoa, etteivät vanhemmat enää odota, että heidän pojastaan tulisi kuuden ällän ylioppilas, koulujenvälisten koripallokisojen tähti tai Teatterikorkeakouluun pyrkijä.

Toisaalla saman teoksen suomennoksessa vieras kulttuuri-elementti on myös siirretty suomennokseen, mutta sitä on täydennetty määrittelyllä:

According to the **American Academy of Pediatrics**, up to half of all children exhibit a symptomatic response during the first year after a divorce. (McGraw 2004, 17.)

--

American Academy of Pediatrics -lastenlääkäriyhdistyksen mukaan puolet kaikista lapsista reagoi oireilemalla ensimmäisen avioeron jälkeisen vuoden aikana. (McGraw 2008, 35.)

Tavallisella suomalaislukijalla tuskin on mitään tietoa siitä mikä American Academy of Pediatrics on, joten tämä on selitetty heille heti nimen mainitsemisen jälkeen. Tässä esimerkissä lähteen tarkempi määrittely on erityisen tärkeää siksi, että lukijan on helpompi luottaa väitteeseen ja omaksua se, kun se perustuu luotettavan auktoriteetin lausuntoon.

Seuraavassa esimerkissä on käytetty samanlaista siirto ja määrittely -strategiaa:

Amazingly, my chief stumbling blocks were the very institutions that I thought would be my greatest allies: the media, the government, **organizations like ASH, QUIT** and the established medical profession. (Carr 2004, xxvii.)

--

Mutta yllättäen ne instituutiot, joiden ajattelin olevan tärkeimpiä liittolaisiani, osoittautuivatkin suurimmiksi kompastuskiviksi: media, hallitus, **tupakanvastaiset järjestöt kuten ASH ja QUIT** sekä tunnustettu lääkärikunta. (Carr 2006, 24.)

Tässä esimerkissä lähdetekstissä mainitut järjestöt on siirretty suoraan suomennokseen, mutta lisämäärittelynä niiden on kerrottu olevan nimenomaan tupakanvastaisia järjestöjä. Englanninkieliselle lukijalle jo järjestöjen nimet kertovat, millä alalla ne toimivat (ash on suomeksi tuhka ja quit tarkoittaa lopeta), joten asiaa ei tarvitse erikseen mainita. Myöhemmin samassa suomennoksessa toista näistä järjestöistä selitetään vielä tarkemmin alaviitteeseen sijoitetulla kääntäjän huomautuksella:

¹ASH: Action on Smoking and Health, amerikkalainen tupakoinninvastainen järjestö.

Tässä esimerkissä käännösstrategiaksi on valittu siirto ja määrittely -strategian alaluokka lisäys. Alaviitteessä ei kuitenkaan mainita sitä seikkaa, että ASH on toiminut myös Suomessa vuodesta 1989 lähtien nimellä Suomen ASH ja on edelleen aktiivisesti toimiva tupakoinninvastainen järjestö. Käyttämällä alaviitteitä Carrin teoksen kääntäjä on tuonut itsensä läsnä ja näkyviin käännökseen. Aineistoni kahdessa muussa käännöksessä kääntäjät sen sijaan pysyttelevät näkymättöminä hahmoina.

Edellisessä esimerkissäni vieraannuttavaa, selventävää strategiaa on käytetty erittäin näkyvästi, mutta kotouttavaa, yleistävää strategiaa käyttäen lähdetekstissä esiintyvän ilmiön voi selventää lukijalle niin hienovaraisesti, ettei käännöstä lukiessa selvennöstä edes huomaa.

It is no coincidence that **Labour** supporters tend to come from the working and **Conservatives** from the middle and upper classes. (Carr 2004, 36.)

--

Ei ole sattumaa, että **vasemmistopuolueiden** kannattajat kuuluvat usein työväenluokkaan ja **oikeistopuolueiden** kannattajat keski- tai yläluokkaan. (Carr 2006, 71.)

Tässä esimerkissä Iso-Britannian pääpuolueet on käännetty yleistävää, yläkäsitteeseen nojaavaa strategiaa noudattaen niiden edustaman vasemmisto-oikeisto jaon mukaisesti. Tällä lailla lähdetekstin väite toimii myös suomalaisessa yhteydessä.

Samalla yleistävällä, yläkäsitteeseen nojaavalla käännöstrategialla on laadittu myös seuraava Dr. Phil suomennos:

Regardless of what **Madison Avenue** would have you believe, there are benefits to living without the television on all the time and not plugging into the Internet every hour of the day. (McGraw 2004, 249.)

--

Riippumatta siitä, mitä **mainostoimistot** haluaisivat sinun uskovan, elämällä ilman koko ajan päällä olevaa televisiota tai kerran tunnissa tapahtuvaa nettisurffailua on etunsa. (McGraw 2008, 328.)

Madison Avenue on new yorkilainen katu, jonka varrella Yhdysvaltojen suurimmat mainostoimistot sijaitsevat. Amerikkalaislukija ymmärtää viittauksen varmasti vaivatta, mutta suurimmalta osalta suomalaislukijoita viesti menisi todennäköisesti yli hilseen ja siksi yleistävä, yläkäsitteeseen nojaava käännöstrategia on tässä paikallaan.

Joissain tapauksissa yleistävä käännöstrategia on valittu, vaikka se ei välttämättä olisi tarpeen:

Before the next session I picked up a box of **Cheerios** and a little child's purse on the way to the clinic. (McGraw 2004, 200.)

--

Ennen seuraavaa tapaamista ostin matkalla klinikalle paketillisen **renkaanmallisia aamiaismuroja** ja lasten käsilaukun. (McGraw 2008, 265.)

Lähdetekstin Cheerios-murot on siis suomennoksessa käännetty yleistävästi renkaanmallisiksi aamiaismuroiksi. Cheerios-murot ovat kuitenkin olleet Suomen markkinoilla jo yli vuosikymmenen ajan, ja päätellen Internetin keskustelupalstojen viihaisista viesteistä (Niissä on enemmän kaloreita kuin irtokarkeissa!) suomalaisvanhemmat ovat niiden olemassaolosta kyllä hyvin tietoisia. Kontekstin puolesta lukijan ei ole mitenkään tarpeellista tietää, minkä muotoisia murot ovat. Olennaista tässä on se, että Cheerios-murot ovat vahvasti sokeroituja ja siksi lasten mieleen; Dr. Phil kertoo käyttäneensä niitä vastaanotollaan palkintona houkutellessaan lasta puhumaan.

Kulttuurisidonnaisuuksia oli aineistossani käännetty paljon kulttuurista korvausta, suoraa käännoästä sekä siirtoa ja määrittelyä käyttäen. Siirto ja määrittely -strategiasta esiintyi sekä selvitystä että lisäystä kääntäjän huomautusten muodossa. Myös parafrasista korvausta sekä yläkäsitteeseen nojaavaa yleistystä ilmeni aineistossani jonkin verran.

5.9. Poistot

Koska poisjätöt jäävät kokonaan käännoästrategioiden kotouttava-vieraannuttava kahtiajaon ulkopuolelle, mutta ovat kuitenkin merkittävä käännoästrategia, jota käännoätieteilijät luonnehtivat välttämättömäksi, mutta joskus myös vastuuttomasti käytetyksi strategiaksi, koin tarpeelliseksi omistaa tutkielmani yhden luvun kokonaan aineistossani havainnoimilleni poisjätöille, vaikka muut käännoästrategiat onkin aineistoni analyysissä luokiteltu teemoittain, ei strategioittain.

Aineistona olleista kolmesta suomennoksesta selvästi eniten lähdetekstissä olleen tekstin ja merkitysten poisjättöä on Richard Carlsonin teoksen suomennoksessa. Kuten jo aiemmin mainittu, Carlsonin teoksen omistussanoista ja kiitoksista on jätetty pois rakkaudentunnustuksia ja ylimääräistä ylistystä. Myös johdannon lopussa lähdetekstissä on lyhyt kappale, joka on suomennoksesta jätetty kokonaan pois:

I'm grateful that you're going to take the time to read this book and hopeful that it will help you create an even better life. I send you my very best wishes. (Carlson 2001, 4.)

--

Olen kiitollinen siitä, että päätit käyttää aikaasi tämän kirjan lukemiseen ja toivon että se auttaa sinua luomaan itsellesi nykyistäkin paremman elämän. Toivon sinulle kaikkea parasta. (oma suomennokseni)

Katkelman poisjätön syy voi hyvin olla samanlainen kuin rakkaudentunnustusten poistossakin: suomalaisesta lukijasta tällainen lukijan suora kiittäminen ei tunnu vilpittömältä vaan viesti tulkitaan helposti niin, että kirjoittaja aliarvioi ja kosiskelee lukijaansa. Tällainen tunne saattaa saada lukijan jättämään koko kirjan hyllyyn.

Heti ensimmäisen Carlsonin esseen alussa on myös kokonaiseen lauseen poisjättö:

I can vividly remember the first sentence I ever wrote in my very first book! **It seems like a long time ago.** Yet, had I not written... (Carlson 2001, 5.)

--

Muistan vielä elävästi ensimmäisen lauseen, jonka kirjoitin ensimmäiseen kirjaani! Ellen olisi kirjoittanut... (Carlson 2001, 19.)

Poisjätetty lause ”Tuntuu, että siitä on kovin pitkä aika” ei ole samalla lailla tunteisiin vetoava kuin kahdessa ensimmäisessä esimerkissäni poisjätetty aineisto. Tässä kysymyksessä tuntuu oleva ylimääräisen ja hieman irralliselta tuntuvan lauseen poisjättäminen; lause ei oikein istu kappaleen viestiin lähdetekstissäkään.

Samanlainen, ylimääräisen tiedon poistaminen esiintyy myös myöhemmin saman kirjan suomennoksessa, tosin tässä tapauksessa kyseessä on kokonainen esseen aloittava tekstikappale:

As Marsha Sinetar’s incredible best-seller reminds us, Do What You Love, the Money Will Follow. Perhaps the reason this book is so popular is that it reminds us of something we intuitively already know: When we are passionate about what we do, success will follow! (Carlson 2001, 43.)

Kappaleessa kerrotaan Marsha Sinetarin elämäntaito-oppaasta, jossa kerrotaan menestyksen seuraavan varmasti, jos tekee työtä, jota kohtaan tuntee intohimoa. Sinetarin oppaita ei ole suomennettu eivätkä ne ole suomalaislukijoille tuttuja, joten todennäköisesti tämä on ollut syynä kappaleen poistamiseen suomennoksesta. Lähdetekstin seuraava kappale, jossa kerrotaan tarkemmin intohimon ja menestyksen yhteydestä toimii hyvin aloituskappaleena, joten myös tässä mielessä Sinetar on ollut helppo rajata suomennoksen ulkopuolelle.

Toki poistoja löytyy myös muista aineistoni teoksista. Carrin teoksen suomennoksesta, esimerkiksi, on jätetty pois humoristinen sivuviittaus, jota suomalainen lukija ei todennäköisesti ymmärtäisi:

Providing you follow the instructions, you will find that stopping ranges from relatively easy to enjoyable! **But remember the definition of a brunette: ‘a girl who didn’t read the instructions on the bottle’.** (Carr 2004, 147.)

--

Edellyttäen, että noudatat ohjeita, lopettaminen on sinullekin jotain suhteellisen helpon ja erittäin miellyttävän väliltä! **Mutta pidä mielessäsi brunetin määritelmä: ”tyttö, joka ei lukenut hiusvärin käyttöohjetta”.** (Carr 2006, 195; lihavoitu lause oma suomennokseni.)

Seuraavassa esimerkissäni poisto koskee vain osaa lauseesta, mutta tässä esimerkissä poistosta seuraa se, että useampikin lähdetekstin sisältämä tärkeä merkitys jää välittymättä käännökseen lukijalle:

The fascinating thing about moods is that, to a large degree, we only believe these negative, fearful and **self-defeating** thoughts when our mood is low. (Carlson, 2001 23.)

--

Kielteiset, pelottavat ja **itsetuhoiset** ajatukset valtaavat mieleemme vain silloin, kun olemme maassa. (Carlson 2001, 34.)

Suomennoksesta on jäänyt kokonaan pois kirjoittajan arvio siitä, että ilmiö on hänen mielestään kiinnostava, ja vielä tärkeämpää, se, että kirjoittajan mukaan tämä ilmiö on suurelta osin totta, kun taas suomennoksessa asia esitetään täytenä faktana. Myös se, että sana *self-defeating* (lannistava) on

käännetty itsetuhoksi, antaa suomennokselle todella paljon kärjistetympään sävyyn kuin mitä lähdeteksti välittää.

Suurin aineistossani ilmennyt poisjätto on kuitenkin kokonaisen esseen eliminointi Carlsonin teoksen suomennoksessa. Suomenkielisessä käännöksessä esseitä on 99, amerikkalaisessa lähdetekstissä niitä on sata. Poisjätetty essee on nimeltään *Buy Large Deductible Insurance* (Hanki vakuutus, jossa on suuri omavastuu) ja siinä kerrotaan ensiksikin, että vakuutus kannattaa hankkia siksi, että asioista huolehtiminen estää menestystä, ja vakuutettu ihminen on huolettomampi kuin vakuuttamaton henkilö. Sitten selvitetään, että vakuutus, jossa on suuri omavastuu on vakuutusmaksuiltaan edullisempi kuin vakuutus, jossa omavastuu on pienempi. Koska todennäköisyys sille, että ne asiat joita varten vakuutus on otettu toteutuvat on pieni, kannattaa mieluummin maksaa edullisempia vakuutusmaksuja ja tosipäikan tullen saada vähemmän korvauksia. Sen summan, jonka lukija vakuutusmaksuissa säästää, Carlson kehottaa sijoittamaan, ja näin ollen mahdolliset menetykset omavastuissa tulevat myös katetuiksi sijoitusvoitoilla. On hieman vaikea arvioida sitä, miksi tämä luku on jätetty kirjan suomennoksesta kokonaan pois. Todennäköisesti päätös kuitenkin johtuu Suomen ja Yhdysvaltojen vakuutus- ja terveydenhuoltojärjestelmien eroista; Carlsonin neuvo ei toimi Suomen olosuhteissa ja todennäköisesti siksi on nähty parhaaksi poistaa se teoksen suomennoksesta kokonaan.

5.10. Eikö suomeksi voi rakastaa – käännösstrategiana latistaminen

Tämän tutkielman omistussanojen suomennoksia käsittelevässä luvussa 7.1. kerroin huomioistani siitä, kuinka Richard Carlsonin teoksen suomennoksesta oli jätetty kokonaan pois kaikki rakkaudentunnustukset perheelle ja ystäville. Kiinnitinkin aineistoa analysoidessani huomiota samantyyppiseen ilmiöön myös useissa muissa kohdissa suomennoksia. Vaikuttaa siltä, että suomalaisella lukijalle *rakastaminen* on liian voimakas ilmaisu käytettäväksi muissa kuin romanttisissa yhteyksissä, ja englanninkielen sana *love* suomennetaan usein *pitämiseksi* tai joksikin muuksi laimeammaksi tunteeksi:

My family and friends won't **love me**. (Carr 2004, 99.)

--

Perheeni ja ystäväni eivät enää **pidä minusta**. (Carr 2006, 143.)

Hyvin samanlainen esimerkki löytyy myös Carlsonin teoksen suomennoksesta:

While nothing takes the place of personal contacts – networking with people who **love you** and/or care about your success – there are, if need be, mentoring agencies that will help match mentors with students. Don't let anything get in the way of finding an excellent, **caring** mentor. (Carson 2001, 116.)

--

Mikään ei voita henkilökohtaisia kontakteja – verkostoitumista ihmisten kanssa, jotka **pitävät sinusta** ja/ tai välittävät menestymisestäsi. Älä anna minkään estää sitä, että löydät itsellesi erinomaisen, **huolehtivan** neuvonantajan. (Carlson 2001, 112.)

Jälleen kerran toisten ihmisten lämpimät tunteet ilmaistaan suomeksi verbillä *pitää* verbin *rakastaa* sijaan. Esimerkissä ilmenee lisäksi poisto: neuvonantajia ja oppilaita yhdistäviä palveluita ei Suomessa ole saatavilla, joten maininta näistä on jätetty käännöksestä kokonaan pois. Neuvonantajan luonnehtiminen adjektiivilla *huolehtiva* ei välitä kaikki lähdetekstin adjektiivin *caring* sävyjä.

Carrin teoksen suomennoksessa esiintyy samantyyppinen laimennos, tosin kyseessä on tällä kertaa verbin sijaan adjektiivi:

His mind is obsessed with doubts and fears. 'How long will the craving last?' 'Will I ever be **happy** again?' (Carr 2004, 101.)

--

Tupakoijan mieltä kalvavat epäilyt ja pelot. ”Kuinka kauan tupakanhimo oikein jatkuu?” ”Olenko enää koskaan **tyytyväinen?**” (Carr 2006, 145.)

Lähdetekstin *onnellisuus* on suomennettuna silkkää *tyytyväisyyttä*. Pelkkänä tyytyväisyytenä on Carrin suomennoksessa ilmaistu myös toinen tunne, joka lähdetekstissä on jotain paljon suurempaa:

You can imagine also the **immense pleasure** I obtain from the thousands of grateful letters that I have received over the years. (Carr 2004, 186.)

--

Olen myös **tyytyväinen** niistä tuhansista kiitollisista kirjeistä, joita olen vuosien varrella saanut. (Carr 2006, 236.)

Tässä esimerkissä lähdetekstissä hehkutettu *valtava mielihyvä* on vaihtunut suomeksi vaatimattomaan *tyytyväisyyteen*.

Mistä tämä ero oikein johtuu? Voidaanko tästä vetää se johtopäätös, että me suomalaiset olemme kansakuntana joukko ihmisiä, jotka ovat elämässään tyytyväisiä, eivät onnellisia ja pitävät kyllä ystävistään ja perheenjäsenistään, mutteivät rakasta heitä? Tilanne ei todellisuudessa varmastikaan ole näin kärjistetty, mutta voidaan kyllä todeta, että suomalaisessa tunneilmaisun skaalassa vähemmän on enemmän, tai ainakin uskottavampaa.

Tämän tutkielman lähdemateriaalista löytyi myös teoreettista taustaa tukemaan löydöstäni. Andrew Chesterman toteaa teoksessaan *Memes of Translation* (1997, 114–115), että suomesta englantiin

päin käännettäessä kääntäjät ovat usein taipuvaisia ”voimistamaan” englanninkielistä tekstiä lähdetekstiin nähden. Näin englanninkieliseen kohdetekstiin lisätään vaikuttavuutta, painokkuutta ja konkreettisuutta, jota suomenkielisessä lähdetekstissä ei ole. Suomeksi vähemmän on enemmän, kun taas saman vaikutuksen aikaansaamiseksi englanniksi vaaditaan voimakkaampaa ilmaisua. Kyseessä on siis juuri sama ilmiö, jonka havaitsin aineistossani, mutta käänteisenä. Chestermanin mukaan myös Inkeri Vehmas-Lehto on päätenyt samaan lopputulokseen tutkiessaan käännöksiä kieliparissa suomi-venäjä: hänen havaintojensa mukaan käännettäessä journalistisia tekstejä venäjältä suomeksi, suomenkielistä kohdetekstiä täytyi laimentaa, muuten se olisi kuulostanut suomalaisen korvaan oudolta ja sopimattomalta. (Chesterman 1997, 114–115.)

Ei sääntöä ilman poikkeusta: löysin omasta aineistostani myös esimerkin, jossa suomenkielisessä ilmaisussa tunne oli englanninkielistä lähdetekstiä voimakkaampi:

YIPPEE, I’M A **NON-SMOKER!** (Carr 2004, 181.)

--

JIPPII, OLEN **VAPAA!** (Carr 2006, 232.)

Suomeksi entinen tupakoitsija iloitsee siitä, että on vapaa kuin taivaan lintu, englanniksi vain siitä, että on tupakoimaton henkilö. Tunnelataus on suomennoksessa lähes käsinkosketeltava verrattuna lähdetekstiin, jonka sisältö on suomennoksen rinnalla kuivakka.

6. Johtopäätökset

Lähdin tutkielmassani kartoittamaan, millaisia erilaisia käänösstrategioita elämäntaito-oppaiden suomennoksissa esiintyy. Anna Maurasen elämäntaito-oppaita käsittelevän korpustutkimuksen sekä Douglas Robinsonin jälkikoloniaalisen käänösteorian vanavedessä lähdin tutkimaan aineistoani sillä odotuksella, että elämäntaito-oppaiden suomennokset olisi laadittu ainakin jokseenkin lähdetekstiuskollisesti, eli niiden taustalla vaikuttava kokonaisstrategia olisi paremminkin vieraannuttava kuin kotouttava.

Koska Leppihalmeen ja Pedersenin mukaan käänöksen paikallisstrategiat kertovat aina myös taustalla vaikuttavasta kokonaisstrategiasta, voidaan elämäntaito-oppaiden käänösten kokonaisstrategioista tehdä johtopäätöksiä niissä esiintyneitä paikallisstrategioita tulkitsemalla. Tutkielmassani analysoinkin kolmen eri elämäntaito-oppaan paikallisstrategioita nähdäkseni, pitääkö hypoteesini vieraannuttavasta käänösstrategiasta paikkaansa vai ei. Vaikka tutkimukseni onkin puhtaasti laadullinen, ei määrällinen tutkimus, olen aineiston analyysiani varten käynyt kaikki kolme lähdemateriaalina toiminutta teosta perusteellisesti läpi rinnakkain niiden lähdetekstien kanssa, ja koen siksi voivani arvioida millaisia käänösstrategioita käänöksissä oli käytetty ja missä määrin.

Analysoin aineistoni teosten suomennoksista esiin nousseiden, yhteisten teemojen perusteella, ja tutkin lähemmin elämäntaito-oppaiden suomennosten omistuskirjoitusten, rahayksikköjen ja valuuttojen, lukujen, hengellisten elementtien, sukupuolen, nimien, kulttuurisidonnaisuuksien ja sanontojen käänöksiä. Näiden lisäksi kiinnitin huomiota myös suomennoksissa ilmenneisiin poistoihin sekä vahvojen tunneilmaisujen latistumiseen käänöksissä.

Omistuskirjoitusten käänöksissä oli käytetty pääsääntöisesti vieraannuttavaa strategiaa ja suoraa käänöstä, mutta joukossa oli myös kotouttavaa strategiaa lisäyksien sekä parafrasaisen korvauksen muodossa. Myös poistoa ilmeni omistuskirjoitusten suomennoksissa jonkun verran. Rahayksiköiden ja valuuttojen suomennoksissa aineistossani ilmeni pääsääntöisesti kahta eri käänösstrategiaa: joko rahayksiköt ja valuutat oli siirretty suoraan käänöstekstiin kohdekieleen sopeutetun siirron avulla tai ne oli korvattu kotouttavasti paikallisella valuutalla, sekä Suomen markoilla että euroilla. Suomen markkojen käyttäminen vuonna 2001 ilmestyneessä suomennoksessa on erikoinen käänösratkaisu, joka on jossain määrin vanhennuttanut Carlsonin teoksen käänöstä ennen aikojaan. Reilu kymmenen vuotta suomennoksen ilmestymisen jälkeen

lukijan on vaikea hahmottaa teoksessa mainittuja rahasummia, ja teoksen mieltää helposti vielä vanhemmaksi kuin se todellisuudessa onkaan. Valuutan suoran kotouttamisen tai vieraannuttamiseen lisäksi aineistossani esiintyi kuitenkin myös jonkun verran muita kotouttavia tapoja suomentaa rahaan liittyviä kokonaisuuksia. Näitä olivat esimerkiksi yleistys ja parafrasoin käyttö. Lukujen ja numeroiden käännöksissä oli käytetty näiden samojen strategioiden lisäksi myös yleistystä ja poistoa.

Uskonnollisia ja hengellisiä elementtejä esiintyi puhtaassa muodossa ainoastaan aineistoni kahdessa yhdysvaltalaisesta alkuperää olevassa teoksessa. Iso-Britanniassa kirjoitetussa teoksessa uskonnollisiin elementteihin viitattiin ainoastaan sanonnan muodossa, ei mitenkään konkreettisesti. Myös yhdysvaltalaisissa teoksissa oli tässä suhteessa nähtävillä eroja: perhe-elämää käsittelevässä teoksessa uskonnollisuus oli selvästi enemmän esillä kuin vaurastumista käsittelevässä teoksessa, vaikka siitäkään kyllä löytyi hengellisiä piirteitä. Yllättävää kyllä, useimmat suoraan kristinuskoon viittaavat piirteet oli aineistossani käännetty melko suoraa, vieraannuttavaa käännösstrategiaa noudattaen siitä huolimatta, että uskonnollisista asioista ei suomalaisessa yhteiskunnassa ole totuttu puhumaan yhtä avoimesti ja samanlaisissa yhteyksissä kuin amerikkalaisessa kulttuurissa. Kulttuurin tuttuuden vaikutus näkyi kuitenkin valituissa strategioissa: kun kyseessä oli selvästi kristinuskoon viittaava elementti, oli se mitä todennäköisimmin käännetty suoraan vieraannuttavaa strategiaa käyttäen, kun taas kaikki vähänkin eksoottisemmat uskonnolliset piirteet, kuten meditaatio ja universumin rooli vaikuttajana ihmiselämässä oli häivytetty kulttuurista korvausta tai parafrasiasia käyttäen.

Uskonnollisten elementtien tavoin myös sukupuolta oli käsitelty aineistoni lähdeteoksissa, ja sitä kautta myös käännöksissä, erilaisin tavoin. Sukupuolineutraali ja poliittisesti korrekti kieli on jo useamman vuosikymmenen ajan ollut Yhdysvalloissa hyvin tärkeä asia, mutta Euroopassa asiaan ei ole kiinnitetty yhtä paljon huomiota. Tämä näkyy aineistoni lähdeteksteissä siten, että brittiläistä alkuperää olevassa teoksessa käytetään perinteistä englanninkielistä tapaa käyttää maskuliinista pronominia *he* silloin, kun kohteen sukupuoli ei ole tiedossa tai olennainen asia, kun taas yhdysvaltalaisissa teoksissa asia on hoidettu sukupuolineutraalimmalla tavalla. Perhe-elämää ja lastenkasvatusta käsittelevässä Dr. Phil -teoksessa neutraalia tai ei tiedossa olevaa sukupuolta ilmaistaan tarjoamalla lukijalle molemmat vaihtoehdot: *he or she*. Vaurastumista käsittelevässä teoksessa aihe on politisoitu vielä pidemmälle, ja kirjoittaja rikkoo perinteisiä sukupuolikäsityksiä käyttämällä vaikutusvaltaisista, hyvin toimeentulevista ihmisistä aina naiseen viittaavaa pronominia *she*. Suomalaisessa kulttuurissa sukupuolineutraalikieli ei ole lähellekään yhtä päivänpolttava aihe

kuin amerikkalaisessa kulttuurissa, ja osittain tämä varmasti johtuu siitäkin, että suomenkielinen pronomini *hän* on jo valmiiksi sukupuolineutraali. Dr. Phil -teoksen suomennoksessa samoin kuin myös Carrin suomennetussa tupakoinninlopettamista käsittelevässä oppaassa sukupuolta ei sen kummemmin tuoda esille. Aineistoni perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että Carlsonin vaurastumista käsittelevän elämäntaito-oppaan suomentaja on ollut tietoinen lähdetekstin feministisestä kielenkäytöstä ja on muutamassa kohdassa tuonut sen näkyviin myös suomennokseen, vaikkakin useimmiten hän on valinnut kotouttavan tavan häivyttää sukupuoli suomennoksesta näkymättömiin, tai jopa korostaa miessukupuolta lähdetekstin neutraaliuden sijasta.

Carrin ja Carlsonin teosten suomennokset noudattivat nimien käännösstrategioiden kannalta hyvin samoja linjoja: pääsääntöisesti nimet oli siirretty käännökseen suoraan ilman mitään kulttuurista adaptaatiota tai lisämääreitä. Carrin teoksesta löytyi jopa nimi ja tittelipari, joka oli jätetty alkukieliseksi, vaikka siitä olisi ollut olemassa käytössä oleva, vakiintunut suomenkielinen versio. Molemmissa suomennoksissa nimiä oli kotoutettu ainoastaan siinä tapauksessa, että ne olivat osa sanontaa tai jonkinlaisessa symbolisessa roolissa konkreettisen läsnäolon sijaan. Dr. Phil -teoksen suomennoksessa nimet sen sijaan oli pääsääntöisesti kotoutettu käyttämällä kulttuurista korvausta. Todennäköisesti tarkoituksena on ollut saada teosta lukevat suomalaisvanhemmat omaksumaan kirjan sanoma helpommin, kun annetut nimet ovat tuttuja, mutta välillä valittu käännösstrategia johti outoihin ristiriitatilanteisiin, kuten esimerkiksi kohdassa, jossa kerrottiin Yhdysvalloissa sijaitsevasta Jalavakadusta.

Myös sananlaskujen suomennoksissa oli käytetty paljon sekä vieraannuttavia että kotouttavia strategioita. Erityisen mielenkiintoinen löytö tällä saralla oli saman sanaparren suomentaminen kahta eri strategiaa käyttäen: toisessa teoksessa sanonta oli korvattu suomalaisella sanonnalla ja toisessa se oli käännetty suoraan sanasanaisesti suomeksi, tosin mailit oli kotoutettu kilometreiksi. Tässä esimerkissä on selvästi nähtävillä se vierauden tuntu, joka sanontojen sanasanaisesta käännöksestä usein seuraa. Toisaalta taas toisaalla samassa teoksessa oli vieraannuttavasti suomennettu sananlasku, joka toimi omassa kontekstissään paremmin kuin kotoutettu muoto.

Kulttuurisidonnaisuuksien käännöksistä löytyi aineistossani ehkä kaikista suurin kirjo erilaisia käännösstrategioita: niitä oli käännetty erittäin kotouttavasti kulttuurisella korvauksen, parafrasoin ja yleistyksen avulla. Eräässä esimerkissä lähdetekstin tavallinen toteamuslause oli suomennettu erittäin luontevasti suomalaisella sananlaskulla. Toisaalta myös erilaisten vieraannuttavien

strategioiden kirjo oli suuri: aineistossani oli suoraa siirtoa, siirtoa ja määritelmää, siirtoa ja lisäystä kääntäjän huomautuksen muodossa, sekä myös suoraa, sanasanaista kääntämistä. Yhdessä esimerkkilauseessa osa lauseen kulttuurisidonnaisuuksista oli kotoutettu voimakkaasti ja toinen osa jätetty taas suoraa siirtoa käyttäen täysin vieraiksi elementeiksi. Jotkut kulttuurisidonnaisuuksien kääntämisessä käytetyt strategiat toimivat toisia paremmin ja joukossa oli muutama varoittava esimerkki siitä, mitä tapahtuu, kun valittu strategia ei toimi käytännössä ja johtaa tulkintavirheeseen.

Poistojen käyttöä käänösstrategiana ilmeni siellä täällä aineistossani, mutta kaikkein voimakkaimmin sitä oli selvästi käytetty Richard Carlsonin teoksen suomennoksessa, josta oli jätetty pois kokonainen essee, jonka oli ilmeisesti katsottu istuvan Suomen oloihin niin huonosti, ettei sitä kannattanut sisällyttää suomennokseen lainkaan. Myös pienempiä elementtejä, kappaleita, lauseita ja lyhyempiä irrallisia määrittelyjä oli Carlsonin teoksesta jätetty pois paljon runsaammin kuin kahdesta muusta teoksesta, joissa pääsääntöisesti kaikki lähdetekstissä esiintynyt materiaali oli käännetty muutamia erittäin pieniä poistoja lukuun ottamatta.

Yksi odottamaton löytö, johon aineistossani törmäsin oli huomio siitä, että kahdessa aineistoni teoksista, Carrin ja Carlsonin suomennoksissa, oli useassa kohtaa käännetty voimakkaita, positiivisia tunteita kuvaavia sanoja kuten *rakastaa*, *tuntea suurta mielihyvää* ja *olla onnellinen*, paljon valjummilla tunneskaalan ilmaisuilla, kuten esimerkiksi *pitämisellä* ja *tyytyväisyydellä*. Havainnolleni löytyi myös teoreettista tukea ja vaikuttaa siltä, että kyseessä on ero suomen- ja englanninkielinen ilmaisuissa,

Aineistoni mukaan alkuperäinen hypoteesini siitä, että elämäntaito-oppaissa olisi käytetty enemmän vieraannuttavia kuin kotouttavia kokonaisstrategioita ei pidä paikkaansa sen paremmin yksittäisten teosten kuin koko genren kohdalla. Aineistostani löytyi kyllä paljon vieraannuttavia käänösstrategioita, mutta runsaasti myös erilaisia kotouttavia ratkaisuja, eikä tutkimukseni siis tue sitä olettamusta, että elämäntaito-oppaiden suomennokset olisivat luonteeltaan sen paremmin kotouttavia kuin vieraannuttaviakaan. Myöskään yksittäisistä teoksista mikään ei ollut selvästi enemmän vieraannuttavasti tai kotouttavasti käännetty vaan variaatiota löytyi molempiin suuntiin. Valittu strategia vaihteli tapauskohtaisesti jopa yksittäisten teosten sisällä: välillä ongelmakohta saattoi olla ratkaistu vieraannuttavaa käänösstrategiaa käyttäen ja seuraavalla sivulla hyvin samankaltaisessa kohdassa olikin päädytty käyttämään kotouttavaa strategiaa.

Elämäntaito-oppaat ovat mielestäni erittäin mielekäs ja hedelmällinen tutkimuskohde. Genre on etenkin Suomen markkinoilla vielä varsin nuori, mutta sitäkin menestyneempi; kyseessä on maamme selvästi parhaiten myyvä tietokirjallisuuden laji, jonka menestys näyttää jatkuvan yhtä voimakkaana kuin tähänkin asti. Käännöstieteen saralla elämäntaito-oppaita ei vielä ole juurikaan tutkittu, joten lisäselvityksille varmasti olisi tarvetta.

Käännösstrategioiden tutkimus on yksi hyvä tapa lähestyä elämäntaito-oppaiden käännöksiä, muitakin varmasti on olemassa. Korpustutkimus voisi olla tässä yhteydessä hyvä käsittelykeino, samoin kääntäjien ja kustannustoimittajien, ehkä jopa lukijoiden, haastattelututkimukset, jotta saataisiin selville missä määrin käännösstrategioita pohditaan ennen käännöstyön aloittamista ja sen aikana, kuka niihin liittyvät lopulliset ratkaisut tekee, onko strategioiden käyttö kuinka tietoista vai tiedostamatonta toimintaa ja millä lailla lukijat tulkitsevat erilaisia käännösstrategioita. Historiallinen ulottuvuuskin olisi yksi mielenkiintoinen elämäntaito-oppaiden käännöksiin liittyvä tutkimuskohde: onko elämäntaito-oppaiden käännöksissä tapahtunut kuluneiden vuosikymmenten aikana jonkinlaista muutosta ja mistä tämä mahdollisesti kertoo.

AINEISTO

Carlson, Richard 2001: *Don't Sweat the Small Stuff About Money: Spiritual and Practical Ways to Create Abundance and More Fun in Your Life*. New York: Hyperion.

Carlson, Richard 2001: *Älä hikeenny raha-asioista: 99 selkeää ohjetta, joilla vaurastuminen onnistuu*. Juva: WSOY.

Carr, Allen 2004: *Allen Carr's Easy Way to Stop Smoking*. Lontoo: Penguin.

Carr, Allen 2006: *Stumppaa tähän!* Nørhaven: Bazar Kustannus.

McGraw, Phillip C. 2004: *Family First: Your Step-by-Step Plan for Creating a Phenomenal Family*. New York: Free Press.

McGraw, Phillip C. 2008: *Perheen parhaaksi: Ohjeita varmaotteiseen vanhemmuuteen*. Juva: WSOY.

LÄHTEET

Bassnett-McGuire, Susan 1991: *Translation Studies*. Revised Edition. Lontoo: Routledge.

Belloc, Hilaire 1931: *On Translation*. Oxford: Clarendon Press.

Chesterman, Andrew 1997: *Memes of Translation*. Philadelphia: John Benjamins.

Chesterman, Andrew 2007: ”Kääntämisen normit”. Teoksessa *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Toim. Riikonen, H.K; Kovala, Urpo; Kujamäki, Pekka; Paloposki, Outi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 357–364.

Hallamaa, Hannu 2011: ”Osta parempi elämä”. *Ylioppilaslehti* 28.11.2011.
<http://ylioppilaslehti.fi/2011/10/osta-parempi-elama/> Sivulla vierailtu 27.9.2012.

Hermans, Theo 1999: *Translation in Systems. Descriptive and Systemic Approaches Explained*. Manchester: St Jerome Publishing.

Höning, Hans G; Kussmaul, Paul 1982: *Strategie der Übersetzung. Ein Lehrund Arbeitsbuch*. Tübingen: Narr.

Jääskeläinen, Riitta 1993: ”Investigating translation strategies”. Teoksessa *Recent Trends in Empirical Translation Research*. Toim. Tirkkonen-Condit, S; Laffling, J. Joensuu: University of Joensuu, Faculty of Arts. s. 99–120.

Katan, David 1999: *Translating Cultures. An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester: St. Jerome Publishing.

- Koskinen, Kaisa 2003: ”Ekvivalenssista erojen leikkiin – käänntstiede ja kääntäjän etiikka”. Teoksessa *Alussa oli käännös*. Toim. Mäkinen, Pirjo; Oittinen, Riitta. Tampere: Tampere University Press. s. 374–387.
- Leppihalme, Ritva 1994: *Culture Bumps, On the Translation of Allusions*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Leppihalme, Ritva 2001: ”Translation Strategies for Realia”. Teoksessa *Mission, Vision, Strategies, and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Toim. Kukkonen, Pirjo; Hartama-Heinonen, Ritva. Helsinki: Helsinki University Press. s. 139–148.
- Leppihalme, Ritva 2007: ”Kääntäjän strategiat”. Teoksessa *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Toim. Riikonen, H.K; Kovala, Urpo; Kujamäki, Pekka; Paloposki, Outi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 365–375
- Levý, Jiří 1967, ”Translation as a decision process”. Teoksessa *To Honour Roman Jakobson: Essays on the Occasion of His Seventieth Birthday. 11 October 1966*. Vol. 2. Haag: Mouton.
- Lörscher, Wolfgang 1991: *Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies: A psycholinguistic investigation*. Tübingen: Narr.
- Mauranen, Anna 2006: ”Genre, käännös ja korpus: elämäntaito-oppaat tarkastelussa”. Teoksessa *Genre – tekstilaji*. Toim. Mäntynen, Anne; Shore, Susanna; Solin, Anna. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. s. 214–240.
- McGee, Micki 2005: *Self-Help, inc: Makeover Culture in American Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Munday, Jeremy 2001: *Introducing translation studies: Theories and applications*. Lontoo: Routledge.
- Nida, Eugene Albert 2001: *Contexts in Translating*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Nida, Eugene A.; Reyburn William D. 1981: *Meaning Across Cultures*. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Paul, Annie Murphy 2001: Self-help: Shattering the Myths. *Psychology Today*; Mar/Apr 2001, Vol. 34 Issue 2, s. 60.
- Pedersen, Jan 2005: How is Culture Rendered in Subtitles? *EU-High-Level Scientific Conference Series MuTra 2005 – Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings*. http://www.euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf. Sivulla vierailtu 3.2.2013.
- Puurtinen, Tiina 2003: ”Käännösten hyväksyttävyyys”. Teoksessa *Alussa oli käännös*. Toim. Mäkinen, Pirjo; Oittinen, Riitta. Tampere: Tampere University Press. s. 82–95.

Rahtu, Toini 2011: ”Tekstilaji on työkalu”. Teoksessa *Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen*. Toim. Immonen, Leena; Pakkala-Weckström, Mari; Vehmas-Lehto, Inkeri. Helsinki: Finn Lectura. s. 11–27.

Robinson, Douglas 1997: *Translation and Empire: Post Colonial Theories Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013: *Tupakkatuotteiden kulutus*.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/tupakointi/yleisyys/tupakkatuotteiden_kulutus. Sivulla vierailtu 28.4.2013.

Toury, Gideon 1995, *Descriptive Translation Studies And Beyond*. Philadelphia: John Benjamins.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2011: ”Lähtötekstin ja käännöksen suhde kvantitatiivisesta näkökulmasta”. Teoksessa *Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen*. Toim. Immonen, Leena; Pakkala-Weckström, Mari; Vehmas-Lehto, Inkeri. Helsinki: Finn Lectura. s. 29–50.

Venuti, Lawrence 2008, *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Second Edition. Oxon: Routledge.

Vinay, Jean-Paul ja Darbelnet, Jean 200: A Methodology for Translation. Teoksessa *The Translation Studies Reader*. Toim. Venuti, Lawrence; Baker, Mona. Lontoo: Routledge. s. 84–94.

Yle uutiset 20.1.2013. Tutkimus: Self help -kirjat hoitavat masennusta.

http://yle.fi/uutiset/tutkimus_self_help_-kirjat_hoitavat_masennusta/6459051. Sivulla vierailtu 27.2.2013.

ENGLISH ABSTRACT

The purpose of this qualitative, descriptive study was to find out what different kinds of translation strategies were employed when translating three different English-language self-help books into Finnish. The three books selected for this purpose were Richard Carlson's *Don't Sweat the Small Stuff About Money*, Allen Carr's *Easy Way to Stop Smoking*, and Phillip McGraw's *Family First*, as well as their Finnish translations. The books were selected firstly based on their origins: two of the original texts are American and one is British, secondly due to the fact that the translations are fairly recent, and thirdly because the translations are works of three different translators, and would thus offer greater variety of solutions. Another important criterion for selecting the three works was easy access to both the original texts and their Finnish translations.

Self-help books are a fairly new addition to the Finnish publishing market, but all the more successful; translation of self-help books into Finnish only really begun between the 1980s and the 1990s, but today they are the number one seller of all informative literature published in our country. In the global market, the success story is similar. Most international, best-selling self-help books are American, where the entire genre is thought to have originated, with some exceptions coming mainly from the UK and Australia. In 2011, there were more than 900 different titles of self-help books available on the Finnish market, some of them translations and some of them of Finnish origin.

Finnish self-help books are also a good example of a phenomenon known as cultural importation: the genre was first introduced in Finland through translations, and later on Finnish authors began to produce them also locally. Furthermore, this particular genre was brought into the Finnish market within a relatively short period of time, and therefore it can be assumed that the genre includes many conventions that are borrowed from the original culture rather than those that follow the traditional Finnish norms (Mauranen 2006, 224).

Fairly small amount of research has been done among the translations of self-help books. In 2006, Anna Mauranen published an article on her study in which she compared the Finnish translations of self-help books to self-help books originally written in Finnish through the means of corpus study. Mauranen's study showed that both the self-help books originally written in Finnish and also the

Finnish translations of self-help books indicated a great number of foreign features; the translations even more than the books that were originally written in Finnish (Mauranen 2006, 239).

In addition to Mauranen's study, I also explored Douglas Robinson's postcolonial theory of translation when formulating the hypothesis for my thesis. The basis of Robinson's theory is that following the world-dominance of first the United Kingdom and then the United States, Anglo-American culture and the English language have risen to dominant position over the other cultures and languages of the world. According to Robinson, this dominance is also visible in the world of translation: works of the dominant culture are translated into the oppressed culture in much higher volumes than vice versa. The content of what is translated also tends to be different. Books translated from the oppressed culture into the dominant culture are mostly specialised works intended for expert use, whereas the translations coming from the dominant culture into the oppressed culture are more popular in nature. The dominance even plays a role in determining the way in which translations are made, in other words the selected translation strategy. When translating from a dominant culture into an oppressed culture, the translation strategies used tend to be more foreignising than domesticating, and when translating from an oppressed to a dominating culture, the strategies used are usually more domesticating (Robinson 1997, 31-36).

Although historically speaking Finland was never colonised by any of the English-speaking countries, the relationship between the Finnish and Anglo-American cultures today fits Robinson's theory perfectly. The volume of translated works from English into Finnish is many times higher than that from Finnish into English, and Mauranen's results indicating that self-help books originally written in Finnish borrow many features and conventions from the original culture of the genre seem to echo Robinson's theory. In the light of the postcolonial translation theory and Mauranen's findings, I began to study my subject with the expectation and hypothesis that I would find more foreignising than domesticating translation strategies when analysing my material.

If self-help books have been little researched in the field of translation, translation strategies have been studied all the more. There are numerous and varying theories and opinions as to what exactly constitutes a translation strategy, but in this study I chose to follow the ideas of Ritva Leppihalme and Jan Pedersen. They, along with many of their colleagues, divide translation strategies into two distinct categories: global and local strategies.

Global strategies are used to define the big picture of a translation; the selected global strategy determines such issues as how closely the translation will follow the original text, how free the translation will be, to what extent the stylistic devices of the original text will be repeated in the translation, and many more. Global strategies are usually not determined by the translator alone, but the client who has ordered the translation often plays a role in the selection process, and sometimes the editor is also involved.

Local strategies, on the other hand, are strategies used by the translator to solve problematic situations, sometimes aptly called ‘crisis points’, during the translation process. They are more detailed than global strategies (Jääskeläinen 1993, 116). When a translator comes upon a crisis point during the translation process, he or she will need to make a decision on how to best solve the situation. Pedersen (2005, 1) argues that these decisions are based on norms that during the normal translation process stay on the background. These norms are often regulated by the global strategy selected for the translation, and therefore, according to Pedersen, it is possible to make conclusions on the global strategy of a particular translation by observing the local strategies employed by the translator, and this is exactly what I intended to do in my study.

For the purpose of examining the local strategies found in the translations of the three self-help books selected for this thesis, I devised a classification system of translation strategies based mostly on similar classifications published by Pedersen and Leppihalme. In my classification, local strategies were first divided into two main categories: foreignising and domesticating strategies, which were then divided into smaller classes: retention, retention and specification, and direct translation under the foreignising category, and generalisation and substitution under the domesticating category.

Retention means bringing a foreign word or words from the original text into the translation. This class can be divided into two subclasses: complete retention and target language adjusted retention. Complete retention means that the foreign term is added into the translation as it is, and target language adjusted retention means that the foreign term is slightly adjusted to better suit the conventions of the target language. Using retention as a translation strategy adds local colour into the translation and reminds the reader that the text in hand is in fact a translation, not an original text of the source culture. There is, however, the danger that the reader might not be able to correctly interpret the foreign word, and thus its message is lost (Pedersen 2005, 4). This problem is solved by the next strategy class, retention and specification. This strategy means that a foreign

word is transferred from the original text into the translation, but the translator also adds a specification explaining to the reader what the word means. This can be done in two different ways, if it is done within the text by adding a modifier before or after the foreign word, the strategy is called explicitation, if the explanation is added outside the text, for example as a translator's note, in the footnotes or in the preface it is called addition. The latter case enhances the translator's visibility in the translation, but may irritate some readers (Leppihalme 2001, 143).

Direct translation is also considered a foreignising strategy and it can be divided into two subclasses, loan translation and shifted loan translation. Loan translation means that an element of the original text is translated word by word into the target language, following the original as faithfully as possible while still maintaining a translation that is grammatically correct in the target language (Chesterman 1997, 93–96). Loan translation is the most common solution if the word being translated does not have an equivalent in the target culture, and indeed it is one of the most important ways in which new words are brought into language. While loan translation can stand out from text as being foreign, there is a close alternative: shifted loan translation is a strategy where the loan translation is adjusted to better suit the target culture. Shifted loan translation is strictly speaking not a foreignising or a domesticating strategy (Pedersen 2005, 5).

Generalisation is domesticating strategy that can be achieved either by using a hypernym (flower, for example, is a hypernym of the word rose) or a hyponym (rose is hyponym of the word tulip). The use of hypernyms as translation strategies is much more common than the use of hyponyms. Generalisation is a useful strategy, particularly in situations in which there is no word in the target language for the element mentioned in the original text. The danger is, however, that the translation ends up being flat in comparison to the original text (Pedersen 2005, 6; Leppihalme 2001, 147).

The last domesticating class is called substitution and it includes subclasses cultural substitution and paraphrasing. Cultural substitution means substituting a foreign element mentioned in the source text with a similar element from the target culture. Paraphrasing means expressing a foreign element in another form to make it more suitable for the target culture (Leppihalme 2001, 142; Pedersen 2005, 6).

There is one more translation strategy I wanted to add into my classification, although it falls out of the domestication-foreignisation equation: deletion. This simply means that the translator decides to omit a part of the original text from the translation. According to Leppihalme, this strategy can be

used either responsibly, after careful consideration and the conclusion that none of the other translation strategies are adequate, or irresponsibly, if the translator does not know what the original text is referring to and is too lazy to check. There are two different types of deletion: complete and partial deletion (Leppihalme 1994, 93).

I collected the data for this thesis by going over each of the three self-help books side-by-side with its translation from cover to cover. While going over the books and their translations, I made detailed notes of all translation solutions that seemed to incorporate a particular strategy, or were otherwise interesting. Once I had thus collected my data, I searched my notes for interesting, recurring themes, and studied the strategies behind these examples. The topics I thus explored were inscriptions, sums of money and currencies, figures and numbers, spiritual or religious items, gender, names, figures of speech, other cultural phenomena and deletions present in the translations of self-help books.

My results indicated that the inscriptions of self-help books were translated mainly by using direct translation, both loan translation and shifted loan translation. Also other foreignising strategies, such as target language adjusted retention and explicitation were used. There was also some domestication present in use of paraphrase, and also some deletion.

Religious and spiritual elements were discussed only in the two American works in my material, not the British self-help book, and mostly these elements were translated using direct translation. There were, however, also some examples of cultural substitution, shifted loan translation and deletion present. Similarly to religious items, the gender question seemed to be limited to the American books. Gender was a particularly interesting issue in Carlson's original work, where he uses clearly feminist language, he for example uses the pronoun "she" when talking about generic, successful people. I was very interested to see whether the translator had transferred this feature also to the Finnish translation, but unfortunately found very little evidence of this.

Most of the proper names in my data were translated using retention. Another common strategy among names was cultural substitution and there were also cases of deletion and the use of paraphrase. Figures of speech were probably translated with a greatest variety of different strategies; they were translated with paraphrases, cultural substitution, both loan translations and shifted loan translation as well as retention.

Other cultural phenomena were translated by using cultural substitution, direct translation and retention and specification. There were also some cases where paraphrase and generalisation through hypernym was used.

I also studied the use of deletions as a translation strategy and evidence of small deletions was present in all three translations. The translation of the Carlson self-help book, however, included a lot more deletions than the other two translations did. There were words, sentences, paragraphs and even an entire essay omitted from the Carlson translation. The omission of the essay was without a question the largest deletion in my data, and was probably made because the contents of the essay poorly suited Finnish context. Another interesting result arising from my data was the fact that all three translations showed a multitude of examples that suggested that Finnish tends to use milder emotive expressions than English.

One might argue that through qualitative and descriptive study it is not possible to make conclusions of the prevalence of any feature in a given translation. I would, however, argue that since I have systematically analysed all three self-help books and their translations from cover to cover, I am well able to say that my original hypothesis stating that self-help books would have been prevalently translated using foreignising translations strategies proved to be wrong during in the view of my data. Certainly there were many foreignising features present in all three translations, but a number of domesticating strategies were also employed, not to mention the use of strategies that fall into neither category. Based on my material, you cannot conclusively say that self-help books are translated into Finnish using either foreignising or domesticating strategies, but rather that there is a lot of variation in the strategies employed while translating within this genre. The same is true within separate books; in one page a crisis point is translated using one strategy and in the next page a completely opposite strategy is employed.

I believe that the translations of self-help books would also be a very productive topic for further study. Statistical analyses completed by the means of corpus study, for example, would be one way of getting more exact and detailed information pertaining the frequencies of different translation strategies present in the Finnish translations of self-help books. Another interesting aspect would be to find out who exactly makes the decision regarding to use of translation strategies in the self-help book translations, is it the editor or the translator, or both in co-operation who decides upon the use of global and local strategies, how are these decisions reached, and how aware is the translator of

making decisions regarding translation strategies. These issues would probably be best addressed by the means of interview study, or expert evaluation. Historical dimension is another interesting aspect; it would be fascinating to find out whether there has been any change in strategies used to translate self-help books over the last decades.